

De Andere Krant

WANT ER IS
MEER AAN DE HAND

DEANDEREKRANT.NL | INFO@DEANDEREKRANT.NL | REDACTIE@DEANDEREKRANT.NL

WEEKEDITIE
8 NOVEMBER 2025 | NR. 45

Natuurbeleid bedreigt mens en natuur

In dit nummer van De Andere Krant brengen wij een bijzonder essay van Elze van Hamelen, die zich al heel lang verdiept in wat zij noemt 'de grote verbouwing van Nederland'. Het is een onderwerp dat nauwelijks aandacht krijgt, maar wel bepalend is voor de toekomst van ons land. In dit essay richt zij zich op het natuurbeschermingsbeleid. Dit is ooit begonnen als een begrijpelijk streven om kwetsbare natuur te behouden, maar is volgens Elze gekaapt door ideologische en commerciële partijen. Zij voeren een agenda uit die voor de meeste mensen moeilijk is voor te stellen. Hun doel is maar liefst 27 procent van het Nederlandse grondgebied 'terug te geven' aan de natuur. Daarin is geen plaats meer voor boeren en burgers. Bizar is dat in hun plannen zelfs de biodiversiteit er niet op vooruit gaat, want ze willen terug naar een punt in het verleden waarop de natuur in Nederland veel armer was dan nu. Wanneer dringt het tot Nederland door wat hier gebeurt? ► **P8-10**

“Jacht van Inspectie op ‘ongehoorzame’ artsen tijdens corona kwam neer op inquisitie”

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) creëerde tijdens de coronaperiode een sfeer van verraad en angst in de medische wereld met een oproep artsen die offlabel hydroxy-chloroquine (HCQ) en ivermectine voorschreven, te melden.

De oproep leidde tot een stroom van (vaak anonieme) tips en zorgde voor nodeloze onrust en stress bij huisartsen die coronapatiënten met de medicijnen probeerden te redden. Daarmee riskeerden zij een boete van 150.000 euro.

Dat schrijft oud-advocaat mr. dr. Frank Stadermann in zijn onlangs verschenen boek *De Corona Inquisitie*. Collega-huisartsen, medisch

specialisten en doktersassistenten begonnen te klikken — waarbij de apothekers het grootste risico vormden. In het slechtste geval waren zij “de ogen en de oren van de Inspectie”, stelt Stadermann. Een ‘ongehoorzame’ apotheker die ivermectine en HCQ aan coronakritische artsen leverde, werd verraden door een collega-apotheker. Ook artsen die alleen maar kritiek op de vaccins

uitten of de coronamaatregelen in twijfel trokken, werden door de IGJ onder vuur genomen. “Dan kwam de Inspectie met een team van drie man sterk. Of de arts werd opgeroepen ten kantore te verschijnen van de Inspectie. De arts werd dan ge-

**Artsen riskeerden
een boete van 150.000
euro**

vraagd te ‘reflecteren’ op zijn eigen handelswijze.” De boodschap was duidelijk: “Afwijken van de officiële leer werd niet toegestaan en zou zelfs bestraft worden”.

Stadermann bood coronakritische artsen als een van de eerste juristen bijstand en woonde gesprekken met de Inspectie bij. “Daardoor ken ik de verhalen van binnenuit.” Zoals de titel van zijn boek aangeeft, stelt hij dat de inspecteurs zich gedroegen als inquisiteurs.

► Artikel op **P4-5**

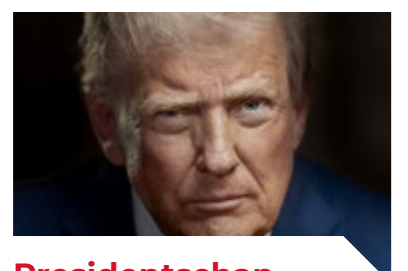
**Jan Roos vrij-
gesproken van
opruiing en aanzetten
tot geweld ► 3**

**Rob Jetten: globalist
in nationalistische
klederdracht ► 7**

**Ecologen luiden
noodklok over
effecten windturbines
op biodiversiteit ► 11**

**Presidentschap
Trump op kruispunt
► 15**

**Neem een
abonnement**

► [deanderekrant.nl/
abonnement](https://deanderekrant.nl/abonnement)

€12,50
per maand
€140 per jaar
(inclusief digitaal
abonnement)

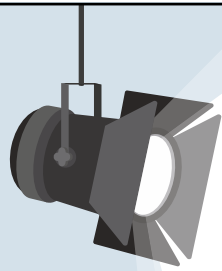
LOSSE VERKOOP:
€ 4,00
ABONNEMENT V.A.
€ 2,70

JAARGANG 5
24 PAGINA'S
NUMMER 45

8 720828 452547

BP

SCHIJNWERPERS

Hugo Medio 2024 ging de door Hugo de Jonge geïnitieerde Wet betaalbare huur in. Via een puntensysteem dwong de voormalig minister van Volkshuisvesting verhuurders wat te doen aan de hoge huurprijzen in de middenhuursector. Hij bracht het als een nobele daad om huurders te beschermen tegen exorbitante huurprijzen. Deskundigen waarschuwden luid en duidelijk dat het plan averechts zou uitwerken. Het zou voor verhurende partijen niet meer rendabel zijn, te verhuren, waardoor veel verhuurders hun panden zouden verkopen, voorspelden zij. De Jonge trok zich er niks van aan en drukte zijn wet door. Inmiddels komen de desastreuze gevolgen van het beleid aan het licht: huisbazen verkopen en masse hun panden. “Door de massale verkoop van particuliere studentenhuizen komen er steeds minder studentenkamers in Nederland. In een jaar verdwenen ongeveer 10.000 kamers”, meldde De Telegraaf vorige week. Deskundigen voorspellen dat er op korte termijn 45.000 studentenkamers verdwijnen als het in dit tempo doorgaat. Ondertussen is De Jonge als Commissaris van de koning in Zeeland bezig goede sier te maken met de volgende ‘opschalingsklus’ - van Defensie. Bij een bezoek aan marineschepenbouwer Damen Shipyards Group, zei hij: “We willen in Zeeland graag een bondgenoot zijn in de gigantische opschalingsklus waar Defensie voor aan de lat staat. Nederland heeft Damen nodig en Damen heeft Nederland nodig. Marinebouw en Zeeland horen bij elkaar, dat was zo en dat blijft zo,”

Astrazeneca Data-analist Cees van den Bos bracht met opgedoken overheidsmemo's opnieuw in herinnering hoe het RIVM met de gezondheid van de bevolking heeft gespeeld. In maart 2021 werd duidelijk dat twee Oostenrijkers die een prik hadden gekregen uit batch ABV5300 van het Astrazeneca-vaccin, te maken kregen met bloedklonten. Een van hen overleed zelfs. Er waren al meer negatieve geluiden over het vaccin. De Inspectie (IGJ) vroeg het RIVM met klem, nadat deze incidenten wereldkundig werden, de levering van batch ABV5300 te blokkeren en geen injecties meer toe te dienen. Het antwoord van het RIVM op woensdag 10 maart 2021: “In overleg met onze productmanagers en na afstemming met de programmadiirectie hebben wij voor dit moment besloten de batches niet te blokkeren, om onrust te voorkomen en het vertrouwen in het product en het vaccinatieprogramma niet te ondermijnen”. Ondertussen vertelde Hugo de Jonge op tv dat “er geen aanleiding is om te stoppen met prikken. Astrazeneca is gewoon een goed vaccin.” De enige “reden tot mopperen” over het bedrijf, was volgens De Jonge dat ze zo weinig vaccins leverden. Een paar dagen later werd Astra-

zeneca alsnog “uit voorzorg” geblokkeerd. Een maand later is het product wereldwijd van de markt gehaald. Voor zover bekend, heeft niemand verantwoording afgelegd.

Humor Over Marion Koopmans — de wetenschapper van de Erasmus Universiteit die met haar adviezen medeverantwoordelijk is geweest voor het discrimineren van miljoenen Nederlanders — valt een hoop te zeggen, maar humor heeft ze wel. Onder een foto van Robert Kennedy jr., de minister van Gezondheid in Amerika, plaatste ze op X: *All i can say: i think this man looks very unhealthy. Should see a doctor.* Velen wezen haar op de onjuistheid van haar tweet. Kennedy zit nog wekelijks in de gym en heeft voor een man die de 70 is gepasseerd een jaloersmakend gespierd lichaam. In de reacties onder haar comment, vragen velen zich af of Koopmans — letterlijk en figuurlijk — weleens in de spiegel kijkt voordat ze iets tweet.

Doorspelen graag Jan Bluysen van de KNVB constateert dat profvoetbalwedstrijden de laatste jaren wel erg vaak stil komen te liggen vanwege incidenten op de tribune. “Ik heb voor mijn komst naar de KNVB acht jaar bij NEC gewerkt. In die periode heb ik volgens mij eenmaal een medische noodsituatie op de tribune meegemaakt. Nu worden wedstrijden bijna wekelijks stilgelegd”, aldus de manager competitiezaken tegenover het AD. Blijkbaar is er in de voorbije jaren iets veranderd, waardoor mensen steeds vaker met acute gezondheidsproblemen te kampen krijgen, maar niemand lijkt te weten wat er precies veranderd is. Het AD suggereert dat de medische situatie niet per se anders is dan in het verleden, maar dat het publiek inventiever is geworden om duidelijk te maken dat er iets aan de hand is op de tribune. Hoe het ook zij, storend is het allemaal wel, dat onderbreken, vindt de KNVB. Bluysen pleit voor doorspelen, tenzij er echt een levensbedreigend incident is. “Maar er zijn nu veel situaties die snel onder controle te krijgen zijn. Daar hoeft een wedstrijd niet voor te worden onderbroken. En de spelers op het veld hoeven ook niet te wachten tot iemand in de ambulance ligt. Dat gaan we benadrukken.”

Energiebijdrage Nederlandse huishoudens betalen jaarlijks honderden euro's meer aan gas dan huishoudens in buurlanden, blijkt uit een analyse van Energievergelijk.nl. Het bedrag dat Nederlandse huishoudens uitgeven aan gas, is volgens Koen Kuijper van de energievergelijkingssite te wijten aan de hoge energiebelastingen en btw die over gas worden gerekend. In Europa betalen alleen de Zweden nog

meer voor gas en licht. Terwijl Nederlanders zich blauw betalen aan belasting, heeft het demissionair kabinet Oekraïne 25 miljoen euro van ons belastinggeld in het vooruitzicht gesteld, om de zwaar beschadigde energievoorziening van het land te herstellen, zo liet demissionair staatssecretaris Ontwikkelingshulp Aukje de Vries (VVD) weten. Begin oktober maakte Nederland ook al een energiebijdrage van 58 miljoen euro over naar Oekraïne.

Kleedjesmarktdeal Roemenië en indirect Oekraïne sloten de ultieme kleedjesmarktdeal met Nederland. Voor het bedrag van 1 euro heeft demissionair staatssecretaris van Defensie, Gijs Tuinman (BBB), achttien F-16's verkocht aan het Oost-Europese land. De gevechtsvliegtuigen zullen worden gebruikt op het enige opleidingscentrum voor F-16's (EFTC) in Europa, dat twee jaar geleden werd opgericht. Roemenië heeft beloofd voor een periode van acht jaar de helft van de opleidingscapaciteit van het EFTC beschikbaar te stellen voor piloten uit Oekraïne, die zullen trainen om het wapentuig in te zetten tegen de 'grote vijand'. Nederland heeft de Oekraïense regering eerder al 24 F-16's gegeven als steun “in de strijd tegen Rusland”.

De Goed Nieuws-Show

Ik kreeg al een voorgevoel waar het met de verkiezingsuitslag naar toe zou gaan toen ik daags voor de verkiezingen de zaterdageditie van dagblad Trouw onder ogen kreeg. “Somerheid troef? Niet nodig!”, stond er op de voorpagina. “Er gaat heel veel goed in Nederland.”

Zouden ze het hebben afgestemd met D66? Het kan wél!

De timing van dit artikel was ongetwijfeld geen toeval. De stilzwijgende boodschap: stem op een gevestigde partij. Er gaat tenslotte heel veel goed in Nederland. Dat wil je toch niet op het spel zetten?

Want waarom zou je als krant anders willen melden dat er heel veel goed gaat in Nederland? Is er iemand die beweert dat dit niet zo is?

Maar het gaat hier, denk ik, om meer dan een poging om de verkiezingen te beïnvloeden. Er gaat heel veel goed in Nederland is codetaal voor mensen die zich comfortabel voelen in de gevestigde orde. Ze zenden hiermee een signaal uit naar die vervelende lui die altijd maar kritiek leveren op het systeem. Wat zeur je nou, wappie, antivaxer, anti-globalist, vredesactivist. Er gaat heel

veel goed in Nederland. Wees dankbaar voor wat je hebt. Ben blij dat je niet in Rusland woont of in China.

Onuitgesproken blijft dankzij wie er heel veel goed gaat in Nederland. De overheid? De EU? D66? En voor wie er heel veel goed gaat. Voor de gemiddelde Trouw-lezer ongetwijfeld. Voor een boer of een mkb'er die zijn bedrijf moet opdoeken, voor mensen die kanker krijgen van ... (vul maar in), die geen woning kunnen vinden, die in de gevangenis worden gezet vanwege hun mening, voor kinderen die nooit meer buiten komen, omdat ze verslaafd zijn aan het internet, of die geen idee meer hebben wat hun 'gender' is, ligt het wat anders.

Ik denk zelfs dat er een nóg diepere laag zit onder de rituele uitspraak dat er best wel heel veel goed gaat in Nederland. Het is ook een bezweringsformule, die de goegemeente hanteert om haar diepgevoelde angsten te onderdrukken. Ergens vermoeden ze dat onder dat vernisje van hun dikke bankrekeningen en gezellige tv-praatprogramma's en kloeke zaterdagedities van dagblad Trouw een monster huist,

dat op het punt staat uit te breken en hun wereldje te verwoesten. Een monster in de vorm van een oorlog, een economische crisis, een immigratiecrisis, of iets anders waar ze liever geen weet van hebben en dat ze liever afdoen als 'complottheorieën'.

Het is hetzelfde als wat je weleens hoort van de geplaagde coach van een belabberd spelend sportteam die weet dat hij zometeen wordt ontslagen, maar dat niet wil toegeven. Johnny Heitinga: “Er gaat heel veel goed bij Ajax!”

Een slimme slogan is het wel. Wie wil immers klagen dat het niet goed gaat, terwijl we allemaal te eten hebben, terwijl er zoveel van het leven te maken valt?

We krijgen vaak de vraag van lezers, benadruk alsjeblieft goed nieuws, want slecht nieuws is er al genoeg. Ik begrijp dat. Wat ik denk dat deze lezers eigenlijk willen zeggen is dat het helemaal niet slecht hoeft te gaan met ons, met de mensheid. Dat het afhangt van wat we ervan maken.

Dat is ook zo. Ik luisterde deze week naar weer een geweldige toespraak van econoom Jeffrey Sachs, die in twintig

KAREL BECKMAN

We kunnen gewoon met elkaar handelen, samenwerken en samenleven. Niemand is erop uit om ons te grazen te nemen.

minuten het Amerikaanse buitenlands beleid tot op het bot fileerde. Hij had het over de Amerikaanse sancties en militaire acties tegen Venezuela, die al meer dan twintig jaar aan de gang zijn en wat me het meest trof, was dat hij zei: “Het is allemaal totaal onnodig. We hadden gewoon met Venezuela kunnen samenwerken.”

Precies. Oorlogen, handelsoorlogen, sancties, intimidaties, laat staan bombardementen en executies, zijn nergens voor nodig. We kunnen gewoon met elkaar handelen, samenwerken en samenleven. Niemand is erop uit om ons te grazen te nemen — niet Rusland, niet China, niet 'de islam', net zomin als onze buurman — als wij hun niet te grazen nemen. Het zou heel goed kunnen gaan in Nederland, in Europa, in de wereld — veel beter dan nu — als niet een klein groepje gewetenloos schorem aan de top de boel zou verzieken en een grote groep daaronder niet in hun leugens zou trappen.

Is dat goed nieuws of slecht nieuws? Wij blijven het in ieder geval brengen. ■

JAN ROOS VRIJGESPROKEN VAN OPRUIING EN AANZETTEN TOT GEWELD

“Het OM heeft laten zien dat het een schandvlek op onze democratische rechtsstaat is”

Jan Roos is door de politierechter in Leeuwarden vrijgesproken van opruiing en aanzetten tot geweld. De mediapersoonlijkheid had in zijn uitzending Roddelpraat in 2024 harde, maar overduidelijke satirisch en humoristisch bedoelde uitspraken gedaan. Het OM slaagde erin deze te promoveren tot opruiing en aanzetten tot geweld. De rechter ging er niet in mee. “Het OM staat in zijn hemd”, aldus Roos.

Ido Dijkstra

In het Youtube-programma Roddelpraat — een juicekanaal waarin presentatoren Dennis Schouten en Jan Roos de (showbizz)wereld en zichzelf op humoristische, satirische wijze op de hak nemen — kwam op 27 november 2024 het fenomeen Sunneklaas ter sprake. Deze Ame-

De officier van justitie wrong zich tegenover de rechter in onnavolgbare juridische en retorische bochten

landse versie van Sinterklaas was in 2023 door verslaggevers van omroep Powned bezocht voor een reportage. Eilandbewoners zaten hier niet op te wachten en raakten slaags met de Powned-crew. Het OM vatte het op als ernstig. Twee Amelanders werden veroordeeld voor geweldplegingen en belemmering van de pers.

Schouten vertelt op 27 november 2024 in Roddelpraat aan Jan Roos dat Powned ondanks het incident, op het punt staat opnieuw naar het Waddeneiland af te reizen. Roos wil er eigenlijk niet over praten, maar na aanhouden van Schouten, start hij op zijn kenmerkende spotten-

de wijze “vol hyperbolen” een paar minuten durende ‘rant’. Roos stelt dat de Powned-crew “met hooivorken en fakkels” opgewacht moeten worden door de eilandbewoners. Deze journalisten zouden van het eiland “afgetrapt moeten worden. (...) Nog voor ze de boot afkomen, neerknallen”, aldus Roos, die niet snapt waarom Powned de traditie wil vergallen. Schouten hoort het lachend aan. Uit de hele context blijkt dat er sprake is van kenmerkende grove, platvloerse Roddelpraat-humor. Velen vinden dat leuk, want het programma trekt wekelijks honderdduizenden kijkers.

In de rechtszaal in Leeuwarden werd afgelopen woensdag duidelijk dat een opsporingsambtenaar vorig jaar november de opdracht heeft gekregen animositeit rond Sunneklaas in kaart te brengen. Deze (onbekende) verbalisant heeft blijkbaar de rant opgemerkt en een transcript van de Roos-tirade voorgelegd aan het OM. De uitzending van Roddelpraat is daarna heel snel offline gehaald. Roos werd op 29 november thuis spreekwoordelijk “van zijn bed gelicht” en naar eigen zeggen als “El Chapo-achtige crimineel” afgevoerd naar het politiebureau Leeuwarden voor verhoor (lees het hele verhaal over die aanhouding hier: dakl.nl/jan-roos-gijzeling-om.)

Het OM kwam nog diezelfde dag, voordat de familie van Roos op de hoogte was gebracht, met een persbericht. “Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat (het aanzetten tot) geweld, zeker gezien de gebeurtenissen van vorig jaar, niet

wordt getolereerd door de politie en het OM. (...). Het OM en de politie hechten veel waarde aan het protocol Persveilig (...) dat tot doel heeft de positie van journalisten tegen geweld en agressie op straat, en op social media, te versterken”, aldus de aanklager.

Opmerkelijk is dat het vervolgen van Roos een eigen initiatief van het OM is, want verslaggever Aryan Parsa van Powned, die Roos in zijn tirade op de hak neemt, heeft zich helemaal niet bedreigd gevoeld. “Ik heb geen aangifte gedaan en voel me ook geen slachtoffer”, deelde hij met Roos via Whatsapp. “Laat gaan.”

In Leeuwarden bleek dat alleen het OM het incident weigert los te laten. De officier van justitie wrong zich tegenover de politierechter in onnavolgbare juridische en retorische bochten om uit te leggen waarom Jan Roos tachtig uur taakstraf verdient, terwijl andere beroemdheden vrijuit zijn gegaan. Voorbeelden die ter sprake kwamen: rapper Akwasi (in 2020 zei hij op de Dam in een openbare toespraak: “Op het moment dat ik in november een Zwarte Piet zie, trap ik ’m hoogstpersoonlijk op zijn gezicht), Johan Derksen (in 2022 zei hij in VI: “Thierry Baudet moet geliquideerd worden”), columnist Herman Brusselmans (in 2024 schreef hij in Humo over zijn Gaza-frustraties: “Ik word zo woedend dat ik iedere Jood die ik tegenkom een puntig mes door de keel wil rammen”) en Bob Vylan (in Paradiso riep hij “Dood aan het Israëlische leger”. Zij werden allen vrijgesproken, maar volgens de officier van

Videostill van de vrijlating Jan Roos op het Youtube kanaal van Roddelpraat

justitie was de context daar anders.

Roos heeft in een volgende uitzending nog minutenlang verduidelijkt dat hij tegen elke vorm van geweld is en gezegd dat als Powned echt opduikt op Ameland, de crew “knuffels” en “kusjes” verdient, maar de aanklager bleef Roos verwijten dat hij niet duidelijk genoeg heeft gemaakt dat hij tegen geweld is. De rechter, die Roos uitgebreid spreek-tijd gaf, vroeg 2,5 uur bedenktijd. Na haar denkpauze concludeerde ze dat “de bedoeling van Roddelpraat duidelijk is, kijkers aan het lachen te brengen” en dat niet kan worden bewezen dat “de pittige, absurdistische uitspraken” van Roos “in deze context als opruiend zijn aan te merken”.

Roos gaf direct na afloop tegenover De Andere Krant aan er rekening mee te hebben gehouden dat hij zou worden veroordeeld, omdat de vrijheid van meningsuiting in Nederland zwaar onder druk staat. “Het blijkt in dit geval, tot mijn

grote verrassing, dat de rechtsstaat toch functioneert. Er was niks, er is niks en er blijkt ook niks te zijn. Los daarvan: ik had hier natuurlijk nooit moeten staan. En laten we even terugdenken aan het feit dat ik van mijn bed ben gelicht, in de cel ben gegooid, in beperking en dat mijn kinderen via een persbericht moesten vernemen waar hun vader was”, zei hij. Uit de context bleek ditmaal dat het duidelijk niet satirisch bedoeld was. “Het OM staat in zijn hemd. Het heeft door mij te vervolgen laten zien dat het een totaal gepolitiseerd orgaan is geworden, een schandvlek is op de democratische rechtstaat. Het OM moet zich doodschamen. Ik verwacht een persbericht met een verklaring dat ze een grote fout hebben gemaakt, mijn grondrechten hebben geschonden en excuses aanbieden. Daarna ga ik eens kijken hoe groot de financiële en immateriële schade is en hoe die te verhalen.” ■

‘Provocerende’ Amsterdamse dichter krijgt politiebezoek

Op de stoep in een Amsterdamse straat en op borden in zijn geveltuin staan soms teksten gekrijt die voetgangers aan het denken moeten zetten. Ze zijn van Sidney Batta (50). De maatschappijkritische teksten, verpakt in straatpoëzie, worden niet altijd gewaardeerd: onlangs moest hij van de politie een bord verwijderen.

Hendriëlle de Groot

Op stoepen, planken en borden schrijft Amsterdammer Sidney Batta regelmatig gedichten, maatschappijkritische uitspraken of politieke statements. Meestal in het Engels. Doel is lezers aan het denken te zetten. “Het gaat over van alles. Misstanden in de wereld, liefdesgedichten, noem maar op. Deze bijvoorbeeld: “*Those who ape democracy in the face of liberty, are quick to hand the zoo-keeper the keys to their humanity*”. Oftewel: mensen die doen alsof ze democratisch zijn, maar de essentie van vrijheid niet begrijpen, geven uiteindelijk hun menselijk-

heid uit handen aan degenen die de macht hebben.” En zo heeft Batta er nog veel meer.

Veel voorbijgangers reageren positief, maar onlangs werden Batta en zijn vrouw lastiggevalen door mensen uit de LHBTIQ-gemeenschap die de politie inschakelden, vertelt hij. “Ik werd ook bedreigd door een buurtgenoot die vond dat ik discriminerende teksten schreef. Ik probeer juist over macht en hypocrisie te praten. Mijn kritiek op politieke systemen zoals die over de oorlog in Gaza: “*The crypto Zionist/fascist hides in the realm of the politically correct, wearing masks of genocide, murder, int. Arms trade & censorship*” (“De cryp-

to-zionist/fascist verschuilt zich in het domein van het politiek correcte, en draagt maskers van genocide, moord, internationale wapenhandel en censuur), leidde tot politiebezoek.”

In oktober stond er opeens een politieagent voor de deur die vroeg of de borden in zijn geveltuintje van

“Ik probeer juist over macht en hypocrisie te praten”

Batta waren. “Later kwam ze terug met drie agenten die vertelden dat sommigen de borden politiek aanstootgevend vonden.” De politie haalde een bord weg en zette die bij het vuilnis, Batta’s vrouw zette het weer terug. “Een paar dagen la-

ter kwamen ze weer. Eén agent zei letterlijk ‘Politiek geladen teksten, dat mag in deze tijd niet meer’ en dat het “obstructie van de openbare ruimte” was. Batta kreeg geen boete of waarschuwing. “Ze konden niks verzinnen. Alleen dat het in de weg stond, terwijl dat niet zo was.”

Hij laat zich desondanks niet tegenhouden. “Er is een angstcultuur ontstaan: mensen zijn bang om iets te zeggen, bang om aanstoot te geven. Terwijl gesprek juist de enige manier is om elkaar te begrijpen. Ik heb alweer nieuwe borden neergezet. Laat je niet overheersen door angst, maar biedt weerstand.”

Ons verzoek aan de politie om een reactie bleef voor het verstrijken van de deadline onbeantwoord. ■

De jacht van de Inspectie op ivermectine-artsen

Op 25 maart 2021 begon de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) een ongekennde actie tegen artsen die offlabel hydroxychloroquine (HCQ) of ivermectine voorschreven aan coronapatiënten. Hen werden boetes tot 150.000 euro in het vooruitzicht gesteld. Na een oproep van de IGJ deze artsen — desgewenst anoniem — te melden, stroomden tips binnen van onder meer huisartsen en medisch specialisten. Het grootste gevaar vormden apothekers, “de ogen en oren van de Inspectie”. Dat schrijft oud-advocaat mr. dr. Frank Stadermann, die verschillende kritische artsen bijstond, in zijn onlangs verschenen boek *De Corona Inquisitie*. Ook artsen die alleen maar kritiek uitten op de coronavaccins konden worden gemeld. Zij kregen vervolgens intimiderende brieven of bezoek van een inspectieteam van drie man sterk. De IGJ trad op als “een soort medisch ministerie van Waarheid”, stelt Stadermann.

Toine de Graaf

In *De Corona Inquisitie* is een speciale rol weggelegd voor dr. Paul Zwietering, een senior IGJ-inspecteur die tijdens de coronaperiode vol overgave op ‘ongehoorzame’ artsen joeg en hen volgens Stadermann “nodeloze stress heeft bezorgd”. Zwietering was ook al actief in 2013, toen hij een van de hoofdrolspelers was in de geruchtmakende Tuitjenhorn-zaak. Huisarts Nico Tromp uit Tuitjenhorn geeft in het najaar van 2013 in strijd met de destijds geldende Richtlijn Palliatieve Sedatie een hoge dosis morfine aan een terminale patiënt met ademnood, die kort daarna overlijdt. Drie dagen nadat een coassistent hierover een melding doet bij haar mentor, valt de politie binnen bij de arts, wegens verdenking van moord. Tromp stort in en laat zich opnemen in een psychiatrische kliniek. Daar gaan de verhoren door. Eenmaal thuis verricht hij geen werkzaamheden. De Inspectie weet dat, maar besluit Tromp toch formeel te schorsen, met naam en toenaam. Zes dagen later maakt de arts een eind aan zijn leven.

De tragedie krijgt een nasleep. Weduwe Anneke Tromp, zelf huisarts in dezelfde praktijk, bestrijdt dat de schorsing rechtmatig was. De Raad van State stelt haar in 2016 in het gelijk: de Inspectie had haar man niet mogen schorsen. “De Inspectie biedt daarna de weduwe excuses aan en betaalt een schadevergoeding”, aldus Stadermann. De pijn-

“De verantwoordelijken worden in de luwte gehouden door de Inspectie. Hun namen zijn verder nooit gevallen. Dat is onverteerbaar.”

lijke nederlaag heeft geen gevolgen voor senior inspecteur Zwietering. Hij hoeft ook niet naar Tuitjenhorn om excuses te maken. De Inspectie laat dit anderen doen, weten we dankzij de documentaire *De Zaak Tuitjenhorn*, die de EO in 2019 uitzond. Dat steekt Anneke Tromp. “De verantwoordelijken worden in de luwte gehouden door de Inspectie”, zegt ze in de documentaire. “Hun namen zijn verder nooit gevallen. Dat is onverteerbaar.”

De affaire van destijds is actueel door het jarenlange juridische gevecht tussen de Inspectie en de artsen die coronapatiënten offlabel hydroxychloroquine (HCQ) of ivermectine voorschreven, daarmee levens hebben gered, maar wel afweken

van het advies van het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG) en de richtlijn van de Stichting Werkgroep Antibiotica-beleid (SWAB), die deze medicatie niet “aanbevelen” bij corona. De Inspectie legde hen daarvoor boetes op van duizenden euro’s. Afgelopen augustus nog wezen de advocaten van oud-huisarts Jan Vingerhoets (zie kader) er tijdens zijn hoger beroep bij de Raad van State op dat richtlijnen geen kracht van wet hebben en slechts “adviezen” zijn, maar vonden weinig gehoor bij de rechters. Dat was in 2016 in de zaak Tuitjenhorn nog anders. Toen een getuige-deskundige tegenover de Raad van State verklaarde dat je richtlijnen moet zien “als een advies aan dokters” waarvan ze kunnen afwijken, kreeg hij mondeling bijval van de rechter. Uiteindelijk besliste de Raad in het voordeel van Tromp.

Stadermann neemt in zijn boek de hele rechtsgang van de ‘ivermectine-artsen’ door en besteedt veel aandacht aan wat voorafging: een oproep van de Inspectie aan artsen en apothekers, collega’s die deze middelen voorschreven of verstrekten voor covid-19 te verraden. In die oproep, van 25 maart 2021, werden overtreders bedreigd met een boete van maximaal 150.000 euro.

Het hoofdstuk over het verraad van de “ongehoorzame” artsen behoort tot de meest verbijsterende van het hele boek. Alles bleek voor te komen: verraad door huisartsen, medisch specialisten en zelfs medewerkers uit de eigen praktijk — waarbij de apothekers het grootste risico vormden. In het slechtste geval waren zij “de ogen en de oren van de Inspectie”. Hun beroepsorganisatie, de KNMP, steunde immers de oproep van de Inspectie: zij riep apothekers op, verdachte recepten voor ivermectine te melden.

Ook artsen die kritiek hadden op de covid-vaccinaties en de coronamaatregelen kregen met de Inspectie te maken.

Frank Stadermann (links) en Jan Vingerhouts (rechts) | MKFOTOGRAFIE

“Het mondde uit in wat door velen als een heksenjacht werd ervaren”, schrijft Stadermann. Meerdere inspecteurs waren belast met die jacht, en “een van hen was Paul Zwietering”. De Inspectie bood op haar website de mogelijkheid artsen aan te geven, desgewenst anoniem, en ontving circa driehonderd meldingen. Zestig artsen die volgens de Inspectie “evident onjuiste informatie gaven over het coronavirus of vaccinaties” ontvingen vervolgens post: een intimiderende “corrigerende brief”, waarin de arts werd aangespoord “uitspraken en handelen in overeenstemming te laten zijn met de normen en richtlijnen” van de beroepsgroep, onder dreiging van een gang naar het tuchtcollege ofwel de tuchtrechter.

In een aantal gevallen volgde nog een bezoek. “Dan kwam de Inspectie met een team van drie man sterk. Of de arts werd opgeroepen te verschijnen ten kantore van de Inspectie. De arts werd dan gevraagd te ‘reflecteren’ op zijn eigen handelwijze.” De boodschap was duidelijk: “Afwijken van de officiële leer werd niet toegestaan en zou zelfs bestraft worden.” De Inspectie trad op als “een soort medisch ministerie voor Waarheid”, waarvoor George Orwell de blauwdruk leverde in zijn dystopische roman *1984*.

De Inspectie maakte verder gebruik van een bijzonder wapen: de zogenaamde ‘Wkkgz-aantekening’. De Inspectie kan in het register van de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) een aantekening plaatsen met betrekking tot een arts, wanneer sprake is “van een situatie die voor de veiligheid van patiënten of de zorg een ernstige bedreiging betekent of kan betekenen”. Voor een arts komt zo’n aantekening neer op reputatieschade. Het beperkt bovendien de mogelijkheden om van baan te veranderen: werkgevers zijn verplicht het register te raadplegen wanneer ze een medische professional in dienst willen nemen. Als een arts eenmaal een Wkkgz-

gz-aantekening heeft, blijft deze vijf jaar staan. Hiertegen is geen beroep mogelijk. De Inspectie hoeft zich daarom “geen zorgen te maken of de beslissing en de motivering in een beroepsprocedure standhouden”, schrijft Stadermann. Enkele coronakritische artsen kregen zo’n aantekening, bijvoorbeeld “als zij zich in het openbaar kritisch uitlieten over de covidvaccins”. Een van hen was Berber Pieksma, voor wie “dit te veel was”. Ze had inmiddels de pensioengerechtigde leeftijd bereikt en besloot met haar vak te stoppen.

Stadermann werkte enkele jaren aan zijn boek, waarvoor hij tal van bronnen raadpleegde en ruim tachtig betrokkenen interviewde. De basis legde hij feitelijk aan het begin van de coronacrisis, toen hij zich als een van de eerste juristen in het openbaar uitsprak over de absurditeit van de maatregelen. Dat deed hij in *De Andere Krant* van mei 2020 (de ‘Bevrijdingskrant’). Het gevolg was dat andere critici, onder wie artsen, hem benaderden toen ze in juridische problemen raakten. Vanaf dat moment begon Stadermann coronakritische artsen in hun contacten met vooral de Inspectie te adviseren. Soms achter de schermen, soms officieel als hun raadsman. “Ik ken daardoor de verhalen van binnenuit”, schrijft hij. “In enkele gevallen was ik er zelf bij. Zo heb ik een aantal gesprekken met de Inspectie, hetzij op haar kantoor in Utrecht, hetzij op de praktijk van de arts, bijgewoond. Ik heb de sfeer geproefd. Ook ken ik de documenten. De brieven waarnaar ik in dit boek verwijs, heb ik allemaal zelf gezien en gelezen.”

Deze achtergrond verleende hem de unieke expertise om dit boek te kunnen schrijven, waartoe zijn uitgever hem verzocht. Het maakt hem ook tot een serieus te nemen insider, wiens oordeel over de Inspectie telt. Welnu: dat oordeel is niet mild. Stadermann concludeert dat de Inspectie, ofwel de “inquisitie” uit de titel van zijn boek, “niets heeft geleerd

grensde aan inquisitie

Raad van State handhaaft boete voor Jan Vingerhoets

Op 1 augustus vocht oud-huisarts Jan Vingerhoets bij de Raad van State de boete aan die de Inspectie hem oplegde voor het ‘offlabel’ voorschrijven van ivermectine bij covid-19. Hij liet vooraf weten er weinig vertrouwen in te hebben. Dat blijkt hij juist te hebben ingeschat. Afgelopen woensdag deed de Raad schriftelijk uitspraak: de boete van 3000 euro blijft staan. Daarmee is hij de vijfde corona-kritische arts die bot vangt bij de Raad van State. Afgelopen maart oordeelde de Raad al dat Rob Elens, Niek Rogger, Katharina Deutsch en Alexander van Walraven het advies van het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG) en de richtlijn van de Stichting Werkgroep Antibioticabeleid (SWAB), die HCQ en ivermectine niet “aanbevolen” bij corona, ten onrechte hebben genegeerd. Vingerhoets liet na die uitspraak al op zijn Blogdoc.nl weten zich geen illusies te maken over zijn eigen zaak. “De uitspraak staat al vast”, concludeerde hij.

Toch is er een verschil met de eerdere uitspraken, want Vingerhoets is door de Raad zwaarder bestraft dan de andere vier artsen. Bij hen werden de oorspronkelijke boetes gehalveerd omdat die niet “evenredig” zouden zijn geweest. Bij Vingerhoets gaat er geen euro af: hij vroeg patiënten toestemming om hun dossiers te mogen vernietigen, om zo de kans op een boete te verkleinen, en dit rekent de Raad hem zwaar aan.

► dakt.nl/rvs-vingerhoets
► dakt.nl/vingerhoets

van de kwestie Tuitjenhorn”. Opnieuw worden artsen afgerekend op het feit dat ze zijn afgeweken van een richtlijn. Stadermann werpt nog de vraag op of de afloop van de zaak Tuitjenhorn Zwietering “wat wijzer, wat milder heeft gemaakt?” In zijn boek geeft hij dit antwoord: “Zwietering ging zich later intensief bezighouden met de coronakritische artsen. Ik heb diverse besprekingen met hem in zijn hoedanigheid van inspecteur bijgewoond. Op het oog een gemoedelijke man. In werkelijkheid was hij gevoelloos, dichtgetimmerd voor argumenten voor een andere opvatting dan de zijne. Met zijn optreden tijdens de coronacrisis heeft Zwietering, tezamen met zijn collega’s, opnieuw veel artsen nodeloze stress bezorgd.” ■

► dakt.nl/zaak-tuitjenhorn

Frank Stadermann en Jan Vingerhoets zijn zondag te gast bij De Andere Tafel

Frank Stadermann | De Corona Inquisitie Medische keuzes tussen wet en geweten
Nu te bestellen via onze website voor € 25,99

► dakt.nl/boek-corona-inquisitie

Gideon van Meijeren: “Schaamteloze heksenjacht”

Tweede Kamerlid Gideon van Meijeren (FVD) schreef het voorwoord bij het boek van Frank Stadermann. Een citaat: “Op treffende wijze wordt blootgelegd hoe in tijden van crisis de maatschappij – inclusief politici, de media en rechterlijke macht – groten-deels kritiekloos een destructief overheidsnarratief volgde. Het beschrijft de schamteloze heksenjacht op de weinige artsen en apothekers die wél de moed hadden hun geweten te volgen. De lezer zal soms verbijsterd zijn over de feiten, soms woedend over het onrecht en soms verdrietig over het verraad door de instituties.”

Apotheker die ivermectine en HCQ verstrekte werd door een collega verraden

Artsen die HCQ en ivermectine voorschreven bij covid-19 waren afhankelijk van apothekers die deze medicijnen wilden verstrekken. Dat waren er maar een paar. “De belangrijkste van hen was Arjen Ypma van Apotheek van Noord in Venlo”, schrijft Frank Stadermann. Artsen konden — veilig voor de Inspectie — daar hun recepten heen sturen. De apotheek verzond de middelen vervolgens rechtstreeks naar de patiënten of hun naasten. Daarmee ging Ypma in tegen het beleid van de Inspectie. “Maar hij moest vroeg of laat natuurlijk in het vizier van de Inspectie komen”, aldus het boek. “Dat gebeurde ook. Door verraad.” Een apotheker die via een landelijk schakelpunt bijhield welke medicijnen haar eigen patiënten elders kregen, constateerde dat Ypma één van hen ivermectine had verstrekt. Er volgde een melding bij de Inspectie, en op 8 december 2021 kreeg Apotheek van Noord onaangekondigd bezoek van twee inspecteurs. Ypma vertelde hen onder meer dat elke patiënt die hij medicatie stuurde voor de vroegbehandeling van covid-19 twee weken later belde voor het doornemen van een vragenlijst. Daaruit bleek dat “een meerderheid van de patiënten” binnen enkele dagen volledig opknapte. De Inspectie eiste echter alle recepten op waarin ivermectine of HCQ was voorgeschreven. Vervolgens werden alle artsen beboet.

Mensen smokkelden ivermectine voor familieleden het ziekenhuis binnen

De Inspectie leek en lijkt het niet te interesseren hoe het mensen verging die HCQ of ivermectine gebruikten. Stadermann toont in zijn boek wél belangstelling voor hun lot. Hij sprak verschillende patiënten en hieruit blijkt dat velen opknapten door de tegendraadse vroegbehandeling, vaak tot verrassing van hun behandelend artsen die niets moesten hebben van bijvoorbeeld ivermectine. In ziekenhuizen werd dit middel daarom creatief binnengesmokkeld door familieleden en vrienden. In een universitair ziekenhuis gebeurt dat bijvoorbeeld in een vitamine D-potje, want de toediening daarvan is wel toegestaan. Elke dag pakt de echtgenote van de patiënt het potje uit het kastje naast het bed, en geeft haar man de voorgeschreven dosis. “Als het potje leeg is, vult zij het stiekem bij op de wc”, schrijft Stadermann. “Na vier dagen knapt de patiënt zienderogen op. En na nog ruim een week kan hij het ziekenhuis verlaten.” Een andere vrouw gaf haar schoonvader in het ziekenhuis stiekem kaasblokjes met ivermectine. Achter het gordijntje diende ze het toe. “Een paar keer werd ze bijna betrapt door het personeel. Haar schoonvader herstelde, dit tot verbazing van de artsen.” Later schreef de schoondochter aan Stadermann: “Waarom moest ik zogenaamd smokkelaar zijn? Waarom was ik een zogeheten misdadiger die niet gesnapt mocht worden?”

PIETER STUURMAN

Vaccinatie als duurzaam winstmodel

Wie nog maar een paar jaar geleden zijn zorgen uitsprak over de mogelijke desastreuze gevolgen van de wereldwijde mRNA-injectiecampagne werd onmiddellijk van de socialemediaplatforms geknikkerd. De gangbare bewering was dat vaccins boven iedere verdenking stonden. Zelfs artsen en wetenschappers die hun zorgen logisch en degelijk onderbouwden, moesten vrezen voor hun reputatie en baan, als ze daar ook maar een kanttekening bij durfden te plaatsen. Bijvoorbeeld omdat het bij de corona-injecties een geheel nieuwe en in de praktijk onbeproefde technologie betrof.

Voor de meeste mensen lijkt het echter allemaal voorbij te zijn en is de hele coronaperiode niet meer dan een vervagende herinnering. Dat er sindsdien jaarlijks tienduizenden mensen meer sterven dan voor de prikronde (alleen al in Nederland) wordt kennelijk niet als zorgelijk beschouwd, of gewoon niet geweten, want de media zijn er zowat stil over. Of dat zo zal blijven, is echter zeer de vraag. Nu de rook optrekt, wordt niet alleen steeds duidelijker wat de enorme omvang van de wereldwijde gezondheidsschade is, maar wordt het onderwerp geleidelijk ook meer bespreekbaar. Sterker nog, niet alleen de coronamisdaden, maar ook eerdere malversaties van big pharma worden in toenemend tempo onthuld, zoals in de documentaire *An inconvenient study* van Del Bigtree, waarin wordt aangetoond dat de vaccinatieprogramma's waaraan kinderen zijn blootgesteld waarschijnlijk verwoestend zijn voor hun gezondheid, waardoor ze vaak levenslang afhankelijk blijven van medicatie.

Dit zijn beleggers die zich niet druk maken over zoiets futiels als volksgezondheid

ongekende misdadigheid van het corona-offensief blootleggen en zal de onomkeerbare schade aan het menselijk leven doordringen tot het collectieve bewustzijn. We zullen beseffen dat ons het ondenkbare is aangedaan en dat we nog generaties lang de gevolgen zullen voelen van deze grootste misdaad ooit.

Het volk zal om vergelding roepen. Uiteraard zal dat betekenen dat er prominente CEO's van de *big pharma*-bedrijven en handlangers zoals Anthony Fauci, Bill Gates, Hugo de Jonge en Mark Rutte voor de bijl gaan. Onder de zogenaamde complotdenkers zal de champagne worden ontkurkt, want eindelijk krijgen zij hun gelijk.

De vraag hoe deze misdaad heeft kunnen plaatsvinden, en vanuit welke belangen, blijft echter bestaan. Op welk niveau is hiertoe besloten en hoe is het mogelijk geweest dat dit misdadige plan wereldwijd is uitgerold? Waren de directies van Pfizer en Moderna zó machtig dat ze bijna alle regeringen en bijna alle media in bijna alle landen konden laten collaboreren aan hun criminele verdienmodel? Of moeten we het op een hoger niveau zoeken? Wie is bij machte geweest dit te doen? Maar nog belangrijker: worden de werkelijke aanstichters en profiteurs door de onthullingen geraakt?

Uiteindelijk zijn het niet de directies in loondienst, maar de grootaandeelhouders, verenigd in miljardairsclubs als Blackrock, die het laatste woord hebben over de bedrijfsstrategieën van hun ondernemingen. Daar wordt dusdanig veel vermogen beheerd dat ze niet alleen zeggenschap hebben over hun farmabedrijven, maar ook over mediaconglomeraten en uiteindelijk zelfs hele landen die afhankelijk zijn van hun financieringsprogramma's. Dit zijn beleggers die zich uitsluitend bezighouden met het maken van rendement en zich niet druk maken over zoiets futiels als volksgezondheid. Opbrengst is het enige dat telt. Voor hun farmaportefeuille geldt uiteraard dat die gebaat is bij zoveel mogelijk zieke mensen. Voor de Blackrock-jongens maakt het niet uit of ze nou miljarden vaccins verkopen of dat er miljarden mensen overblijven met een verwoest immuunsysteem, waardoor ze duurzame afnemers worden van andere medicatie, want winst is winst. Sterker nog: dat levert uiteindelijk meer op dan een tijdelijke injectiecampagne. Als de inwisselbare directieleden van hun Pfizer en Moderna's achter de tralies zitten, dan blijven zij buiten schot en is het *business as usual*. Niet voor een paar jaar, maar generaties lang. Het zou me niet verbazen als deze fase van ‘onthulling’, al van meet af aan in hun draaiboek stond. ■

“AANLOOP NAAR DE VERKIEZINGEN IS HET PROBLEEM, NIET HET STEMMEN TELLEN”

Scepsis over verkiezingsuitslag

Het kiessysteem in Nederland wordt door velen steeds nadrukkelijker in twijfel getrokken. Op sociale media verschenen veel berichten van mensen die hun stem niet terug konden vinden in de eindtelling van de Tweede Kamerverkiezingen. Geert Wilders deelde op X voorbeelden van vermeende stembusfraude. Volgens Dennis Spaanstra van het burgerinitiatief Controle Verkiezingen is het grote probleem niet het tellen van de stemmen, maar de aanloop naar de verkiezingen. Dan vindt volgens hem op allerlei manieren beïnvloeding plaats, door de peilingen, de “censuur en propaganda” van de media en de vooringenomenheid van de NPO.

Ido Dijkstra

Geert Wilders deelde daags na de verkiezingen op X een aantal meldingen van vermeende stembusfraude op 29 oktober. Een persoon beweerde dat in een stemlokaal in Maastricht stembiljetten uit Leiden zijn gebruikt die later die dag uit de roulatie zijn genomen. “Gevolg: meer dan honderd stemmen ongeldig verklaard”, aldus de anonieme bron. Een ander persoon liet de PVV-leider weten dat in Zaanstad vijftig containers met stembiljetten zijn verdwenen. “Het regent van dit soort berichten uit het hele land. Geen idee of het allemaal waar is, maar goed als het zou worden onderzocht”, tweette de PVV-leider, die verder geen bewijs aandroeg.

“Het regent van dit soort berichten uit het hele land. Geen idee of het allemaal waar is, maar goed als het zou worden onderzocht”

Het kwam de politicus op flinke kritiek te staan. De gemeenten Maastricht en Zaanstad betichtten hem van het verspreiden van pertinente onzin. “De volgende stap in het fascistische draaiboek van Geert Wilders: verkiezingen in twijfel trekken”, schreef De Correspondent. Andere media vergeleken hem op een niet flatteuze wijze met Trump, die na zijn verkiezingsnederlaag in 2020 het had gewaagd de rechtmatigheid van Joe Bidens

overwinning in twijfel te trekken. Sharon Dijksma, burgemeester van Utrecht, sprak van “de bijl aan de wortel van de democratie, als je dit soort dingen doet”.

Mensen die Wilders steunen, stellen dat niet zijn kritiek op het kiessysteem de bijl is aan de wortel van de democratie is, maar de mogelijke stembusfraude zelf. Of er daadwerkelijk wordt gefraudeerd, en op welke schaal, is niet vast te stellen aan de hand van individuele meldingen. Wel is duidelijk dat er steeds meer wantrouwen over het kiesstelsel is. Op sociale media zijn zonder moeite kiezers te vinden die onregelmatigheden delen.

Arts Paul van Hoek, werkzaam in de farmaceutische industrie, raakte in 2020 gealarmeerd vanwege “het irrationele coronabeleid” en later nog eens extra toen hij vanuit zijn expertise gesjoemel met de veiligheid van de coronavaccins constateerde. Sindsdien is hij gespitst op misstanden. Hij stemde bij basisschool De Spil in de Nijmeegse wijk Weezenhof op de nummer zes van de FVD, Pepijn van Houwelingen, maar vond zijn stem een paar dagen later niet terug in de eindtelling. Hij deelde dat op X. “Nul stemmen op Pepijn van Houwelingen bij mijn stembureau!”

Na zijn tweet kreeg hij tientallen reacties van mensen die ook onregelmatigheden hadden geconstateerd. Tegenover De Andere Krant meldt Van Hoek dat hij “uitgaat van een telfout, maar wel het recht heeft om vragen te stellen”. Een Rotterdammer plaatste in reactie op Van Hoeks tweet dat zijn stem op SGP'er Gebrand van Hoef ook niet terug te vinden is op het proces-verbaal. De politicus zelf reageerde laconiek. “Oei dit is wel jammer, ik had gewoon premier kunnen worden. Maar inderdaad kan er iets

tussendoor geglipt zijn. In het algemeen is het systeem goed in orde en wordt er vaker geteld. Eerst op lijst en daarna op kandidaat. Maar ik denk dat er geen systeem waterdicht is”.

Volgens de Kiesraad, het onafhankelijke bestuursorgaan dat toeziet op het verkiezingsproces, worden soortgelijke onregelmatigheden altijd geconstateerd bij Nederlandse verkiezingen. Het is het gevolg van de handmatige, door mensen gedane telling van de biljetten. “Mensen die hun stem niet terug kunnen vinden, kunnen een melding doen bij de Kiesraad. Dan volgt een hertelling. In de praktijk betekent het meestal dat een stem op een politicus die lager op de kieslijst staat, bij een politicus hoger op de lijst is beland”, vertelt persvoorlichter Anita Pronk aan De Andere Krant. “Dat heeft geen invloed op de einduitslag.”

In het geval van Van Hoek, is volgens haar de meest voor de hand liggende verklaring dat zijn stem op nummer zes Van Houwelingen in de eindtelling bij lijsttrekker Lidewij de Vos is beland. RTV Utrecht berichtte vorige week over drie van dit soort incidenten bij lokalen in Woerden, Stichtse Vecht en Breukeken. In laatstgenoemde plaats werden 38 stemmen van een kandidaat van GroenLinks-PvdA per ongeluk toegekend aan een andere kandidaat van dezelfde partij.

Zorgwekkender was een bericht van de verkiezingsdienst van het ANP over de uitslag in Rotterdam. “De PVV heeft 1319 stemmen minder dan eerder gedacht, D66 juist 4314 stemmen meer”, meldde het persbureau. Sceptici riepen onmiddellijk: fraude. Volgens de Kiesraad bleek al gauw dat de ANP te voorbarig een uitslag deelde, na het tellen van 84 procent van de stemmen, in plaats van 100 procent. Ook de uitslag in Emmen werd op sociale media in twijfel getrokken. Er waren veel corrigenda geconstateerd. Na deze hertellingen ontstond een behoorlijk verschil tussen de voorlopige en definitieve uitslag, in het nadeel van de PVV. De gemeente meldde dat daar niet veel achter gezocht hoeft te worden, het verschil zit in de “voorlopige sneltelling versus de daadwerkelijke telling van de papieren biljetten op persoonsniveau”. De PVV was met ruim 28 procent van de stemmen nog altijd met afstand de grootste in Emmen.

Zo circuleren er online nog vele verhalen over onregelmatigheden of zelfs fraude. “Ik sluit niet uit dat het plaats heeft gevonden, maar het is niet de modus waarin we moeten gaan zitten”, zegt Dennis Spaanstra, voormalig politierechercheur,

desgevraagd. “De verkiezingen zijn een grote happening en daar worden altijd fouten gemaakt. Dat zal altijd zo zijn. Niet alles wat fout gaat, is fraude.” Spaanstra keek twee jaar geleden bij de verkiezingen in 2023 met een team van zo’n 1500 vrijwilligers van het burgerinitiatief Controle Verkiezingen mee over de schouders van de officiële organisatie. Spaanstra en zijn team legden toen de nodige onregelmatigheden vast, maar volgens hem is toen nergens georganiseerde verkiezingsfraude geconstateerd, of iets wat daar op lijkt.

De Kiesraad had graag gezien dat Controle Verkiezingen weer toezicht had gehouden, zegt Spaanstra, maar hij en zijn team besloten niet mee te werken. “Omdat het systeem weeffouten bevat waaraan niks wordt gedaan”, legt hij uit aan De Andere Krant. “Het stemmen tellen is niet het probleem, maar de aanloop naar de verkiezingen is wel problematisch.” Het eerste grote probleem is volgens hem “de censuur en de propaganda van de media, die bepalen welke partijen en lijsttrekkers wel of niet veel zendtijd krijgen (zie elders op deze pagina). Om nog maar te zwijgen over de eenzijdigheid van de politiek duiders die het volk vertellen op wie ze moeten stemmen.” Het tweede euvel zijn de peilingen. In landen als Italië is wettelijk bepaald dat je twee weken van tevoren niet meer mag peilen, omdat dit grote invloed heeft op het stemgedrag van mensen. In Nederland word je doodgegooid met peilingen. Derde hinderpaal zijn de tussentijdse uitslagen. “Mensen die ’s avonds gaan stemmen vanwege werk, horen om 17.00 uur op het nieuws welke partijen het goed doen. Dat zou niet moeten kunnen. Wij hebben dit aangekaart bij de Kiesraad, maar zij stellen dat Binnenlandse Zaken dit moet oplossen. Oftewel de slager moet zijn eigen vlees keuren. Wij vinden dat de Kiesraad verantwoordelijkheid moet pakken. We willen dit systeem niet langer legitimeren, daarom hebben we niet meegedaan.” Ook zou eens goed gekeken moeten worden naar algoritmes van kieswijzers en het buitensluiten van partijen voor een formatie zou verboden moeten worden, stelt hij.

Aan de fraudetweets van Wilders heeft Spaanstra geen boodschap. “Als rechercheur zeg ik: waar is het bewijs voor dit soort beweringen? Twee jaar geleden — toen deze geluiden er ook waren — had hij moeten zeggen: ik ben de winnaar van de verkiezingen, ik hoor te veel geluiden over stemfraude, laten we een groot onderzoek instellen. Dan was hij een echte leider geweest, nu een slecht verliezer.” ■

Manipulatie NPO: VVD in 22 maanden tijd 368 keer bij uitzendingen, FVD nul keer

De website en X-account EenblikopdeNOS.nl telde welke politici mochten aanschuiven bij de de talkshowtafels van de publieke omroep tussen 1 januari 2024 en 19 oktober 2025. De inventarisatie betreft de tv-programma’s *Bar Laet*, *Buitenhof*, *Café Kockelmann*, *EenVandaag*, *Eva*, *Goedemorgen Nederland*, *Goedenavond Nederland*, *Op1*, *Pauw & De Wit* en *WNL op Zondag*. Koploper is de VVD, met 368 verschijningen, gevolgd door GroenLinks-PvdA (216), D66 (167), CDA (144), BBB en NSC (elk 86), SP (42), CU (37), PVV (34), JA21 (31), Volt (17), SGP (8), Bij1 (7), PVDD (4), DENK (2). Er is één partij uit de Tweede Kamer met nul optredens: Forum voor Democratie.

Rob Jetten: globalist in nationalistische klederdracht?

D66-leider Rob Jetten paaide met succes kiezers met een “positieve” visie op de Nederlandse identiteit. Het rood-wit-blauw van de Nederlandse vlag was veelvuldig te zien in zijn campagne. Maar Jetten is een globalist in hart en nieren: lid van de Trilateral Commission van David Rockefeller, wilde het Nederlandse EU-lidmaatschap vastleggen in de Grondwet en pleit voor een Europees leger.

George Woodham

Gelikt. Zo ziet het eruit bij Rob Jetten. De D66’er is slank, heeft een strakke kaaklijn en een gepolijste glimlach. Een knappe man. Dat konden Nederlandse kiezers zien bij zijn deelname aan De Slimste Mens en zo zagen ze hem ook op het uitslagenfeestje van zijn partij op de avond van de verkiezingen. Onder luid applaus en zwaaiende Nederlandse vlaggetjes, met hier en daar een enkel EU-wimpeltje, betrad de immer goed geklede partijleider het podium om de overwinning op te eisen. Hij bedankte alle stemmers en vrijwilligers, feliciteerde — op FVD na — de partijen die zetels wonnen en ging nagenoeg meteen in de premierstand: “Ik ga aan de slag voor alle Nederlanders”.

De vlaggen, het gejuich, de muziek. Het deed Amerikaans aan. Niet Trump-Amerikaans, natuurlijk, want dat past D66 niet. Het is meer de stijl van Barack Obama in 2008. Het ‘Het kan wél’ dat D66 als campagneslogan gebruikte, is een letterlijke vertaling van het ‘Yes We Can’ van de Democraten van toen. Jetten presenteerde zich nadrukkelijk als aanpakker. Op de campagneposter stond hij met opgestroopte mouwen (uiteraard van een goed overhemd). Veel ervaring buiten de politiek heeft hij echter niet. De 38-jarige partijleider kan na zijn studie Bestuurskunde (2005–2011) aan de Radboud Universiteit in Nijmegen bogen op zes jaar ervaring

Jetten gaat meteen in de premierstand: “Ik ga aan de slag voor alle Nederlanders”.

in een ‘normale’ baan. Van 2011 tot 2017 werkt hij voor het semi-publieke ProRail in een adviserende en leidinggevende rol na eerst een management-traineeship te hebben ondergaan.

Daarvoor en daarna is het enkel politiek wat de klok slaat. In zijn jonge jaren schopt hij het tot afdelingsvoorzitter en voorzitter van de Jonge Democraten en gaat hij naast zijn studie aan de slag als beleidsmedewerker in de Eerste Kamer (2008–2009), later als gemeenteraadslid in Nijmegen (2010–2017). Vanaf 2017 zit Jetten namens D66 in de Tweede Kamer en sinds 2018 is hij fractievoorzitter. Hij is ook nog minister voor Klimaat en Energie in Rutte IV (2022–2024) en eventjes vice-premier in datzelfde kabinet.

Zijn prioriteiten liggen bij internationale kwesties. Samen met Diederik Samsom (PvdA) en Jesse Klaver (GL) tuigt hij de Klimaatwet op, die de basis vormt voor de peperdure energietransitie. Als minister geeft hij 28 miljard euro belastinggeld uit om te voorkomen dat de aarde 0,000036 graden op zal warmen, zo geeft hij ruiterslijk toe.

In 2019 wil hij het Nederlandse EU-lidmaatschap in de Grondwet verankeren. Hij hoopt daarmee een eventuele Nexit te kunnen dwarsbomen, maar het wetsvoorstel wordt in 2021 verworpen. Jetten is hartstochtelijk voorstander van de Europese Unie en noemt Europese integratie een “majestueus idee”. In januari 2024 pleit hij nog voor een Europees leger en een Europese minister van Defensie en steunt de oorlog in Oekraïne van harte.

Zijn internationale ambities reiken nog verder dan Europa. Hij is namelijk, als een van de weinige Nederlanders, ‘fellow’ van de Trilateral Commission, een netwerkorganisatie in 1973 opgericht door de steenrijke globalist en bankdirecteur David Rockefeller. Deze Commissie wordt ook wel omschreven als “een opleidingsinstituut voor de machtselite”. Presidenten als George Bush sr. en Jimmy Carter hebben er deel van uitgemaakt. Verder zitten er vooral veel zakenlieden en financiers in de club, zoals Larry Fink, CEO van Blackrock, de grootste investeerder ter wereld en topmensen van bedrijven als Shell, ASML en Heineken. Over zijn lidmaatschap zegt Jetten tegen journalist Huig Plug in 2021: “Ik vind het zelf leuk om andere jonge mensen uit Europa te ontmoeten die proberen de wereld een beetje beter te maken en te inspireren.”

Gezien zijn voorliefde voor internationale netwerken, is het opmerkelijk dat D66 in de campagne nadrukkelijk de boer op ging met de Nederlandse driekleur. We zagen het overal in de buurt van Jetten en op het uitslagenfeestje werd er gretig mee gezwaaid. Hij trok ook stemmers naar zich toe door op migratie, het belangrijkste thema van de verkiezingen, rechtse teksten te bezigen als “grip op migratie krijgen”.

Het is de vraag of Jetten zijn beloften gaat nakomen. Die van het bouwen van tien nieuwe steden zal veel jonge kiezers hebben aangesproken. Zij hebben per slot van rekening de grootste moeite een woning te vinden. Maar koud een week na de verkiezingen lijkt die belofte niet veel meer waard. Oud-minister en D66-coryfee Roger van Boxtel doet het nu al af als enkel een “metafoor” voor hoe je een probleem oplost. Bij een bezoek aan de net aangestelde verkenner, zijn collega D66’er en NS-baas Wouter Koolmees, op 5 november, zei Jetten: “Dit is de fase om de campagneretoriek achter je te laten en te kijken naar: hoe kan je nu samen gaan bouwen aan een nieuw verhaal voor Nederland.” ■

SIETSKE BERGSMA

De roddel als remedie

Elke woensdagavond, als er gegeten is en de kinderen naar hun kamer gaan, kijk ik *Roddelpraat*, de Youtube-show van Jan Roos en Dennis Schouten. Vroeger op mijn telefoon, tegenwoordig groot op het tv-scherm. Voor de goede orde, ik houd me natuurlijk het liefst de hele dag bezig met de mooie en belangrijke zaken in het leven. Met het volgen van al het nieuws bijvoorbeeld, die constante warme, voedende stroom van meningen over de toestand in dit land. Met klassieke muziek op de achtergrond en een poëziebundel binnen handbereik! Want het moet wel ergens over gaan. Roddelpraat kijk ik echt alleen maar omdat het zo uitkomt, of nou ja vooruit, omdat ik er mijn zin in het leven weer mee terugvind. Er is weinig wat me nog zo laat schaterlachen en ontspannen als die twee kwajongens die ook elkaar voortdurend de maat nemen.

Ik vraag mij af waarom dat zo is. En waarom voel ik me minder schuldig over dit tijdverdrijf dan na de zoveelste Netflix-serie, die weliswaar mijn hoofd leegmaakt, maar met niets vult?

Roddelpraat is in mijn culturele kringen officieel niet serieus te nemen, wat in Nederland al een hele kunst is, want nergens ter wereld is plat vermaak zo geaccepteerd als hier. Zo’n beetje elke hoogopgeleide man of vrouw reist het land door voor honingzoete musicals, kijkt naar reality tv en stompzinnige roddelsites die een verlangen bevredigen naar beoordelen, veroordelen en bevestiging. Daar kan geen hoge cultuur tegenop. Jan Roos doet er alleen iets bij. Tussen alle roddels over voetbalvrouwtjes, zangers en politici door houdt hij de samenleving een enorme spiegel voor. Hij prikt in het beest van de gekwetstheid en fileert onze flinterdunne moraal, de hypocrisie en de “knetter-gek-ke” mensen die dit land besturen. Het beest slaat niet zelden terug met aangiftes, vervolgingen en veroordelingen. Dan ben je echte *counterculture* hoor. Deze week stond Roos voor de rechter vanwege een grap. Hij moest er zelfs een paar uur voor in de cel doorbrengen.

Er is weinig dat me zo laat schaterlachen

“Godsamme, er is niets meer heel in dit land”, zegt Roos gelaten in een recente uitzending, nadat hij de “zwarte vrouw van de week” aankondigt, een nieuw item waarmee het duo de draak steekt met een ander ‘humoristisch’ programma die “de witte man de week” bedacht. Politiek incorrect van nul naar honderd, beter kan niet.

Roos is dan wel geen komiek, geen politicus (want dat heeft hij wel eens geprobeerd) en ook geen presentator. Maar hij trekt die rollen bij elkaar als de zitjes in een draaimolen: het paard, de brandweerwagen en de raket. En je hebt maar mee te rijden of toe te kijken. Het ding gaat toch wel rond. Je wil in die draaimolen, je gaat in die draaimolen. En elke woensdag koop ik weer een kaartje.

Als je in geen enkel hokje past en maar gewoon hardop gaat zeggen wat je denkt, dan krijg je dit. Roos is daarmee een doelwit en noodgedwongen een schutter. Hij moet wel reageren, want Nederland ‘moet hem niet’. Hij is een hork en een schelm, een type mens dat zo hard nodig is in deze samenleving, een ventiel waar wat lucht uit kan ontsnappen. Met Schouten, die hij plaagt en tegelijkertijd als type ‘produceert’, trekt hij wekelijks honderdduizenden views. Dat is een fenomeen, maar eentje die zich aan het zicht en de erkenning van het grote publiek heeft kunnen onttrekken. Het publiek dat geleerd heeft te lachen om Arjen Lubach, Claudia de Breij en (volgens Grok) dé comedyshow van het land, *Even tot Hier*. Gepolijste, correcte humor waar de jaren ’50 jaloers op zouden zijn.

Wat Roos buiten de mainstream op de been houdt is zijn marketinggevoel. Want een ‘makkelijke’ show om te maken is het niet. Als het makkelijk was, dan deden wel meer mensen het. Maar die zijn te schijterig, te verwend, te middelmatig en te comfortabel in hun leventje met NPO, Netflix en het Beatrix Theater. En daar kunnen Jan en Dennis niet genoeg grappen over maken. Hopelijk nog jaren, en vooral voordat het licht van het vrije woord definitief uit is gedaan. Dan wil ik Roos dat horen zeggen, en niemand anders: niets is meer heel in dit land. Want dat is dan nog niet helemaal waar. ■

BELEID GEKAAPT DOOR RADICALE ACTIVISTEN MET ANTI-HUMANITAIRE AGENDA

Natuurbescherming maakt Nederland onleefbaar

Illustratie: Leon Baaren aka The Artoonist

We willen allemaal dat Nederland een rijke natuur behoudt. Maar met het huidige natuurbeschermingsbeleid bereiken we het tegenovergestelde: we vernielen onze natuur en ons landschap. Bomen worden grootschalig gekapt, duinen en vruchtbaar land worden afgegraven, land wordt onder water gezet en biodivers cultuurlandschap wordt vervangen door schrale natuur. Wat is hier aan de hand? De meeste mensen beseffen het niet, maar de natuurbescherming is gekaapt door radicale activisten met een anti-humanitaire agenda. Zij willen dat de beschaving plaatsmaakt voor ongerepte natuur. De implicaties zijn nauwelijks te bevatten: Nederland heeft in internationale verdragen vastgelegd dat 27 procent van het landoppervlak moet worden omgezet in moeras ('wetland').

Elze van Hamelen

Om te begrijpen hoe het natuurbeschermingsbeleid zo kon ontsporen en wat de agenda erachter is, moeten we een stukje de geschiedenis in. Na de Tweede Wereldoorlog werd wereldwijd de industriële landbouw ingevoerd. In

Nederland werd deze radicale omwenteling van het boerenbedrijf doorgevoerd, van klein, autonoom en gemengd naar grootschalig en gescheiden, onder leiding van toenmalig minister van Landbouw en EU Commissaris Sicco Mansholt (PvdA) met veel drang, dwang en manipulatie. Meer dan 70 procent van

het land werd 'verkaveld', wat hield in dat het land met de grond gelijk werd gemaakt om de invoering van industriële landbouw mogelijk te maken. In het proces werden 225.000 kilometer aan heggen, houtwallen en elzenhagen verwijderd. Ter vergelijking: de treinreis van Moskou naar Beijing is 8000

kilometer. Bijna driekwart van het biodiverse cultuurlandschap ging verloren.

De verdwijning van de kleinschalige landbouw leidde tot een enorme kaalslag van de natuur. Dat zorgde begrijpelijkerwijs voor een tegenreactie. Vanaf de jaren '70 wilde de overheid dat er weer land werd 'teruggeven aan de natuur'. Dit land viel vervolgens onder beheer van 'terrein beherende organisaties' (TBO's) zoals Staatbosbeheer en Natuurmonumenten.

Dit speelde niet alleen in Nederland. De zorgen om natuurbehoud en natuurherstel maakten deel uit van internationale discussies in de jaren '70 en '80. Aanvankelijk was de natuurbescherming gericht op het behoud van diersoorten. In de tweede helft van de jaren '80 kwam vanuit een nieuwe onderzoekstak, 'conservatiebiologie', het idee naar voren dat je soorten beschermt door hun 'habitat' of leefgebied te beschermen. Kleine eilandjes van natuurparken zouden niet voldoende zijn. Deze moesten onderling verbonden en met 'bufferzones' beschermd worden. Dit wordt het 'ecologische netwerkmodel' genoemd. Dit model ligt ten grondslag aan het huidige milieubeleid op VN, Europees en Nederlands niveau.

Handboek voor sabotage

Om de zorgen over het milieu te adresseren, organiseerde de VN in 1992 de Earth Summit in Rio de Janeiro. Deze conferentie zette het begrip 'duurzame ontwikkeling' op de kaart. Het Biodiversiteitsverdrag, het Klimaatverdrag en Agenda 21 kwamen allemaal voort uit deze conferentie.

In het Biodiversiteitsverdrag worden doelen ter bescherming van biodiversiteit in algemene termen beschreven: "Zet een systeem op van beschermde gebieden of gebieden waar speciale maatregelen moeten worden genomen om de biologische diversiteit te behouden", en "Bevorder milieuvriendelijke en duurzame ontwikkeling in gebieden die aan beschermde gebieden grenzen, met het oog op het bevorderen van de bescherming van deze gebieden".

Dit zijn breed geformuleerde doelstellingen waarmee je alle kanten op kunt. Om invulling te geven aan hoe deze conventie in de praktijk moest worden gebracht, geeft de VN opdracht voor het uitvoeren van een *Global Biodiversity assessment* aan drie ngo's, de World Resources Institute (WRI), de International Union for Conservation of Nature (IUCN) en het Wereldnatuurfonds (WNF). Zij komen met een meer dan duizend pagina's tellend document, dat het Amerikaanse 'Wildplans' als blauwdruk neemt voor

“De behoeften van niet-menselijke soorten moeten voorrang krijgen boven die van mensen”

In het Wildlands-plan stellen de auteurs: “Onze visie is eenvoudig. We leven voor de dag waarop grizzlyberen in Chihuahua een ononderbroken verbinding hebben met grizzly’s in Alaska, waarop populaties van de grijze wolf overal voorkomen, van New Mexico tot Groenland, en waarop uitgestrekte ononderbroken bossen en vloeiende vlaktes weer floreren en pre-Columbiaanse (vóór de tijd van Columbus) planten- en dierenpopulaties ondersteunen.” Het grootste gedeelte van de aarde is slechts in de laatste paar duizend jaar “door mensen gekoloniseerd”, schrijven zij. De wildernis zien ze als “een thuis van ononderbroken leven, vrij van menselijke

industriële interventie”. Daarvoor zijn uitgestrekte gebieden nodig, “zonder wegen, dammen, gemotoriseerde voertuigen, elektriciteitslijnen, overvluchten, of andere artefacten van civilisatie”. Zij pleiten voor een continentaal ecologisch netwerk en grootschalige herstelwerkzaamheden, ook buiten het netwerk. “De implementatie van zo’n systeem zal vele decennia in beslag nemen.” Het voorstel is gebaseerd op “behoeften van al het leven, niet alleen menselijk leven”.

We zien dus dat het begrijpelijke streven naar ‘natuurbehoud’ of ‘natuurbescherming’ ongemerkt wordt omgezet in een veel extremer idee: dat de mens helemaal geen plek hoort te hebben in de natuur. Het hele concept van Wildlands is gericht tegen de menselijke beschaving. De mens is in dit gedachtegoed de vijand van de na-

tuur en de natuur moet worden ‘hersteld’ naar een tijd toen er nog maar weinig mensen waren op aarde, die bovendien een hele lage levensstandaard hadden. Hoe ongelooflijk het ook zal klinken voor veel mensen, hetzelfde gedachtegoed ligt ten grondslag aan het huidige Nederlandse natuurbeschermingsbeleid.

Enorme gevolgen

Nederland was er vroeg bij met de invoering van het ecologische netwerkmodel. Al in 1990 werd er gestart met het aanleggen van een ‘Ecologische Hoofdstructuur’ (EHS). Deze is in 2013 omgedoopt tot ‘Natuur Netwerk Nederland’ (NNN).

► Lees verder op P10

Natuurbescherming is een wereldwijd project

‘Natuurherstel’ vindt niet alleen in Nederland plaats. Zo’n twintig jaar na de introductie van het Biodiversiteitsverdrag verspreiden ‘ecologische netwerken’ zich wereldwijd als een inktvlek. Het Biodiversiteitsverdrag is ondertekend door alle VN lidstaten, behalve de VS. De gebieden die sinds 1992 zijn ingesteld beslaan samen 22,3 miljoen vierkante kilometer. Dit is meer dan de oppervlakte van Rusland (iets meer dan 17 miljoen vierkante kilometer). Samen gaat het om 17,6 procent van het land en 8,4 procent van de maritieme gebieden die als officieel beschermd gebied zijn ingesteld.

Het EU Natura-netwerk is het grootste ecologische netwerk ter wereld, dat verspreid over 27 landen 18,6 procent van de EU beslaat. Wanneer

andere natuurbeschermingsmaatregelen worden meegenomen, is meer dan een kwart van Europa beschermd gebied.

In 2022 werden als onderdeel van de VN Biodiversiteitsconventie 22 nieuwe doelen voor 2030 gesteld, dit wordt het *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework* genoemd. Het beschermen van 30 procent van het land en de zee is een van die doelen. Let wel, dit zijn de doelen voor 2030. Er wordt ook al een voorschot genomen op de volgende mijlpaal: in 2050 dienen de ‘integriteit, verbondenheid en veerkracht van alle ecosystemen te worden onderhouden, verbeterd of hersteld, en zullen de gebieden van natuurlijke ecosystemen substantieel toenemen’.

Het kan anders: mens en natuur kunnen wel samen gaan

Natuur kan gedijen wanneer de mens ervoor zorgt. Het alternatief voor de anti-beschavingsagenda, waarbij natuurbeheer wel degelijk samengaat met menselijke bewoning en eigendom, is het idee van rentmeesterschap. Er liggen allerlei concrete projecten klaar om hier invulling aan te geven.

De technocratische maakbaarheidsbenadering achter het Wildlands-Naturabeleid leidt tot het opheffen van de landbouw en visserij, het stilleggen van de bouw en andere economische activiteiten, en het verschralen van natuur in naam van herstel. Boeren die ik spreek staan verstoeld dat een zandverstuiving meer gewaardeerd wordt dan een bos of vruchtbaar land. De heggen, houtwallen en elzenhagen die door boeren werden aangelegd tijdens de ontginningen waren nieuwe natuur, bruisend van leven, zeer biodivers. Ze maakten deel uit van een cultuurlandschap waarin boer en natuur samengaan. Dat uitgangspunt vinden we terug in de christelijke traditie van het rentmeesterschap. De mens is daarin niet de ‘heerser’ over de natuur, maar gaat vanuit dienstbaarheid om met de schepping. Boeren en vissers die ik voor mijn onderzoek sprak, zowel christelijke als niet-christelijke, spreekt dit concept nog steeds erg aan. Ik ben geen boer tegengekomen die niet met zorg met het land en dieren omgaat. Ik heb geen visser gesproken die geen diep ontzag voor de zee heeft.

Vanuit het uitgangspunt van rentmeesterschap kan natuur door boeren hersteld worden. Er bestaan verschillende veelbelovende voorstellen, van sommige zijn al succesvolle pilots uitgevoerd. Natuurbeschermers en oprichter van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap Jaap Dirkmaat bijvoorbeeld, pleit met het *Deltaplan voor het landschap* voor het herstellen van een deel van de heggen. Een

heg is een biotoop — een leefgebied voor brede variëteit aan struiken, bloemen, grassen, insecten, vogels en kleine zoogdieren. Heggen zorgen voor natuurlijke ecologische verbindingen in het landschap. Met het herstel van houtwallen en heggen kunnen boeren blijven, de biodiversiteit wordt hersteld, en dat alles tegen een fractie van de huidige subsidies om het land af te breken.

Oud-journalist en akkerboer Marcel van Silfhout stelt met zijn plan *Natuurlijk Agrarisch Beheer 2025* (NAB 25), een revitalisering van het Nederlandse boerencultuurlandschap voor. De Vereniging voor behoud van boer en milieu (VBBM) ondersteunt boeren in een bedrijfsvriendelijke overgang naar kringlooplandbouw. De vereniging Samenleving, Landbouw Natuur (SLN) pleit bij bestuurders voor oplossingen voor landbouwproblemen waarbij boeren

Het gaat niet om één boer, langzaam wordt een hele sector afgebroken

en bewoners betrokken worden.

Het voordeel van een benadering waarin rentmeesterschap centraal staat, is niet alleen natuur- en landschapsherstel, maar ook het beschermen van economische bedrijvigheid, het eigendomsrecht, en voedselzekerheid. Dit is van levensbelang in deze geopolitiek volatiele tijd, in een klein land met een grote en vanwege immigratie groeiende bevolking. Met elke boer die we verliezen vanwege

stikstof, vernatting of andere natuurbescherming, verliezen we niet alleen de voedselproductie, maar ook kennis en de economische activiteit rondom het boerenbedrijf. Het gaat niet om één boer, langzaam wordt een hele sector afgebroken. Dit gaat ook leiden tot tekorten op de handelsbalans. Het herstellen van tekorten op de handelsbalans was overigens voor Mansholt naast ‘nooit meer honger!’ een van de redenen voor het inzetten op overproductie in de landbouw. Bovendien zorgt een benadering waarin het runnen van een gezond bedrijf samengaat met natuurbescherming voor bescherming van het eigendomsrecht van plattelandsbewoners, dat recht is een voorwaarde voor vrijheid en autonomie. Wie niets bezit, wordt afhankelijk van anderen.

De oplossingen zijn dus voorhanden. Om te komen tot deze voor de hand liggende oplossingen is een fundamentele discussie over het natuurbeleid noodzakelijk — een discussie die voorbij gaat aan myopisch gemuggenzift over übertechnologische en van de realiteit losgezongen kritische depositiewaarden en onnavolgbare stikstofmodellen. In plaats daarvan zou het moeten gaan over oplossingen waarbij natuur samengaat met belangen als voedselzekerheid, ondernemersvrijheid en bescherming van eigendomsrecht. ■

Land onder VN-controle, voor bewoners rest vruchtgebruik

Het instellen van de reservaten loopt gelijk op met een paradigmaverschuiving in beheer, valt te lezen in het evaluatierapport van de Biodiversiteitsconventie uit 2005. Traditioneel gezien is natuurbescherming een taak van de centrale overheid. In de nieuwe situatie worden gebieden beheerd “door vele partners”. De gebieden zijn niet langer nationaal bezit, maar worden gezien als “gemeenschapsbezit met internationaal belang”. In veel landen bepalen ngo’s welke gebieden moeten vallen onder natuurbeheer. In de EU bepalen de overheden dit meestal, maar zij wijzen ngo’s en ‘Terrein Beherende Organisaties’ (TBO’s) aan als beheerders. Privaat bezit wordt onmogelijk gemaakt. Al in de jaren ’90 waarschuwden de Amerikaanse eigendomsrechtactivisten Henry Lamb en Michael S. Coffman ervoor dat de natuurbeschermingsagenda een verkapt landroof was en een aanval op het eigendomsrecht. Volgens Lamb en Coffman zouden er met de implementatie van het Wildlands-model nauwelijks nog plekken zijn in de VS waar mensen vrij van hun bezit gebruik konden maken of anderszins economisch actief zijn, zonder met milieubeperkingen te maken te hebben. In feite wordt vrije beschikking over eigendommen op deze manier teruggebracht tot vruchtgebruik, zo waarschuwen zij. Een gegeven dat in 2025 zeer voelbaar is met het land op een stikstofslot.

► Vervolg van P9

Die Hoofdstructuur is, net als in het Wildlands-voorstel, continentaal. Hij moet samen met natuurgebieden in andere Europese landen een aaneengesloten pan-Europees Ecologisch Netwerk (PEEN) gaan vormen. Ook de Natura 2000-gebieden, die op Europees niveau op basis van de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) worden vastgesteld, volgen het ecologische netwerkmodel. Omdat Nederland onder de EU-wetgeving valt, zijn in 2003 141 Natura-gebieden aangemeld bij de EU. Inmiddels is dit aantal opgelopen tot 162. Zowel de EU als Nederland hebben de Biodiversiteitsconventie geratificeerd. De EU voldoet aan de eisen van het Biodiversiteitsverdrag via het Natura-beleid. Nederland voldoet hieraan via zowel de Natura- als de NNN-gebieden. De meeste Natura-gebieden zijn ook NNN-gebieden, maar ze overlappen niet geheel.

De aannames die ten grondslag liggen aan het natuurbeleid van Nederland, de EU en de VN — dat de mens slecht is voor de natuur en dat er zoiets bestaat als oorspronkelijke, ‘wilde’ natuur, die bestond op een moment dat er minder mensen waren en minder of geen economische activiteit — hebben nogal wat implicaties. Omdat de mens slecht is voor de natuur, moet de natuur tegen de mens worden beschermd. Het gevolg is dat grote stukken land *off-limits* worden voor mensen en economisch gebruik. De

Biodiversiteitsconventie vereist dat in 2030 tot 30 procent van het land en de zee wordt gereserveerd voor de natuur. Daarnaast moeten ‘herstelwerkzaamheden’ worden uitgevoerd op 30 procent van het grondgebied. Als alle huidige na-

Historisch gezien bestonden grote delen van Nederland uit ‘woeste gronden’, venen, moerassen, heide en zandverstuivingen. Heel arme natuur.

tuurdoelen worden behaald, dan bestaat ons land straks voor 40 procent uit natuur, zo rekende agrarisch onderzoeksjournalist Geesje Rotgers uit.

Dit heeft enorme gevolgen voor landbouw, visserij, wonen, eigendomsrecht en de leefbaarheid van het land. Natuurbescherming zoals het nu is ingevuld, gaat niet samen met wonen, leven of ondernemen. *In feite worden grote delen van ons dichtbevolkte land onbewoonbaar*

gemaakt. Het betekent dat grote aantallen mensen onteigend moeten worden om ruimte te maken voor natuur. Dat is nu al aan de gang. Dit gebeurt soms rechtstreeks, maar voornamelijk door rendabele activiteiten onmogelijk te maken door een eindeloze reeks wet- en regelgeving.

Een schrijnend voorbeeld van de anti-beschavingsagenda van het natuurbeheer is wat er in Europa gebeurt met de dammen, die overal in Europa worden verwijderd, terwijl zij een van de weinige echt schone alternatieve energiebronnen vormen en bovendien zorgen voor zoetwateropslag. Op de site van Dam Removal Europe is te lezen dat er al 8146 van deze ‘obstakels’ verwijderd zijn. Alleen al in 2024 werden er 542 dammen verwijderd.

Ironisch is dat de natuur moet worden beschermd tegen menselijk ingrijpen en dat daarom de meest recente gebruikers — boeren en bewoners — worden geweerd, terwijl het beheer vervolgens wordt overgenomen door de Terrein Beherende Organisaties (TBO’s) zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Extra ironisch is dat die vervolgens de natuur terugbrengen tot een veronderstelde historische staat, die meestal helemaal niet leidt tot meer biodiversiteit. De oorspronkelijke natuur is namelijk helemaal niet zo rijk als de later door de mens ontwikkelde natuur. Historisch gezien bestonden grote delen van Nederland uit ‘woeste gronden’, venen, moerassen, heide en zandverstuivingen. Heel arme natuur. Deze situatie werd in 47 na Christus beschreven door de Romeinse historicus Plinius de Oudere in zijn *Naturalis Historia*: “Tweemaal per dag overstroomt de oceaan een groot deel van hun gebied, zodat het niet goed uit te maken is of dit land tot de zee of tot het land gerekend moet worden. Daar probeert een armzalig volk in leven te blijven door huizen te bouwen op steile heuveltjes. Die heuveltjes zijn met handkracht opgeworpen tot een hoogte die net boven de hoogste vloed uitsteekt. Bij vloed lijken zij schipbreukelingen. Zij leven van vis die zij met netten in het slijk vangen. Zij verwarmen hun verkleumde leden door modder te verbranden, die zij meer door de wind dan door de zon hebben laten drogen. Zij drinken niets dan regenwater, dat zij in een kuil voor hun woning bewaren. En deze volkeren spreken van slavernij als ze vandaag de dag door het Romeinse volk overwonnen worden!”

Extreme beperkingen

Er is een gangbare grap over Nederland: “God schiep de wereld, maar de Nederlanders schiepen Nederland.” De Nederlanders hebben de moerassen en veengebieden drooggelegd en met een ingenieus systeem van sloten, dijken en windmolens het land teruggewonnen en in vruchtbare grond veranderd. Nadat de boeren in de 19e eeuw de woeste grond met overheidssteun ontgonnen, bloeide de biodiversiteit in Nederland. Zij bewerkten de grond rond bossen, veenmoerassen en beken. Hilde Huijzinga, die vier boeken schreef over de geschiedenis van het Nederlandse landschap, beschrijft de overvloed die rond de eeuwwisseling aanwezig was: “Het wemelde van de fazanten, hazen, patrijzen, weide- en akkervogels, kikkers, uilen”.

Om het land terug te brengen naar de ‘oorspronkelijke staat’ en in die staat te houden, zijn extreme ingrepen nodig. Er worden op grote schaal bomen gekapt, de vruchtbare bovenlaag van de grond wordt afgegraven en vruchtbaar land wordt onder water gezet. De oorspronkelijke natte gebieden worden in het natuurbeleid zelfs als dermate belangrijk gezien, dat ze onder een aanvullend VN verdrag vallen: het *Ramsarverdrag*. Onderdeel van dit verdrag is dat in Nederland ruim 1.000.000 hectare moet worden veranderd in *wetlands*, moerassen, vennen en veen- of plasgebieden. Dat is 27 procent van de totale oppervlakte van Nederland!

Bovendien moeten volgens de logica van de conservatiebiologie de voor de habitat kenmerkende dier- en plantensoorten aanwezig zijn. Voor de ‘rewilders’ is het terugbrengen van grote roofdieren daarom een speerpunt. Vandaar dat we in Nederland nu worden opgejaagd door exploderende wolvenpopulaties. In andere delen van Europa komen zelfs populaties van beren en lynxen terug.

Natuurherstel, op deze manier ingevuld en uitgevoerd, is niets minder dan het terugdraaien van de beschaving. Het is een regelrechte aanval op de mens — op onze manier van leven, onze welvaart, ons bestaan. Vlak voordat de industrialisering een vlucht nam, telde Nederland rond de drie miljoen inwoners. In 2025 zijn dat er meer dan 18 miljoen. Die krijgen nu extreme beperkingen opgelegd in hun economische activiteiten, inclusief de landbouw en voedselvoorziening. We stevenen af op een land waarin mensen op een worden gepakt in steden, armoe-dig en afhankelijk, en worden teruggevoerd naar een pre-industrieel, marginaal bestaan. ■

► Het boek van Elze van Hamelen, ‘De Grote Verbouwing van Nederland’, is bijna uitverkocht. We hopen snel met een nieuwe, geactualiseerde editie te komen. Zodra die er is, zullen we dit bekend maken.

Meer lezen?

- dakl.nl/eigendomsrecht-en-voedselvoorziening
- dakl.nl/landschapsherstel-kan-samen-met-boeren
- dakl.nl/raad-akkoord-over-natuurherstelwet
- dakl.nl/biodiversiteit-strategie-eu
- dakl.nl/uncc-overeenkomst-biodiversiteit

Boerenerf rond 1900. Olieverf op doek, Cornelis Vreedenburgh

DIERSOORTEN BEDREIGD, MEDIA NEGEREN ALARMEREND RAPPORT

Ecologen luiden noodklok over effecten windturbines op biodiversiteit

Vele roofvogels en andere kwetsbare vogelsoorten in Europa worden in hun voortbestaan bedreigd door de komst van windturbines. De turbines doden daarnaast grote aantallen vleermuizen, dragen bij aan insectensterfte en leiden tot “verlies en versnippering van leefgebied van wilde dieren” — van rendieren en reeën tot jaguars en antilopen. Dit blijkt uit peer-reviewed onderzoek door een groep internationale ecologen onder leiding van een onderzoeker van de United States Geological Survey, gepubliceerd in het gerenommeerde wetenschappelijke tijdschrift Nature. De onderzoekers waarschuwen dat verdere uitbreiding van windenergie “dramatische consequenties kan krijgen voor de biodiversiteit”. Het alarmerende onderzoek heeft geen enkele aandacht gehad in de media.

Bert Weteringe

De grootschalige energieopwekking door windturbines leidt tot groeiende zorgen onder ecologen. Er worden steeds meer onderzoeken gepubliceerd waaruit blijkt dat windturbines dramatische gevolgen hebben voor vogel- en vleermuispopulaties en voor de habitat van wilde dieren. Het meest recente, alarmerende rapport is afkomstig van een zeer brede groep internationale ecologen en onderzoekers die door hoofdauteur Todd Katzner van het United States Geological Survey (USGS) zijn samengebracht. Katzner is onderzoeksbioloog op het gebied van wilde dieren en gespecialiseerd in de milieu-effecten van hernieuwbare energie. Coauteur David Nelson is directeur van het Appalachian Laboratory van de University of Maryland. Christian Voigt, een van de andere auteurs, is afdelingshoofd Evolutionaire Ecologie van het Leibniz-instituut voor diertuin- en wildonderzoek (IZW) te Berlijn. Samen met andere vooraanstaande ecologen uit Portugal, Argentinië, Brazilië en Zuid-Afrika hebben zij een uitgebreide studie gedaan naar wat er bekend is over de impact van windenergie op de biodiversiteit.

Dat zo’n grote groep onderzoekers, afkomstig uit landen over de hele wereld, samenkomt en zich durft uit te spreken tegen windenergie is bijzonder. Natuurbeschermers lijken steeds meer bereid de handschoenen op te nemen tegen de

klimaatbeweging, die windenergie als heilig beschouwt. Dat duidt erop dat de situatie urgent is. Des te opmerkelijker is het, dat er in de reguliere media in binnen- en buitenland vrijwel geen aandacht aan is gegeven.

“Milieuschade door windturbines kan niet meer worden ontkend”

In zijn boek *Windhandel, de impact van grootschalige energieopwekking met windturbines*, uit 2023, gaat Bert Weteringe uitgebreid in op de milieuschade die wordt veroorzaakt door windturbines. Weteringe toont onder andere aan dat het daadwerkelijk aantal slachtoffers onder de rode wouw, een van de strengst beschermde vogelsoorten in Europa, tientallen malen hoger ligt dan waar de regering vanuit gaat. Hij wijst verder op de sterke bijdrage van windturbines aan de insectensterfte. Een ruwe schatting van de impact van windturbines op vliegende insecten in Duitsland, komt uit op een verlies van 1,2 biljoen

per jaar. Weteringe: “De bevindingen uit het artikel in Nature sluiten aan bij de mogelijke desastreuze gevolgen voor het milieu, die ik in mijn boek omschrijf. De dramatische consequenties voor de biodiversiteit kunnen niet meer worden ontkend. Mensen die zich verzetten tegen projecten kunnen zeker eisen dat deze bevindingen worden meegenomen in het milieuonderzoek.”

► dakil.nl/boek-windhandel

Het artikel in Nature laat zien dat windturbines massaal vogels, vleermuizen en insecten doden. Bovendien veranderen ze het gedrag, de fysiologie en de demografie van dieren en worden ecosystemen verstoord. Windturbines bedreigen vooral vogelsoorten die een laag voortplantingspercentage hebben,

Ook de populaties veldleeuweriken en kleine torenvalken worden bedreigd

zoals grote roofvogels, met lokaal uitsterven. Het onderzoek laat een mogelijke ineenstorting van de populatie monniksgieren en vale gieren in Europa zien. Ook de populaties veldleeuweriken in Portugal en kleine torenvalken in Frankrijk worden bedreigd. In Spanje heeft de aagier, een wereldwijd bedreigde diersoort, een sterk lagere overlevingskans en populatiegroei in gebieden met veel windturbines. In de VS sterven elk jaar tussen de 140.000 en 328.000 vogels door een botsing met windturbines. De sterfte onder steenarenden is zo hoog dat lokale populaties in stand moeten worden gehouden door mensen. Van de bestudeerde vogelsoorten in Californië heeft vijftig procent te maken met een door windturbines veroorzaakte afname van de populatie.

Onder de vleermuizen wordt vooral een afname van de populatie grote vleermuizen in Midden-Europa en grijze vleermuizen in de VS gemeld. In Duitsland ligt het geschatte aantal gedode vleermuizen op 200.000 per jaar, in de VS 500.000. De door windturbines veroorzaakte turbulentie in de luchtstroming kan daarnaast vleermuizen verdrijven uit hun leefgebied. Weliswaar ligt het geschatte aantal vleermuizen wereldwijd rond de 10 miljard, maar volgens de Nederlandse zoogdiervereniging krijgen vleermuizen slechts één jong per jaar, waardoor populaties zich na sterfte slechts heel langzaam kunnen herstellen.

De alsmar groter wordende windturbines zijn ook een grote veroorzaker van de insectensterfte en zorgen met de bijbehorende infrastructuur voor verlies en versnippering van leefgebied voor dieren op land. Roofdieren zoals jaguars, junglekatten en goudjakhalzen blijken gebieden met windturbines in tropische bossen te vermijden. Hierdoor neemt hun aantal in die gebieden af, wat leidt tot een verstoring van de gehele voedselketen. Rendieren, reeën, zwarte antilopen en de Indische gazelle vertonen gedragsreacties die wijzen op vermindering van het leef-

gebied. Bovendien is gebleken dat reeën een stressreactie vertonen in de nabijheid van windturbines.

Nieuwe windturbines worden vaak gebouwd in afgelegen gebieden met een grote biodiversiteit. Het zijn vooral die regio’s die het meest lijden onder de windturbines. De ecologen stellen dat windparken “een belangrijke oorzaak zijn van het verlies en de aantasting van onvervangbare leefgebieden die belangrijk zijn voor het behoud van de natuur”. Voorstanders van windenergie stellen vaak dat de impact van windenergie op de biodiversiteit kleiner zal zijn dan de impact van klimaatverandering, maar de onderzoekers wijzen erop dat die aanname nooit is onderzocht.

Wat de zaak nog veel alarmerender maakt: als het aan de meeste overheden ligt, staan we pas aan het begin van de ontwikkeling van windenergie. De plannen die er nu liggen, voorzien in een veelvoud aan windturbines vergeleken met nu. Dat is volgens de onderzoekers “onverenigbaar met internationale afspraken over biodiversiteit”.

Volgens de onderzoekers kunnen sommige effecten van windturbines op vogels en wilde dieren worden beperkt door maatregelen zoals het aanpassen van het ontwerp van de turbines, het wijzigen van de bedieningsprocedures, het plaatsen van nieuwe turbines op locaties met minder impact, het weggeleiden van dieren van turbines of het verbeteren van hun leefgebied op andere plekken. Dit soort maatregelen is echter kostbaar en de effectiviteit ervan is niet altijd duidelijk. Zo bestaat er aanzienlijke onzekerheid over hoe individuele dieren en soorten reageren op visuele of akoestische afschrikmiddelen. Dat komt doordat elke vliegende soort zicht en geluid op verschillende manieren gebruikt.

Windturbines kunnen ook op gezette tijden worden stilgezet, bijvoorbeeld in tijden van vogeltrek of wanneer vleermuizen actief zijn. Moderne detectietechnologie maakt het zelfs mogelijk windturbines te stoppen bij de nadering van vogels of vleermuizen. “Zulke systemen zijn echter duur in aanschaf en onderhoud en de effectiviteit is afhankelijk van de context”, schrijven de auteurs. Bovendien staan exploitanten niet te popelen dit soort systemen in te voeren, want dat ondermijnt hun verdienmodel. In de praktijk gebeurt er dan ook heel weinig om de dieren te beschermen.

De onderzoekers concluderen dat verdere uitbreiding van windenergie “dramatische consequenties kan krijgen voor de biodiversiteit”, onder andere vanwege de snelheid en omvang van de uitbreiding van windenergie op het land, de onzekerheid over de werking van mitigerende maatregelen en de variatie in regelgeving per land of regio. ■

► dakil.nl/onderzoek-katzner-nature

VLAAMSE JOURNALIST CHRIS DE STOOP OVER DE KILLE SLOOP VAN TRADITIE EN LANDSCHAP

Hoe de boer verdwijnt uit de

Dat het Europese natuurbeleid er al veel langer op gericht is de boeren te verjagen, blijkt uit het indrukwekkende boek 'Dit is mijn hof' uit 2015 van de gelauwerde Vlaamse journalist en boerenzoon Chris de Stoop. Hij keert terug naar zijn geboortegrond om de familieboerderij draaiende te houden nadat zijn broer, die was blijven boeren, zichzelf uit wanhoop om het leven had gebracht. Hij beschrijft zijn herinneringen aan opgroeien op het platteland, zijn liefde voor het landschap, dat hem een inbedding geeft in eeuwen geschiedenis. Tegelijkertijd vertelt hij hoe het landschap en de geschiedenis uiteen worden gereten. De ene na de andere boerderij wordt opgekocht om ruimte te maken voor 'natuur op bestelling'. Er rijst een windmolenpark, een meubelboulevard. Een tsunami van bureaucratische beperkingen maakt het onbezorgd uitoefenen van het eeuwenoude beroep onmogelijk. Langzaam wordt duidelijk wat zijn broer tot zijn keuze gedreven heeft.

Elze van Hamelen

In mijn eigen onderzoek beschrijf ik omgevingsbeleid en de uitwerking daarvan. De materie is nogal droog, maar op de achtergrond speelt voor mij altijd de vraag: wat doet dit met de mensen? Met de gemeenschap? Wat zijn de grotere gevolgen voor de samenleving en cultuur? Misschien dat beter doordringt wat er aan de hand is, als mensen het boek van Chris de Stoop lezen. Hij vertelt het verhaal van de 'grote verbouwing van Nederland' vanuit het perspectief van iemand die het beleid ondergaat. Het is diep persoonlijk.

Dit is mijn hof raakt aan alles wat met de 'verbouwing' te maken heeft: de boeren die we verliezen, vruchtbare grond die van het land geschraapt wordt, grondwaterstanden die verhoogd worden om polders in veen om te zetten, de risico's voor de voedselvoorziening, de waanzin voor wat voor 'natuurbescherming' doorgaat, de plaatsing van windturbines nabij woningen. Met ingetogen beschrijvingen belicht De Stoop alle kanten van deze aanvallen op het platteland. Hij laat zijn emoties achterwege. Toch zijn de beschrijvingen zo treffend, dat ze harder binnenkomen dan wanneer hij zijn verdriet, woede, angst of verontwaardiging in woorden geuit had.

Uit de prachtige beschrijvingen van het polderlandschap wordt duidelijk dat hij zich in dat landschap, net als zijn familie, met de natuur en geschiedenis verbonden voelt. De Stoop is gefascineerd door die geschiedenis. Op een van de gronden van de boerderij liggen brokstukken van een oude abdij. De bouw van het klooster in 1136 was de reden voor ontginning van de polder.

“Natuur is een soort grondstof geworden voor groene projectontwikkelaars”

Die verbondenheid met de omgeving staat in schril contrast met hoe hij als boer door de omgeving benaderd wordt. Natuurorganisaties die in de omgeving terrein veroveren, schilderen het boerenlandschap af als 'een woestijn' en de boer

als vijand van de natuur. Na een anonieme tip over vermeend hormoongebruik is er een razzia op de boerderij. De inspecteurs vinden niets. “Ik krijg de stellige overtuiging dat het de bedoeling is mijn bedrijf op te doeken en dat ik geen recht meer heb nog verder te boeren”, schrijft de broer van Chris aan het ministerie naar aanleiding van de hormonenrazzia. Voor Chris is de dreiging van controles altijd aanwezig: “Ik reed 's middags het erf op. Ik zag het gezicht van mijn broer schichtig vanachter de gevel gluren. Elke keer als een auto een boerderij op rijdt, denkt de boer tegenwoordig: ‘Daar zijn de controleurs’.”

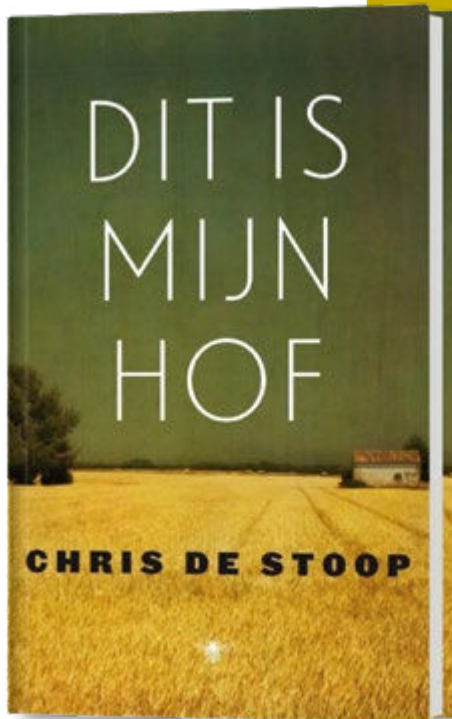
Ik herken wat De Stoop beschrijft. In mijn interviews met boeren beschrijven zij de extreme regeldruk, waaraan ze minstens een avond per week kwijt zijn en waaraan je niet kunt voldoen zonder professionele ondersteuning. Maak je een kleine fout, dan hang je. Een kippenboer die ik sprak, gaf aan dat hij het belang van voedselveiligheid snapt en daarachter staat. Alleen, met de huidige gang van zaken voelt hij zich als crimineel behandeld. Andere boeren durfden niet openlijk hun steun te betuigen voor het organiseren van een presentatie van mij over de Grote Verbouwing. Want “zodra je je uitspreekt, staat er een controleur op de stoep. En hoe net je erf ook is, die vinden altijd wat.”

De Stoop beschrijft op treffende wijze hoe, parallel aan de beperkingen die aan het uitoefenen van het beroep worden opgelegd, de verbouwing van de leefomgeving verloopt. Aan de ene erfgrans staat een tomatenfabriek. Aan de andere werd eerder een meubelboulevard gebouwd. Een nieuwe buurman bouwt een villa op drie meter afstand van een eeuwenoude schuur. Kort daarna verschijnen scheuren in de muren. Aan weerszijden van de andere erfgransen verschijnen windturbines. De Stoop: “De verte is weg. Definitief weg, zo definitief als de dood. En als de verte uit je zicht verdwijnt, verdwijnt ze ook uit je hoofd. Dan zie je het geheel niet meer. Hoe eindiger de einder nu.”

Tegen verschillende projecten rondom zijn bedrijf dient zijn broer, onderbouwd, bezwaren in. Tevergeefs. Is hij dan een nimby-activist (*not in my backyard*)? Het valt mij op dat bewoners die zich verzetten tegen ingrijpende plannen in hun leefomgeving, of het nu azc's, windparken of natuurgebieden zijn, vaak zo worden weggezet. Kunnen we dat omdraaien? Waarom worden dergelijke plannen altijd uitgevoerd in de achtertuin van anderen, en niet in die van de beleidsmakers, die handelen vanuit een papieren werkelijkheid, ver van de lokale realiteit? Waarom hebben bewoners nauwelijks tot geen invloed op plannen die hun leefomgeving rigoureus overhoop halen? Ze mogen

zienswijzen indienen, maar dat leidt zelden tot een aanpassing van de plannen. Ze mogen inspreken en daarmee is het vinkje 'participatie' gezet.

De grootste verandering in de omgeving is de aanleg van 'nieuwe natuur', zo komt ook in het boek van De Stoop naar voren. Zijn geboortegrond, het gebied rondom Zaligem nabij de Hedwigepolder, ligt in de schaduw van de Antwerpse haven. In zijn gesprekken met de verschillende polderbewoners passeert een rijk pluimage aan karakters, belangen en gezichtspunten. Het geeft een verhelderend inzicht in de polderpolitiek. Aanvankelijk wordt de haven door natuurbeschermingsorganisaties bestreden, totdat ze erachter komen dat samenwerking effectiever is. Wanneer de haven wil uitbreiden, wordt dit gecompenseerd met grond voor natuurbeschermers. In de aanleg van nieuwe natuur gaan grote geldstromen om. “Waarom krijgt Natuurpunt tot 90 procent van de aankoopprijs terugbetaald én subsidies om de gronden te beheren, en de landeigenaars niet?”, vraagt De Stoop zich af. “Natuur is een soort grondstof geworden voor groene projectontwikkelaars. Zelfbedachte, zelfgemaakte natuur, naargelang de wensen en de mode van het moment. Moerassen zijn nu in, bomen uit. Verschillende ecosystemen kun je bestellen en ze worden geleverd: 'slik en schor', 'riet en water', 'plas en oever',

Chris de Stoop

lage landen

er is een ruim aanbod in de catalogus. Wil je graag palingen? Dan leveren we er een vismigratiekanaal bij. Zingende rugstreepadden? Dan ook met ecoduct.” Het wordt duidelijk hoe de verhoudingen liggen: “Hem was voorgespiegeld dat hij nog een tijd zou kunnen blijven boeren, maar dat ging niet door, omdat zijn grond ineens voor de kluut moest worden ingericht”.

Dat deze ‘natuur’ waardevoller zou zijn dan eeuwenoud boerenlandschap is onnavolgbaar voor de oorspronkelijke bewoners. De Stoop legt in treffende beschrijvingen de absurditeiten van het beleid bloot: “Is dát natuur?” vraagt hij en hij gebaart naar wat rond het erf ligt. “Dat onkruid? Die moerassen? Die ruige vlakke?” Toppunt vindt hij het ecoduct, “een betonnen tunnel onder een hobbel in het wegdek”.

De boeren zien in de nieuwe natuur vooral de vernieling van wat voor hen het meest waardevol is: vruchtbaar land. Waarschuwingen vallen op dove oren: “Ook hier in Oud Arenberg werd enkele jaren geleden de zwarte kleilaag afgeschraapt, en dat maakt het nog zoveel erger, dat maakt het zo onomkeerbaar voor Roger. Dat het juist de vette klei is die deze polders tot de meest vruchtbare van Europa maakt, dat hebben plaatselijke boeren al tot vervelens toe in brieven en petitie uitgelegd, zonder ooit gehoor te vinden. Beseft men nog wel dat men op honderd hectare polder jaarlijks graan teelt voor 417.000 broden, 580.000 kilo aardappelen, 200.000 kilo suiker, 179.000 kilo mais en 46.000 zakjes uien? Het zijn uitputtende berekeningen waarmee ze zelfs de lokale media niet halen.”

Gelijk met het verschralen van de grond wordt de geschiedenis uit het landschap

gewist. De Stoop schrijft: “Het landschap zit vol betekenissen. Het is het archief van een streek dat we erven van onze voorouders en altijd kunnen raadplegen. Een waardevol landschap vernietigen, zoals in de polders, is als het verbranden van boeken. De mensen worden uit het verhaal geschreven.” Grote gebieden in de omgeving staan al onder water, zodat ‘land kan worden teruggegeven aan de natuur’. De Stoop is sceptisch: “Bijna alle oude, waardevolle boerderijen, die het geheugen van de polder vormden, zijn de afgelopen jaren verdwenen. Alle sporen van eeuwen landbouw en bewoning worden weggegomd. Tabula rasa. De natuur in haar oorspronkelijke staat herstellen? Zo stond het in het milieueffectenrapport. Een gemeenplaats, maar het klinkt goed. Wie kan nu tegen natuurherstel zijn? Maar het was hier al poldergebied in de middeleeuwen. Hier lag de Luyspolder. Hier was het dorpje Casuwele.”

In plaats van een geschiedenis die leeft onder de bevolking en in het landschap, moet die nu op borden uitgelegd worden. Het effect is vervreemdend: “Op een goeie kilometer afstand staat er wel een dozijn borden, die melden waarom we dit gebied zo waardevol moeten vinden. Ze tonen waar je moet kijken en leggen uit wat je ziet. Ze geven me het gevoel dat ik een passant ben, een toeschouwer, en het landschap een decor, zoals in een Disneyfilm.”

Ondubbelzinnig legt De Stoop de onderliggende contradicties van het natuurbeschermingsbeleid bloot. De nieuwe natuur wordt als ‘wild’ voorgesteld, tegelijkertijd is er bijna niets kunstmatigers voor te stellen. “Het nieuwe natuurgebied kwam tot stand als iets wat volledig losstaat van een historisch gegroeid landschap.

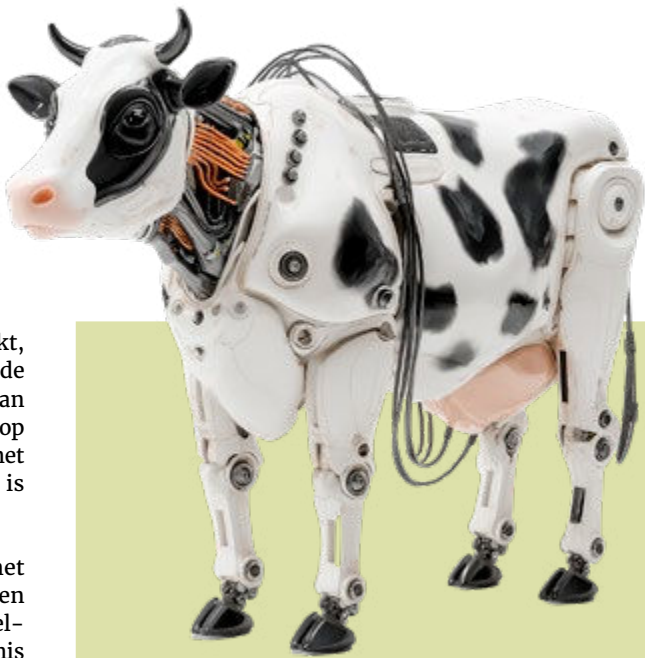
Het is geschiedloos, mensloos, ontvolkt, ontdaan van elke referentie. Toch is de menselijke invloed er meer aanwezig dan in welke natuur ook. Het landschap is op de tekentafel ontworpen, de kreek is met bulldozers uitgegraven, de vegetatie is ingezaaid en aangeplant.”

Beseffen we wel wat we verliezen met het verbouwen van ons land? Beseffen we wat de risico’s zijn, voor de voedselzekerheid? Mensen die hun geschiedenis kennen zijn minder gemakkelijk te beïnvloeden door de waan van de dag. Het is van niet te onderschatten belang dat het verhaal wordt verteld, van de vernielingen die worden aangericht — nu, in deze tijd, onder onze ogen. De Stoop slaagt daar uitstekend in. Hij ziet zichzelf als hekkensluiter: “Ik zie de tijd die komen gaat. Ik, van beide kanten afkomstig uit grote boerengeslachten, moet een einde maken aan de eeuwenoude ketting van het boerenleven, terwijl boeren voor ons altijd even vanzelfsprekend was als het hebben van een moeder. Ik ben niet eens de laatste schakel van de ketting. Ik ben de tang die ze doorknipt.”

Laat zijn verhaal niet een eind zijn, maar een oproep om te behouden wat er nog is. Een nieuw begin, van het beschermen van de laatste boeren, het cultuurlandschap en de voedselvoorziening. ■

► Reageren? Graag via info@deanderekrant.nl

Elze van Hamelen geeft presentaties, workshops en advies over alles wat samenhangt met ‘de grote verbouwing van Nederland’, zoals omgevingsvisies en andere beleidsdocumenten. dakl.nl/boek-groteverbouwing

Nooit meer honger?

Begin 19e eeuw was meer dan 40 procent van de beroepsbevolking boer. In 1960 was dat teruggelopen naar 10 procent. In 2024 werkt nog slechts een half procent van de beroepsbevolking als boer. Voor de 93 procent van de Nederlandse bevolking die in steden woont, komt het eten uit de supermarkt. Hebben zij wel besef van wat er voor nodig is om voedsel te verbouwen? Die laatste halve procent verdwijnt in een rap tempo. Niet alleen vanwege het hiernaast beschreven beleid, maar ook omdat de boeren die over zijn, geen opvolgers meer kunnen vinden.

In een interview vertelde boer Jeroen van Manen: “Toen ik 25 tot 35 jaar oud was, kon je niet wachten om de boerderij over te nemen. Maar bij de huidige generatie zie je dat ze erg aarzelen: ‘Wil ik dit echt doen?’ Het is pijnlijk om te zien. Aan de ene kant wil elke boer dat zijn kinderen de boerderij overnemen. Aan de andere kant denk je: ‘Als ik van ze houd, wil ik ze dit dan aandoen?’”

Zelfdoding onder boeren

Boeren staan in de top drie van sectoren met de hoogste zelfdodingscijfers. Gemiddeld maakte in 2022 elke drie weken een boer een einde aan zijn leven, blijkt uit cijfers van boerenbelangenorganisatie LTO en Stichting 113 Zelfmoordpreventie.

Money for nothing

Op 21 oktober kwam de De ABN Amro Carbon Market Strategist met een ‘markt’-prognose voor CO₂-prijzen in 2026. Die zullen stijgen van 80 naar 100 euro per ton gebakken lucht op de Europese emissiemarkt ETS.

ETS is een CO₂-stoelendans, waar in de eerste fase de grootste 256 Nederlandse bedrijven deelnemen. Ieder stoeltje staat voor een ton CO₂ — een emissierecht dat deelnemers moeten kopen bij de overheid om in bedrijf te mogen blijven.

Voor 2035 ziet ABN AMRO een prijsstijging naar 200 euro per CO₂-ton. Want dankzij klimaatdoelen neemt het aantal CO₂-stoeltjes ieder jaar af. Terwijl er steeds meer deelnemers komen. Hoe meer bedrijfstakken gedwongen worden mee te doen, hoe duurder zo’n emissierecht wordt. Nu geeft de Nederlandse Emissieautoriteit nog gratis stoeltjes weg, maar per 2033 is dat feest voorbij.

Wat prijsstijgingen door CO₂-belasting voor je betekenen, kun je vanaf januari al aan de benzinepomp merken. Het ETS-systeem wordt komend jaar namelijk uitgebreid van grote energieproducenten en multinationals naar mkb in de landbouw, scheepvaart en naar brandstofleveranciers als je pomphouder. Die moet voortaan alle CO₂-emissies van

zijn verkochte benzine compenseren. Een CO₂-prijs van 100 euro per ton betekent aan de pomp een extra klimaataccijns van 18,5 cent per liter.

Naast dit klimaatbelastingstelsel ETS groeit nu ook een ‘vrijwillige’ CO₂-markt, waar bedrijven voor carbon credits betalen om zich groen te wassen. Carbon credits lijken sterk op emissierechten, omdat je geld betaalt voor CO₂. Maar je koopt ze vrijwillig bij een particulier bedrijf. Zoals de vroegere Climate Neutral Company in Utrecht, die nu Anthesis Group heet. Die credits worden gecertificeerd, dus ‘betrouwbaar bevonden’, door een externe partij zoals Gold Standard.

Carbon credits zijn klimaataflaten waarmee je als grootbedrijf laat zien ‘kijk hoe groen wij zijn’. Het compensatiebedrijf belooft dat het met CO₂-betalingen boompjes plant op goedkope grond. Of dat ze daar een windturbine mee laten bouwen. Die ‘vrijwillige’ markt kreeg momentum doordat grote bedrijven als een soort pr-investering een klimaatge-lofte aflegden. KPN kon zich al in 2015 ‘klimaatneutraal’ noemen, omdat het de CO₂ afkoopt met carbon credits en ‘groene’ stroomcertificaten.

In de bankenwereld verspreidden zulke ‘vrijwillige’ klimaatbeloften zich dankzij

de Dutch Carbon Pledge in 2015. De zeven-tien grote geldinstellingen van Nederland beloofden dat ze de carbon footprint van hun bedrijfsvoering en investeringen gaan boekstaven, om deze vervolgens af te kopen. Een Platform voor Carbon Accounting Financials (PCAF), geleid door ABN Amro, helpt ze de CO₂-productie van hun portfolio in kaart brengen.

Bij de Centrale Banken verspreidde die ‘vrijwillige’ koolstofbelofte zich via het Network for Greening the Financial System van de centrale bank van centrale banken, de BIS. De aangesloten banken beloven hun hele portfolio te ‘decarboniseren’. De Nederlandsche Bank deed dat afgelopen jaar door de 6000 ton CO₂ van de bedrijfsvoering met carbon credits af te kopen. Daarmee wordt ‘groenwassen’ via carbon credits steeds meer een nieuwe currency (waardepapier) in de wereldeconomie.

Het grootste momentum voor ‘vrijwillig’ betalen voor CO₂ komt dit jaar door het *Inkoop- en Aanbestedingsbeleid 2025* van de Rijksoverheid. De overheid consumeert 26 procent van het Nederlandse bbp en is dus de grootste gelduitgever binnen de economie. Wie grote leverancier wil zijn van die overheid, moet voortaan laten zien hoe hij zijn CO₂-uit-

RYPKE ZEILMAKER

Wie zich tegen betaling niet laat doorlichten en zijn CO₂-zonden niet afkoopt, valt ‘vrijwillig’ buiten de boot

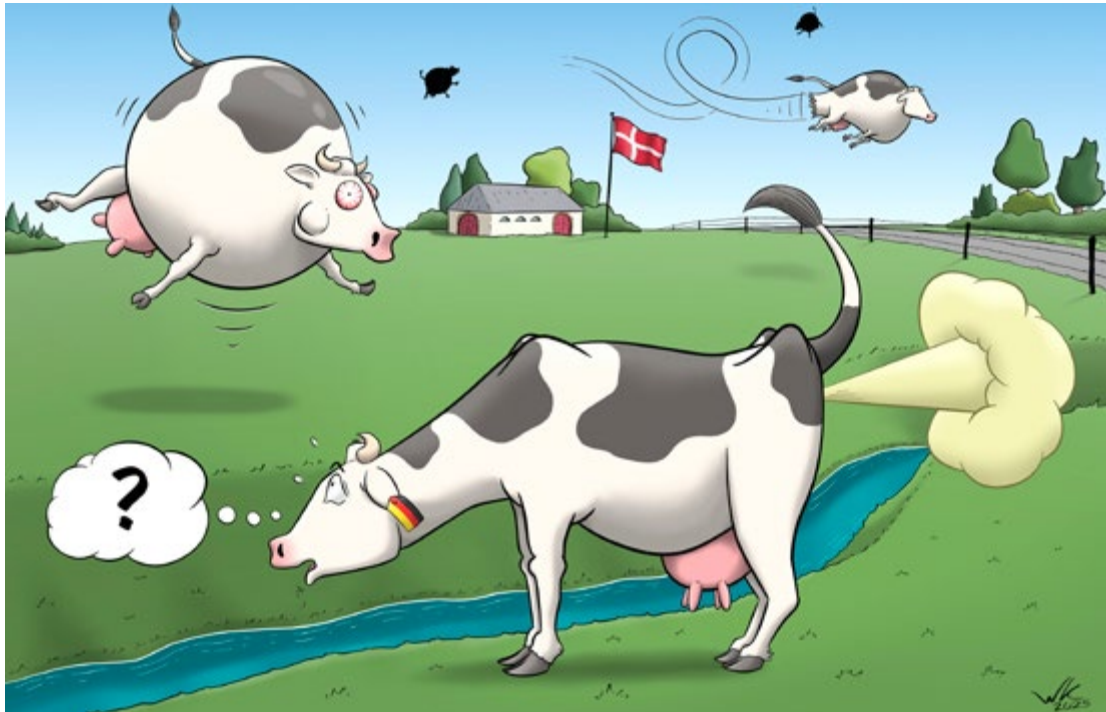
stoot boekstaft: “Het niveau waarop de aanbesteder is gecertificeerd op de CO₂-prestatieladder kan een van de gunningscriteria zijn”.

Die ladder is eigendom van de Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden (SKAO). Wie zich tegen betaling aan SKAO niet laat doorlichten en zijn CO₂-zonden vervolgens niet afkoopt, valt dan ‘vrijwillig’ buiten de boot. Zonder dat er een nieuwe wet nodig is, of enig politiek debat, om een markt voor CO₂-credits te genereren. Zo werkt de ‘vrijwillige’ eis om je CO₂ af te kopen als sneeuwbal door de rest van de economie.

Het resultaat is een groeiende economie van *money for nothing*: waardecreatie uit niets. En daarmee kenmerkt klimaatpolitiek zich eigenlijk als klassiek bankiersproduct. Bankiers kunnen uit niets, met een druk op de knop, je hypotheek verstrekken en als waardepapier doorverkoopen. Met je huis en verdienvermogen als onderpand. Zo mogen klimaatbanken ook CO₂-‘geld’ uit het niets fabriceren. Maar nu met het feit dat je bestaat — en dus eet, je huis verwarmt en reist als onderpand. Vrijwillig! ■

DEENSE BOEREN SLAAN ALARM OVER BOVAER

Maakt 'klimaatvriendelijk' veevoer-additief koeien ziek?

Illustratie: Wilfred Klap

Het Nederlandse product Bovaer, dat aan veevoer wordt toegevoegd om de productie van het broeikasgas methaan te onderdrukken, wordt ervan verdacht koeien ziek te maken. Diverse Deense melkveehouders, die sinds 1 oktober verplicht zijn het middel toe te voegen aan hun voer, meldden dat hun koeien ziek werden. Ze werden weer beter nadat de toevoeging was stopgezet. De Nederlandse boer Huibert van Dorp, die sinds 2001 in Denemarken woont en daar een bedrijf runt met zeshonderd melkkoeien, was de eerste die de alarmklok luidde toen op zijn erf meerdere dieren ziek werden. "Een koe zakte in elkaar en stierf. Toen wist ik: dit middel kan nooit goed zijn."

Sjoukje Dijkstra

Denemarken is het eerste EU-land dat boeren verplicht Bovaer aan het voer toe te voegen, maar verwacht wordt dat andere lidstaten zullen volgen. Landen moeten van de EU de methaanuitstoot met 30 procent verlagen. De Deense boeren moeten hun dieren jaarlijks tachtig dagen Bovaer of het hele jaar extra vetten voeren. De meeste boeren kiezen uit financiële overwegingen voor Bovaer, omdat zij daar meer subsidie voor ontvangen. Vanaf volgend jaar moet 40 procent van de Deense melkveebedrijven het middel zelfs het hele jaar door gebruiken. Zo'n 1400 Deense boeren voeren het additief inmiddels aan hun vee, maar volgens verschillende melkveehouders leidt dat tot ernstige gezondheidsproblemen bij hun dieren.

"De koe maakt deel uit van een natuurlijke kringloop: wat eruit komt, wordt weer opgenomen door het gras. Het is een wonder van de schepping."

Van Dorp is een van de eerste boeren die zijn verhaal openbaar deelde. Volgens hem begon de ellende kort na de verplichte invoering van Bovaer begin vorige maand. "We kregen ineens veel meer zieke koeien. Dieren met koorts, diarree, uierontsteking en melkziekte. De melkproductie daalde en sommige koeien

stonen ons aan te kijken met buikpijn." Toen een van zijn koeien stierf aan een opgeblazen pens, besloot hij direct te stoppen met het middel. "Twee dagen later zagen we verbetering. Het aantal zieke dieren liep razendsnel terug."

De Deense krant Jyllands-Posten schrijft dat zich inmiddels tientallen Deense boeren hebben gemeld met soortgelijke ervaringen. Kjartan Poulsen, voorzitter van de Nationale Associatie van Melkproducenten, wil dat er een onderzoek komt. "Er is nu echt iets aan de hand", zegt Van Dorp. "Ik ken boeren die halverwege de voederperiode moesten stoppen met Bovaer. Sommigen hebben zelfs dode koeien. Dit moet stoppen."

Bovaer, ontwikkeld door het Nederlands chemieconcern DSM, bevat de gepatenteerde stof 3-nitroxypropanol (3-NOP), die de vorming van methaan in het spijsverteringsstelsel van herkauwers remt, maar ook het oplosmiddel propyleenglycol. Dit product zou al heel veel worden gebruikt in diervoeding — en veilig zijn. "Slechts een kwart theelepel per koe per dag vermindert de methaanuitstoot van melkvee met gemiddeld 30 procent en van vleesvee met gemiddeld 45 procent", meldt de producent.

De Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) concludeerde in 2021 dat het middel bij voorgeschreven gebruik geen risico vormt voor dieren, consumenten of milieu. De actieve stof zou in de pens van de koe worden afgebroken en daardoor niet terechtkomen in melk of vlees. In 2022 liet de Europese Commissie Bovaer toe binnen de Europese Unie.

Lidstaten beslissen zelf of ze het gebruik verplicht stellen. In Nederland

werd Bovaer in 2022 en 2023 op 158 melkveebedrijven getest in een gezamenlijke pilot van FrieslandCampina, Agrifirm en DSM-Firmenich. Die proef werd door de initiatiefnemers als "klaar voor uitrol" bestempeld, maar een brede toepassing bleef uit. Vooralsnog is er in Nederland geen sprake van een verplichting en het ministerie van Landbouw heeft daar nog geen plannen voor aangekondigd. Het middel mag hier wel op vrijwillige basis worden toegepast.

De Montfoortse veehouder Koos van der Wind, die zeventig koeien houdt, zegt dat hij het zijn dieren nooit zou geven. "Methaan komt nu eenmaal vrij bij de vertering van gras. De koe maakt deel uit van een natuurlijke kringloop: wat eruit komt, wordt weer opgenomen door het gras. Het is een wonder van de schepping hoe zo'n dier is gemaakt, met vier magen waardoor ze herkauwt en gras kan verteren. Om daarin te gaan knutselen vind ik onverstandig."

Arla Foods, een Europese zuivelcoöperatie met ruim 8400 melkveeouders in zeven landen, waaronder Denemarken, Duitsland en Nederland, laat weten dat geen van haar Nederlandse leden het middel momenteel gebruikt. In Duitsland vonden eerder proeven plaats op enkele Arla-bedrijven en onderzoeksbedrijven, maar ook daar is nog geen sprake van landelijke invoering.

Een Duitse Arla-boer, die anoniem wil blijven vanwege de gevoeligheid

van het onderwerp, zegt dat op zijn bedrijf met ruim tweehonderd koeien geen methaanremmers worden gebruikt, maar hij volgt de ontwikkelingen nauwgezet. "In Duitsland is Bovaer nog niet in gebruik. Voor boeren is het simpel: als een middel bijdraagt aan gezondere koeien of hogere melkproductie, dan betalen we ervoor. Maar als het alleen voor het klimaat is, moet de overheid of de consument meebetalen."

Net als veel collega's ziet hij dat boeren steeds meer onder druk komen te staan. "Consumenten willen goed en duurzaam geproduceerd voedsel, maar zijn niet bereid er meer voor te betalen. Dat is het echte probleem."

Volgens Deense boerenorganisaties is de verplichting Bovaer aan hun dieren te geven te snel ingevoerd. De Landsforeningen af Danske Mælkeproducenter (LDM), een onafhankelijke belangenorganisatie voor melkveeouders, vergelijkbaar met de Nederlandse Agractie of Farmers Defence Force, roept inmiddels op tot een tijdelijk verbod op Bovaer totdat duidelijk is wat er precies misgaat. "We voelen ons proefkonijnen van Europa", zegt Van Dorp. "De reductie van methaan door Bovaer is minimaal, maar de impact op het dierenwelzijn is enorm." ■

Reactie fabrikant DSM-Firmenich

DSM-Firmenich, de producent van Bovaer, laat in een reactie aan De Andere Krant weten dat het bedrijf op de hoogte is van "een aantal recente zorgen" die Deense boeren hebben geuit over de gezondheid van hun koeien. "We staan in direct contact met de relevante organisaties om ervoor te zorgen dat deze zorgen volledig worden onderzocht en goed worden afgehandeld. In eerder gemelde gevallen is Bovaer niet als oorzaak van gezondheidsproblemen vastgesteld."

De fabrikant wijst erop dat SEGES Innovation, een onafhankelijk onderzoeksinstituut in Denemarken, meldingen van boeren onderzoekt. Ook verwijst het bedrijf naar onderzoek van Aarhus University, waaruit

"geen aanwijzingen voor ziekte of bijwerkingen bij koeien" naar voren kwamen.

Volgens DSM-Firmenich sluiten die resultaten aan bij "een groot aantal internationale studies en jarenlange praktijkervaring wereldwijd". Het middel wordt inmiddels "meer dan drie jaar succesvol toegepast door duizenden boeren in ruim 25 landen" en is goedgekeurd voor gebruik in zeventig landen, waaronder de Verenigde Staten, de Europese Unie en Zwitserland. "De voedselautoriteiten in deze regio's hebben Bovaer uitvoerig beoordeeld en de veiligheid en effectiviteit bevestigd."

Consumentenprotest in VK tegen zuivel van 'Bovaer-koeien'

De internationale zuivelcoöperatie Arla Foods maakte vorig jaar bekend dat Bovaer op meerdere melkveehouderijen in het Verenigd Koninkrijk werd getest. Dit leidde tot een golf van consumentenprotesten, zoals het wegspoelen van melk en oproepen tot een boycot van Arla-producten in Britse supermarkten. Consumenten maakten zich zorgen over de effecten op hun gezondheid van het veevoeradditief,

ondanks officiële geruststellingen van Britse autoriteiten dat melk van Bovaer-koeien veilig is om te drinken. Op vragen van De Andere Krant over de veiligheid van zuivel van met Bovaer gevoerde koeien, stuurde Arla een algemene persverklaring met de mededeling: "Bovaer wordt in veel landen gebruikt en is goedgekeurd door voedselautoriteiten wereldwijd, waaronder die in de Verenigde Staten, Europa en Denemarken."

TRUMP TEGEN EIGEN ACHTERBAN: “IK WIL JULLIE STEUN NIET MEER”

Presidentschap Trump op kruispunt

Donald Trump staat op een kruispunt in zijn presidentschap. Zijn achterban is verscheurd als het over Israël gaat. De dossiers Epstein en Charlie Kirk blijven hem achtervolgen. Hij heeft de kans gemist om tot een vredesakkoord te komen met Rusland. Zijn aanvallen op weerloze vissersbootjes in het Caribbisch gebied en zijn ‘regime change’ -operatie in Venezuela dreigen nu zijn laatste restje geloofwaardigheid als ‘vredespresident’ te doen verdampen.

Karel Beckman

Is Trump zijn ‘America First’ aanhang kwijt? Die vraag werd onlangs opgeworpen door Kyle Anzalone, journalist van de bekende Amerikaanse anti-oorlogs-website Antiwar.com. Volgens Anzalone maakt Trump een grote fout door zijn buitenlandse beleid te laten bepalen door de neoconservatieve havik Marco Rubio, die de dubbelrol heeft gekregen van minister van Buitenlandse Zaken en Nationaal Veiligheidsadviseur. Rubio is al heel lang uit op ‘regime change’ in het olierijke Venezuela. Een oorlog tegen Venezuela druist volgens Anzalone echter in tegen de grondwet. “Trump lijkt te zijn ingekapseld door de neoconservatieve beweging waar America First juist zo tegen gekant was”, schrijft hij. Anzalone is, net als veel Trump-kiezers, verontwaardigd over de door Trump geautoriseerde brute liquidatie van nu al zeker 60 mensen in visserbootjes voor de kust van Venezuela, die ervan worden beschuldigd ‘drugssmokkelaars’ te zijn, en die zonder bewijsvoering of proces uit de weg worden geruimd.

Anzalone is niet de enige die zijn vertrouwen heeft verloren in Trump. De MAGA-aanhang, die had gehoopt dat Trump een einde zou maken aan de buitenlandse militaire interventies van de VS, en ‘grote schoonmaak’ zou houden in ‘de deepstate’, raakt steeds teleurgestelder in hun president. Trump moest afgelopen week opnieuw vragen beantwoorden over Jeffrey Epstein, en kon zijn woede niet bedwingen. “Hij is al heel lang dood”, snauwde hij. “Waarom die belangstelling of de fascinatie met hem? Volgens mij willen alleen slechte mensen dit ‘fake news’ verhaal aan de gang houden.”

Een dag later ging hij op zijn platform TruthSocial een stap verder. Hij noemde de Epstein-zaak een ‘hoax’ en veegde zijn eigen aanhang de mantel uit: “De nieuwe zwendel van de Democraten is de Jeffrey Epstein-hoax. Mijn VOORMALIGE supporters geloven deze bull****. Laat deze slappelingen het werk van de Democraten maar doen. Ik wil hun steun niet meer.” Trumps tirades maken echter weinig indruk zolang hij weigert de Epstein-dossiers waarover de FBI beschikt, openbaar te maken. Zijn minister van Justitie Pam Bondi meldde eerder dat er explosieve informatie in staat over Epsteins misbruikpraktijken, maar afgelopen zomer bleek ze van gedachten te zijn veranderd en vond ze openbaarmaking niet meer nodig.

Trump geeft evenmin gehoor aan de wens van een groot deel van zijn achterban voor een grondig onderzoek naar de moord op Charlie Kirk. De FBI houdt vast aan de rammelende theorie dat Kirk is vermoord door een linkse ‘lone gunman’, Tyler Robinson. Veel Trump-aanhangers verdenken Israël van betrokkenheid bij de moord. Vast is komen te staan dat Kirk,

Een lid van de Venezolaanse Bolivariaanse Militie staat op wacht tijdens een pro-regeringsdemonstratie in Caracas, Venezuela, op 30 oktober 2025. Aanhangers van president Nicolas Maduro demonstreerden tegen de Amerikaanse militaire inzet in de Caribische Zee, die volgens Washington gericht is op drugshandel. Maduro beweert dat de missie een dekmantel is om hem uit de macht te zetten. Fotografie: Ronald Pena | EPA

die werd gefinancierd door zionistische geldschietters, zich in de maanden voor zijn dood steeds meer tegen Israël keerde. Joe Kent, door Trump aangesteld als directeur van het National Counterterrorism Center, bood afgelopen week aan om een onafhankelijk onderzoek uit te voeren naar de moord. FBI-directeur Kash Patel, een vertrouweling van Trump, bleek hier niet van gediend. Dat kwam hem, en daarmee indirect Trump, op een lawine van kritiek te staan. “De FBI is niet geïnteresseerd in de vraag wat er werkelijk is gebeurd met Charlie Kirk”, verklaarde onderzoeksjournalist Max Blumenthal van de onafhankelijke nieuwssite de Grayzone in een interview met podcaster Andrew Napolitano. “Kash Patel is volledig loyaal aan Israël, dat heeft hij heel vaak laten blijken. De deepstate houdt deze zaak onder de pet. Dezelfde deepstate waar Trump campagne tegen voerde.”

“De nieuwe zwendel van de Democraten is de Jeffrey Epstein-hoax”

Als Trump denkt dat Charlie Kirk wel over zal waaien, dan heeft hij het volgens Blumenthal mis. De rechtszaak tegen Robinson moet nog beginnen. “We weten niet eens wat er met het lichaam van Kirk is gebeurd”, zegt Blumenthal. “We weten niet of hij begraven is of gecremeerd. Er is geen autopsie-rapport bekendgemaakt. Er zijn nog zoveel vragen die moeten worden beantwoord.”

Eén ding dat de zaken Epstein en Charlie Kirk gemeen hebben, is dat ze allebei zijn gerelateerd aan Israël (Epstein wordt ervan verdacht chantagepraktijken te hebben verricht voor de Israëlische geheime dienst). Als er één splijtzwam is onder de MAGA-aanhang, dan is het wel Israël. Onder Democratische kiezers is de steun voor Israël gedaald tot minder dan 10 procent, maar ook Republikeinen, met name jongeren, zijn steeds kritischer geworden op de Joodse staat. Afgelopen week veroorzaakte podcaster Tucker Carlson een rel door een uitgebreid interview te doen met Nick Fuentes, een van de meest invloedrijke influencers onder Amerikaanse jongeren, die ervan wordt beschuldigd een ‘antisemit’ en ‘holocaustontkenner’ te zijn. Carlson werd bedolven onder kritiek van de reguliere media, maar kreeg veel steun van Trump-kiezers. “Geen Amerikaanse patriot vindt het normaal dat zijn vertegenwoordigers in het Congres meer tijd besteden aan een ander land dan aan ons eigen land, terwijl het hier zo’n puinhoop is”, verwoorde historicus Tom Woods het gevoel van steeds meer Amerikanen. Trump zelf gooide onlangs olie op het vuur door in het Israëlische parlement openlijk te erkennen dat hij wordt gefinancierd door ultrazionistische miljardairs, en trots te vertellen dat hij Netanyahu altijd alle wapens heeft gegeven waar de Israëlische premier om vroeg.

Trump's buitenlandse beleid leidt ondertussen tot steeds meer spanningen in de wereld, in plaats van minder, zoals de MAGA-aanhang had gehoopt. De Amerikaanse president leek even af te stevenen op een vredesakkoord met Rusland, maar durfde zich uiteindelijk niet los te maken van het Navo-beleid. Hij blijft Oekraïne steunen en dreigementen uiten richting

Rusland. Hij eist een staakt-het-vuren, zoals de Navo wil, terwijl Poetin een alomvattend vredesakkoord eist. De Russen hebben er geen belang bij om het conflict te bevriezen, want ze zijn de oorlog aan het winnen.

Afgelopen week werd Trump in verlegenheid gebracht door een spectaculair fiasco in Oekraïne. De Oekraïense legerleiding stuurde drie Blackhawk-helicopters zonder enige ondersteuning of beschutting het oorlogsgebied bij Prokovsk in. Onafhankelijke analisten spraken van een onbegrijpelijke ‘zelfmoordmissie’. Eén helikopter werd neergehaald, één vernietigd na landing, waarbij 8 van de 11 commando's werden gedood. De derde keerde terug. Algemeen wordt aangenomen dat de actie werd aangestuurd door de CIA en dat de helicopters naar het oorlogsgebied werden gezonden om daar aanwezige CIA-agenten te redden.

Tegelijkertijd heeft Trump in wat hij beschouwt als zijn eigen achtertuin een grote militaire macht verzameld waarmee hij Venezuela bedreigt. De USS Gerald Ford, het grootste vliegdekschip van de Amerikaanse marine, met 80 gevechtsvliegtuigen aan boord, en een strijdmacht van 10.000 mariniers, is opgerukt naar de Venezolaanse kust. Trump, die een prijs van 50 miljoen dollar heeft gezet op het hoofd van de Venezolaanse president Maduro, hoopt door militaire druk, en sabotage-acties van de CIA, de pro-Amerikaanse politica en Nobelprijswinnaar voor de Vrede, María Corina Machado, aan de macht te brengen. Het lijkt er vooralsnog niet op dat de Amerikanen daadwerkelijk tot een invasie van Venezuela zullen overgaan. Wel is het mogelijk dat ze gerichte raketaanvallen zullen uitvoeren, bijvoorbeeld om Maduro uit te schakelen.

Onder de MAGA-beweging is Trumps streven naar ‘regime change’ in Venezuela een nieuwe steen des aanstoots. Terwijl de neoconservatieve Republikeinse Senator Lindsey Graham, gehaat onder de MAGA-aanhang, de actie luid toejuicht, veroordelen critici als de Republikeinse senator Rand Paul en Congreslid Thomas Massie, die in de MAGA-beweging op handen worden gedragen, de agressie van Trump. De rechtvaardiging die door de president wordt aangedragen, dat Maduro leider zou zijn van de drugsbende Tren de Agua, wordt door niemand serieus genomen. De socialistische regering van Maduro is net als de linkse regeringen in Cuba en Nicaragua al veel langer een doorn in het oog van Trump, die uit is op Amerikaanse dominantie van het westelijk halfrond.

De grote vraag die zich steeds meer opdringt onder Trump-kiezers is in wiens belang hij werkelijk handelt. Zoals de Britse ex-diplomaat Alastair Crooke deze week schreef in zijn blog: “wie bepaalt nu eigenlijk het Amerikaanse buitenlandse beleid?” Dat de geplande topontmoeting tussen Trump en Poetin in Boedapest niet doorging, wijst er volgens Crooke op dat Trump “weinig of niets te vertellen heeft in het buitenlands beleid. Hij kreeg een heldere opdracht van de macht achter de schermen: geen normalisering met Rusland.” En ook in deze zaak speelt Israël een belangrijke rol, denkt Crooke. “Voor Trumps zionistische geldschietters is Amerikaanse militaire hegemonie van levensbelang. Het is de levensader van Israël. Zij willen niet dat hij dit opgeeft door een deal met Rusland te sluiten.” ■

Kunstenaarscollectief strijdt tegen “beleefde censuur”

Tarik Sadouma | MKFOTOGRAFIE

Erick Overveen en
Hendriëlle de Groot

Het collectief The Unsafe House heeft zijn thuisbasis op een industrieterrein in Amsterdam-Oost. Tarik Sadouma, kunstenaar, richtte het collectief op in 2021, samen met kunstenaar Ruth Spetter — zijn creatieve partner, die optreedt onder de naam Dr. Spetter — en kunstenaar/filmmaker Sina Khani, bekend van de Youtube-serie *Creeps of the Middle East*, waarin westerse vooroordelen over kunstenaars uit het Midden-Oosten op de hak worden genomen.

The Unsafe House is een atelier en vrijplaats voor kunstenaars, schrijvers en denkers die buiten het veilige institutionele kader willen werken. De naam is een knipoog naar het begrip *safe space*: een plek waar risico, frictie en kwetsbaarheid bewust worden opgezocht en verkend, in plaats van vermeden. Vanuit deze filosofie organiseert het collectief evenementen, debatten en samenwerkingen met internationale kunstenaars. De projecten van The Unsafe House variëren van films tot performances en podcasts. In hun stijl laten zij zich inspireren door de dadaïstische avant-garde, waarin provocatie en spel als artistieke middelen worden ingezet. Het collectief werkt onder meer samen met de beroemde Franse schrijver Michel Houellebecq.

Een voorbeeld van een spraakmakend project was de livestream van Unsafe House op de vooravond van de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 4 november 2024, waarin kunst, politiek en performance in elkaar overvloeiden. In het tochtige atelier aan de Wenckebachweg verzamelde zich een bont gezelschap van studenten van de UvA en de Gerrit Rietveld Academie, aangevuld met voormalige leden van kunstenaarscollectief KIRAC. Zij spraken via een groot scherm met de Amerikaanse schrijver Curtis Yarvin, een omstreden intellectueel die geldt als grondlegger van de zogenoemde Dark Enlightenment, een Amerikaanse beweging die scherpe kritiek levert op democratie, gelijkheidsidealen en de macht van de moderne bureaucratische staat.

The Unsafe House wilde namens Nederland deelnemen aan de Biënnale van

Venetië, de prestigieuze internationale kunstmanifestatie waar landen hun nationale inzending presenteren. De selectie voor Nederland ligt in handen van het Mondriaan Fonds, dat namens het ministerie van OCW een curator en kunstenaar aanwijst. “We konden meedoen als we geselecteerd zouden worden”, vertelt Sadouma. “Maar Nederland wil vooral iets doen met het idee van een *safe space*. Daar passen wij niet in. Wij zijn juist een *unsafe house*. Alleen al dat woord maakt mensen nerveus. In Nederland kom je met zo’n naam al snel op een zwarte lijst.”

Anders dan bijvoorbeeld in de Verenigde Staten is er voor geluid dat niet past in het woke-ver-

“Kunst zou die complexiteit hier in Nederland moeten kunnen dragen”

haal in Nederland geen ruimte, zegt Sadouma. “In de Verenigde Staten bestaat er tenminste een tegenbeweging. Hier is alles links, woke en subsidies zijn allesbepalend. Als je niet meedoet, word je onzichtbaar gemaakt.” Culturele instellingen leven volgens Sadouma in angst voor controverse, voor alles wat het comfort van hun bubbel verstoort. “Iedere kunstenaar weet welke onderwerpen je carrière maken: klimaat, kolonialisme, gender, identiteit. Ik ben het levende bewijs van wat er gebeurt als je daar niet in meegaat. Zelfs toen ik in The Washington Post en Vanity Fair stond, maakte dat in Nederland geen enkele indruk.”

Sadouma vindt het ironisch dat hij als moslim genegeerd wordt door ‘links’ en de mainstreammedia, maar wel aandacht krijgt bij media als GeenStijl en De Andere Krant, die als ‘rechts’ worden gezien. “Mij gaat het niet om links of rechts. Het gaat om de intellectuele ruimte zelf: de ruimte waar je kritische vragen mag

stellen”, legt hij uit. “Er zijn mensen met linkse ideeën die snakken naar vrijheid en er zijn rechtse denkers die openstaan voor kunst.” Dat hele spectrum hoort volgens Sadouma bij elkaar. “Kunst zou die complexiteit hier in Nederland moeten kunnen dragen.”

Dat er nauwelijks nog vrijheid van meningsuiting bestaat in de kunst, ervaaarde Sadouma onlangs, toen hij werd benaderd door Ronja Brainstorm, een jonge Deense kunststudente van de Hochschule für Grafik und Buchkunst in Leipzig. Zij voelde zich met haar mastersproject in de steek gelaten door haar academie. “Ze kwam naar ons toe, omdat ze zich totaal niet gesteund voelde door haar school”, vertelt Sina Khani. “Ze klaagde over de begeleiding, over *stupid German teachers*, *LGBTQ madness* en *the wokies*. Ik zei: jouw leven is interessanter dan je kunst, want je werken zijn slechts simulaties. *Angelernt*. Maar jijzelf kunt functioneren als symbool, als token voor alles wat er misgaat in de wereld. Breek uit, laat dat zien. Als je mentors niet snappen wat er echt speelt, als ze het grotere plaatje niet zien, dan kan The Unsafe House je dat mentorship wel geven.”

Zo ontstond het idee samen met The Unsafe House een evenement te organiseren in Leipzig, binnen Ronja’s school. Voor de studenten was het concept eenvoudig: “Het moest een open bijeenkomst worden tussen studenten van de academie en The Unsafe House. Een moment waarop je iets kon tonen zonder politiek stempel, zonder de gebruikelijke academische kaders.” Ze begon te bellen, mailen en plannen te maken. “Het voelde alsof er eindelijk iets positiefs, iets nieuws aan het ontstaan was. Ze wilde de academie openbreken, ruimte scheppen voor een experiment, een spel, kunst.”

Kort voor het geplande evenement dook er op de academie een open brief op, elf pagina’s lang en ondertekend door zeventig studenten, waarin het bestuur werd aangespoord het Unsafe Event af te gelasten. “In die brief stond dat ik een fascist zou zijn”, vertelt Sadouma, “en dat The Unsafe House extreemrechtse banden had. De brief stond vol met geruchten, aannames en misinterpretaties. Mijn vriendschap met Curtis Yarvin, de zogenoemde Dark Enlightener, werd er-

Het in Amsterdam gevestigde kunstenaarscollectief The Unsafe House voert een strijd tegen wat het de “beleefde censuur” in de kunstwereld noemt. Het collectief raakte, niet voor het eerst, in opspraak nadat de kunstacademie in Leipzig een geplande expositie had geannuleerd na anonieme beschuldigingen dat het neofascistisch zou zijn. Medeoprichter en kunstenaar Tarik Sadouma blijft strijden voor meer vrijheid in de kunst. “Ze zeggen dat onze kunst gevaarlijk is, maar het echte gevaar is dat niemand meer kritisch durft te denken.”

bij gehaald. Dat iemand van ons tijdens een performance een Russisch embleem droeg. Het ging om een Russisch militair kostuum dat we in een kringloopwinkel hadden gevonden en vervolgens hadden aangepast, met zelfgemaakte, dubbelzinnige symbolen die we erop hadden genaaid. Daar trokken ze allerlei conclusies uit. We hebben uitgelegd dat het niet klopte, dat bepaalde onderwerpen verkeerd werden geïnterpreteerd als samenwerking of steun, maar zonder resultaat.”

Ronja kreeg kort daarna een bericht van de schoolleiding dat het evenement niet door kon gaan. “Ze kreeg een e-mail waarin stond dat ze, vanwege de politieke spanningen rond haar project, geen gebruik meer kon maken van haar eigen afstudeerlocatie. Ze moest zelf een andere ruimte regelen buiten de school. Maar ook een ander alternatief, een oud theatercomplex in het centrum van Leipzig, annuleerde haar event op het laatste moment.”

Ronja besloot alle banden met The Unsafe House te verbreken, uit angst voor haar eigen carrière. “Dit is precies wat er gebeurt met al die woke-regels”, zegt Sadouma. “Het systeem is meedogenloos: sociale druk, angst om uitgesloten te worden, de constante dreiging dat je carrière kapotgaat. Ze kreeg te horen dat ze geen carrière zou maken, geen subsidie krijgt. Kortom: een leven vol armoede en isolatie.”

The Unsafe House weigert zich gewonnen te geven. “We gaan door met het project”, zegt Sadouma. “We hebben alles gefilmd, elk moment van dit proces. Nu maken we een film over wat er echt gebeurt als kunst gevangen wordt in de linkse wurggreep. Het wordt een soort tijdsdocument. Hier is het laatste woord nog niet over gesproken.” ■

DE PODCASTFILM

Leipzig & The Wokies, waarin Ronja Brainstorm een bezoek brengt aan The Unsafe House, is vanaf 12 december zien op het Youtube-kanaal (@theunsafehouseofficial) en de Insta-account van het collectief

FILMRECENSIE

AFTER THE HUNT: EIGENTIJDSE FILM OVER ONGRIJPBARE WAARHEID

Wanneer Alma, filosofiedocent aan Yale University, door een studente in vertrouwen wordt genomen over seksueel misbruik, haalt dat ook haar eigen verleden naar boven. Toch draait Luca Guadagnino's 'After the Hunt' minder om wat er is gebeurd dan om hoe zijn personages omgaan met schuld, loyaliteit en morele druk in een tijdperk van overgevoeligheden.

Erick Overveen en
Hendriëlle de Groot

Tijdens een diner bij Alma Imhoff (Julia Roberts) thuis, waar de wijn rijkelijk vloeit en de hapjes even verfrijnd zijn als de gesprekken, merkt Alma dat haar promovendus Maggie (Ayo Edebiri) en haar collega Hank Gibson (Andrew Garfield) opvallend met elkaar flirten.

Enkele dagen later komt Maggie zichtbaar aangeslagen bij Alma langs om haar in vertrouwen te nemen: ze vertelt dat Hank haar seksueel heeft misbruikt. Op zijn beurt neemt Hank Alma ook in vertrouwen. Hij beschrijft Maggie als een luie studente die plagiaat heeft gepleegd en beweert dat, nadat hij haar daarop

betrapte, haar beschuldigingen wraak zijn om hem in diskrediet te brengen.

Alma, van nature op haar hoede en vermijdend, wordt gedwongen positie in te nemen en haar eigen duistere verleden onder ogen te zien. De vraag is dan ook: wat is waar? Zij staat op het punt een vaste aanstelling te krijgen als docent ethiek aan Yale. Ze kan zich geen misstap veroorloven. En dat is precies de reden waarom Maggie haar in vertrouwen heeft genomen. Guadagnino verweeft thema's als inclusiviteit, cancelcultuur en de huidige safe-spacementaliteit in scherp geschreven dialogen.

Maggie belichaamt het prototype van de minderheid: zwart en lesbisch. Haar aanklacht dwingt Alma te onderzoeken of haar eigen motieven wel zuiver zijn. En

hoewel Alma de hoofdrol speelt, krijgen we maar weinig grip op haar. Ze heeft een afstandelijke uitstraling en oogt daarom niet als de meest voor de hand liggende persoon om in vertrouwen te nemen. Haar koele karakter wordt benadrukt door de belichting: de donkere universiteitskamers waar het schrale licht door de hoge ramen naar binnen valt. Het decor — de universiteit van Yale — is niet toevallig gekozen. Niet alleen omdat het bij uitstek een plek is waar machtsverhoudingen zichtbaar zijn, maar ook omdat daar ratio boven emotie en woorden boven gevoelens gaan. De personages kunnen er hun gevoelens maskeren met gesprekken over filosofie en ethiek.

Tien jaar na het begin van de #Me-Too-beweging, die wereldwijd machts-

misbruik zichtbaar maakte, komt de regisseur met een film die qua genre nog het meest wegheeft van een psychologische thriller. Of dat genre goed is gekozen, is nog maar de vraag. De verkrachting — in feite een schokkende en traumatische gebeurtenis — wordt verdoezeld door het academische taalgebruik en de sfeer die eromheen wordt gecreëerd. We komen niet te weten wat er precies is gebeurd: er blijven veel losse eindjes. Alma's verleden is diep weggestopt, maar laat sporen na: ze slikt dagelijks pillen "tegen een maagzweer", terwijl ze in werkelijkheid het recept van een collega gebruikt om aan haar medicatie te komen. Op de universiteit doen bovendien geruchten de ronde over gesjoemel met voorschriften. Wanneer uiteindelijk Alma zelf ook van wangedrag wordt beschuldigd, wordt duidelijk dat in Guadagnino's wereld niemand onschuldig blijft.

Als kijker word je uitgenodigd zelf conclusies te trekken. Een slachtoffer kan uiteindelijk ook een dader zijn en omgekeerd. Die rolverwarring is psychologisch gezien interessant. Wat is waarheid, wat is leugen, of is het niet zo lineair als we vaak denken?

De film toont hoe ratio en intellect een vorm van zelfbescherming worden, waardoor de personages niet nader tot elkaar komen. De acteerprestaties behoren tot het beste wat de Amerikaanse cinema de afgelopen tien jaar heeft laten zien. Met name actrice Julia Roberts speelt met zeldzame intensiteit en nuance in een rol die haar publieke imago volledig ontmantelt.

Guadagnino kiest voor een waarheid die ongrijpbaar blijft, net als Alma zelf, passend bij de huidige tijd van politieke correctheid. Dat maakt *After the Hunt* psychologisch interessant, maar soms ook afstandelijk. Guadagnino's intellectuele benadering maakt de film uitdagend, maar houdt de kijker soms net iets te veel op afstand. Precies de paradox die *After the Hunt* tot een ongemakkelijk meesterwerk maakt. ■

AFTER THE HUNT (2025)

Regie Luca Guadagnino | **Scenario** Nora Garrett | **Camera** Malik Hassan Sayeed **Montage** Marco Costa | **Muziek** Trent Reznor & Atticus Ross **Cast** Julia Roberts, Ayo Edebiri, Andrew Garfield **Productie** Italië / Verenigde Staten | **Speelduur** 139 minuten

Bij de dood van Erik Engerd

Ik zag dat Joost Prinsen was overleden en twiette: "Het vervelendste van ouder worden is dat je denkt wanneer iemand waarmee je praktisch bent opgegroeid dood gaat: ach gossie." Iedereen en zijn moeder natuurlijk weer boos, want ik was voor de zoveelste keer respectloos. Kijk, als hullie nou eens opbouwend zouden reageren door bijvoorbeeld kritiek te leveren op die slechtlopende zin, maar nee hoor: het moet altijd weer over de inhoud gaan en nooit eens over de vorm.

De taalnazi in mij vermoedt dat er ergens een komma had moeten staan, bijvoorbeeld tussen "opgegroeid" en "doodgaat". Ik vroeg het aan ChatGPT en kreeg dit antwoord: *Ja, ik snap wat je bedoelt — de zin heeft inhoudelijk kracht, maar hij loopt inderdaad wat stroef. Dat komt vooral door de opeenstapeling van bijzinnen en het ontbreken van een kleine pauze of structuur. De hapering zit dus*

vooral in: "wanneer iemand waarmee je praktisch bent opgegroeid dood gaat" → dat is grammaticaal correct maar zwaar. "“Wanneer” werkt hier beter als “als” in spreektaal. Een komma vóór dat stuk geeft ademruimte.

Precies wat ik dacht dus. De twieps — beste boomers, een twiep is iemand die op X actief is — waren vooral boos over "ach gossie". Had ik dan moeten schrijven: potverdomme, mieledju, 'k ben d'r goe kapot van (Joost Prinsen kwam uit het Brabantse Vught)? Ik heb de goede man slechts één keer in het echt gezien, in de laatste trein van Utrecht naar Amsterdam, een jaar of dertig geleden. We waren allebei starnakel en ik vroeg aan Joost of hij speciaal voor mij een Erik Engerdje wilde doen, en dat deed hij. Ik deed net alsof ik heel erg schrok en op een gegeven moment — ter hoogte van Abcoude — begon de hele coupé

Erik Engerd na te doen. Met de hele coupé bedoel ik niet het treinstel, maar de inzittenden. Het was overigens niet de laatste trein ooit, van Utrecht naar Amsterdam, maar de laatste trein die avond.

Ik had ook als een soort Jeroen Krabbe heel pathetisch kunnen twieten dat Joost Prinsen als een broer van mij was en dat mijn leven zonder Joost Prinsen nooit meer hetzelfde zal zijn. Je ziet dat wel eens bij de dood van een popster, denk aan Christine McVie van Fleetwood Mac. Vooral vrouwen reageerden geschokt op de asociale media, alsof hun moeder of zuster was weggerukt. Het mens was 79! Mijn theorie voor dit foprouwen is dat het pure aandacht-trekkerij is of, zoals de Amerikanen zeggen: *How can I make this about me?* Bij de dood van Erik Engerd moest ik dan ook vooral aan mijn eigen dood

ARTHUR VAN AMERONGEN

De taalnazi in mij vermoedt dat er ergens een komma had moeten staan

denken. Ik ben afgelopen dinsdag 66 geworden en besef meer dan ooit dat ook mijn leven eindig is, ook al mag ik alles nog van de dokter. Het wordt wel steeds stiller om mij heen, want iedereen gaat maar dood, bekenden en onbekenden. Met de dood van Joost Prinsen wordt het leven weer een stukje kaler en leger, al wist ik niet eens dat hij nog leefde. En dat is verdrietig en daarom schreef ik ook, heel meewarig en zonder enige ironie: ach, gossie. Na de dood van mijn ouders, die allebei in mijn armen stierven, na de dood van mijn broertje, toen ik 15 was, en na de dood van mijn honden (ik heb er nog twee hoor) is de rouwverwerking een stuk soepeler geworden en vooral bij mensen die ik niet ken. Maar ja, leg dat maar eens uit in een twiet. ■

WOUTER MEIJS

Rouwpost

S tel dat ik het ergens vind stinken, er een 5G-zendmast te dicht bij het huis staat of dat een hysterisch buurkind steeds aan het krijsen is. Dan is het altijd fijn dat ik weer door moet. Naar een volgend oppas-adres. Het liefste ga ik op de fiets, met wind mee is het helemaal mooi. Omdat ik dan niet al mijn bagage mee kan nemen, stuur ik het vaak vooruit met PostNL of DHL.

Een keer kreeg ik een naheffing van PostNL, omdat het pakket de opgegeven afmetingen had overschreden. De zijkant mocht 50 cm breed zijn en de door mij opgemeten zijkant was 49,5 cm. Maar de flappen waarmee je het pakket sluit, die kwamen in het midden net boven die 50 cm uit. Als je die wat aandrukte, niet. Een menspersoon had dit zeker opgemerkt en mij de paar euro bespaard. Het opmeten moet dus door een computer gedaan zijn. Ik vroeg de onpersoonlijke chat van PostNL om opheldering: zij wilde niet zeggen welke computer het mij flikte om zijn privacy en veiligheid te waarborgen. Er is veel agressie, want hij zou ook veel rouwpost hebben kwijtgemaakt.

Vorige week wilde ik een pakje vooruitsturen naar Middenbeemster. Op de website vulde ik al mijn gegevens in. Als afzender vermeldde ik mijn naam en bij ontvanger schreef ik: 'ook'. Natuurlijk kreeg ik weer een foutmelding,

want AI is zo ver nog niet. Ze begrijpt alleen dingen die ze in rekening kunnen brengen. Toen ik bijna alles ingevuld had, kwam ik erachter dat het PostNL-punt in de Albert Heijn verdwenen was. De service was verplaatst naar een pakketautomaat. Prima, dit gemak van nooit meer een mens te hoeven spreken, wilde ik wel eens meemaken.

Als afzender vermeldde ik mijn naam en bij ontvanger schreef ik: 'ook'. Natuurlijk kreeg ik weer een foutmelding, want AI is zo ver nog niet.

En nog een mens minder: ik kreeg het pakje van mezelf. Voor de ontvangst had ik mijn hotmailadres opgegeven. In een e-mail zou ik de code ontvangen voor het openmaken van de kluis, ergens op een donker industrieterrein. Fijn, nog minder mensen. Voordat ik vrijdagmiddag op de fiets sprong om naar Middenbeemster te toeren, probeerde ik mijn

hotmail te openen. Dat ging niet, want Microsoft geloofde niet dat ik de echte Wouter Meijs ben. Is me al eens eerder gebeurd met Facebook, die gelooft het/me nog steeds niet.

Ik kon op een door mij als alternatief opgegeven e-mailadres een beveiligingscode ontvangen om alsnog te kunnen inloggen. Alleen was dat andere adres een @live.nladres, ook msn. Daar kreeg ik eenzelfde melding dat er een code naar mijn hotmailadres kwam. Dus in beide accounts kon ik om dezelfde reden niet komen, voor mijn veiligheid. We zitten nu op drie codes.

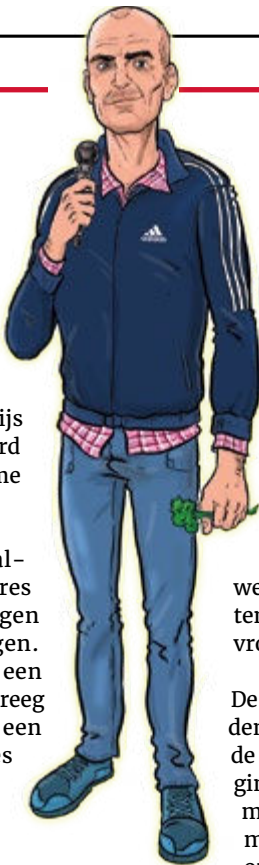
Dan maar de vragenlijst van Microsoft invullen voor mogelijk herstel van mijn hotmailaccount. Ik heb een goed geheugen: ze vroegen naar oudere wachtwoorden en een postadres dat ik ooit gebruikte. Ik wist veel, maar Microsoft vond het niet genoeg. Nog één frauduleuze inlogpoging en mijn digitale zelf was definitief buiten bereik. Een kiescomputer hacken blijkt vele malen gemakkelijker te zijn. Hoe kon ik nou ooit face to face komen met de pakketautomaat, met al die slappe excuses? Niks wordt door de vingers gezien, want er

zijn geen vingers meer. De laatste bleek een middelvinger.

Ik word oud, want ik hou van menselijk contact. Ik kreeg van dit hele gedoe een brok van woede in mijn maag. Zou ik door de hele 'digitale vooruitgang' noodgedwongen een week in mijn bezwete wielerkleren moeten doorbrengen? Of in de veel te kleine vrouwenkleren van de kattenbazin?

De vierde code in dit verhaal bleek de reddende. Als je de track en trace invult op de site van PostNL, verschijnt na bezorging ook de pincode voor de pakketautomaat. Dit systeem lijkt me zo lek als een mandje. Iedereen kan zonder inloggen op die site met adres, bezorgtijd enz. Vervolgens doen alsof -ie Wouter Meijs is en dan lekker rondlopen in zijn kleren. Maar ik heb zelf de grootst mogelijke moeite. Zou ik dan toch niet de echte zijn? En wat doet een mens zonder e-mail?

Met andere woorden: zijn jullie een beetje klaar voor de Digitale ID? Mijn pakket en ik zijn bezorgd. ■

DE WEEK IN BEELD

Ha Ha Ha

Rob Jetten tijdens een fractiebijeenkomst van D66 na de Tweede Kamerverkiezingen. Fotografie: Robin Utrecht | Hollandse Hoogte | ANP

Halveren

D66 ging pijlsnel van 9 naar 26 zetels. "Niet de mensen die stemmen bepalen de verkiezingen, maar de mensen die de stemmen tellen", zei Joseph Stalin. Bij het vaststellen van de verkiezingsuitslag en het berekenen van de zetelverdeling wordt gebruik gemaakt van software. De kiesraad heeft de beveiliging van deze software laten onderzoeken door Hackdefense. De oprichter en CEO van dit bedrijf is Mark Koek, voormalig fractievoorzitter van D66 in Leiden. De uitslag voelt als een voorgekookt script. Het moet er democratisch uit blijven zien. Fraude of geen fraude is onduidelijk. De partij van "meer oorlog voor de vrede" heeft gewonnen. Zet hem op kiezers van D66, nu aanmelden voor het front. Bij de volgende verkiezingen heeft D66 de helft van zijn kiezers verloren. Gesneuveld in Oekraïne om de democratie te redden.

Ad Nuis

De wereld is een gekkenhuis en het hoofdkwartier staat in Nederland.

Van Geert Wilders naar Rob Jetten. D66, de partij van de beleidsnota's, de klimaatcommissies, meer oorlog en meer migratie. De partij die voor verplicht vaccineren was, voor QR-codes en voor uitsluiting van mensen die zo verstandig waren de 'vaccinatiekat' uit de boom te kijken. De partij die applaudisseert voor alles wat uit de monden van de ongekozen technocraten uit Brussel komt.

D66, de partij die staat voor het verbieden van politieke partijen om de democratie te beschermen, die meer oorlog wil voeren voor de vrede. De partij die de vrijheid van meningsuiting wil beperken om deze te beschermen, die het referendum afschaft om de democratie te versterken.

Rob Jetten is de laatste maanden vakkundig naar voren geschoven als het redelijke alternatief. Uit het niets van 9 naar 26 zetels. "Dit is een historische verkiezingsuitslag, omdat we niet alleen aan Nederland, maar ook aan de wereld hebben laten zien dat het mogelijk is om populistische en extreemrechtse bewegingen te verslaan", zei Jetten tegen zijn aanhangers. "Ik kijk er erg naar uit om samen te werken met andere partijen om zo snel mogelijk een ambitieuze coalitie te vormen."

Rob Jetten, de man die lid was van de globalistische Trilateral Commission van de David Rockefeller Fellows. Rob, de man die zijn reislust afkoopt met extra vliegtax, alsof belasting het milieu beschermt. Rob is niet de premier die gaat verbinden, misschien met de mond, maar niet met zijn daden. De polarisatie gaat verder toenemen. Het grootste deel van de bevolking zit niet te wachten op nog hogere lasten, meer geld naar Oekraïne, meer oorlog, meer klimaatmaatregelen, meer migratie, duurdere zorg en de invoering digitaal geld.

Rob is een charmante jongen die zo leuk lacht. Rob doet de Rutte-truc, veel lachen 'Ha ha ha'. De macht achter Rob lacht nog harder. Rechts, links, Wilders of Jetten — het maakt niet uit. Nederland komt door deze verkiezingsuitslag nog steviger in de greep van Brussel en Agenda 2030. ■

Runderniervet of ossenwit is een eeuwenoud middel dat in vroeger tijden voor van alles en nog wat werd gebruikt. Inmiddels is het weer in opmars als huidverzorgingsproduct. Ondernemer en producent Aafke de Groot is fan van haar eigen Beasty Balms, niet in de laatste plaats omdat gebruik ook de traditionele natuurlijke waarden mee terugbrengt.

Gewoon, simpel vet dat krachtig werkt

Hedda Schut

Runderniervet is een veelzijdig smeerseltje, wisten onze voorouders. Ooit was het grondstof voor zeep en kaarsen, wreven ze het op vloeren en in scharnieren en werd er lustig in gebraden. Onze zuiderburen bakken er nog steeds de lekkerste frieten in. De Chinezen, Egyptenaren, Grieken en Romeinen uit oude tijden smeerden het bovendien op hun huid en zo bleef dat tot het ossenwit door de moderne cosmetische industrie in vergetelheid raakte.

Inmiddels wint het vet (ook wel bekend als tallow — red.) zachtjes weer terrein als huidverzorging. Toen Aafke de Groot het eens 'gewoon' op haar gezicht smeerde, was ze meteen verkocht. "Van een vriend kreeg ik een filmpje van Gubba Homestead. Deze bekende Amerikaanse leeft zelfvoorzienend en deelt via social media haar kennis en tips, ook over runderniervet als huidverzorging. Ik zat in een creatieve periode en dacht: 'Leuk, ik ga het zelf maken'. Ik klopte het vet op, dat superromig werd en fantastisch in de huid trok — al die glibberige crèmes vielen erbij in het niet. Dit was wat ik eigenlijk altijd al wilde. Ik gaf het mijn vriendinnen die meteen next level fan werden. Ik ging experimenteren — er waren nog niet veel bedrijven mee bezig — en onderzocht de werking en samenstelling van het vet."

Het idee paste ook bij haar levensinstelling: "Ik vind dat wij als samenleving zijn afgescheiden geraakt van de natuur. Vroeger werd een koe of os

liefdevol grootgebracht. De os ploegde het land, de koe gaf melk waarvan kaas en boter werd gemaakt en ze kreeg kalfjes, tot het tijd werd om het dier te slachten. Alles van het lijf werd gebruikt. Botten, huid, kraakbeen en vet gooide je niet weg. Het ontwerp van de natuur is van grote schoonheid. Dat mogen we opnieuw gaan zien, ook de brug slaan naar een traditionelere houding tot het leven van een dier. Eigenlijk hebben we een vreemde visie op het leven van bijvoorbeeld een koe: we eten ossenhaas, maar andere delen van het beest gebruiken we niet. Liever slikken we synthetische supplementen om onze tekorten aan te vullen, terwijl het orgaanvlees van een koe daarvoor juist uitermate geschikt is. We zijn vies en vervreemd geraakt van de natuur."

Dierlijk vet past ook veel

"Het ontwerp van de natuur is van grote schoonheid. Dat mogen we opnieuw gaan zien."

beter bij de menselijke huid dan plantaardige producten, weet de ondernemer inmiddels. "Een plant verdedigt zichzelf onder meer met gifstoffen die schadelijk voor ons

kunnen zijn — mensen reageren veel vaker allergisch op bepaalde groenten, noten, vruchten of granen dan op vlees", legt ze uit. "En die gifstoffen belanden vaak ook in plantaardige huidverzorgingsproducten. Runderniervet daarentegen is gelijk aan de vetzuursamenstelling van de menselijke huid en dringt beter in de huid dan plantaardige middelen. Dierlijk vet is verzadigd en de vetoplosbare vitamines zoals A, D, E en K worden snel opgenomen. Daardoor trekt het meteen in, en met effect."

Met de opkomst van reclame en marketing werden huidverzorgingsproducten van over de hele wereld bereikbaar, waaronder natuurlijke smeersels. "Maar toch zijn mensen vooral chemische middelen gaan gebruiken", zegt De Groot. "Tijdens mijn onderzoek zag ik ook dat grote merken die zich voorstaan op hun biologische inhoud, voor 70 procent aan water in hun producten hebben. Ik geloof best dat ze niet graag een slechte crème willen verkopen, maar ondertussen zijn ze zo grootschalig geworden dat ze ook gewoon gaan voor maximale winst, waarbij biologische en verzorgende elementen op een tweede plaats komen."

Voor haar Beasty Balms, zoals ze haar producten heeft genoemd, ging ze op zoek naar het niervet van 100 procent grasgevoerde Nederlandse koeien die nooit een vaccinatiespuit of antibiotica hebben gezien. De Angus- Hooglander- en Limousinrunders leven ook zoals het hoort: in kuddes van moeders met kalfjes en een stier of groepen jonge stieren. Om deze kuddes gezond te houden,

wordt als natuurbeheersmaatregel soms een dier geslacht, waarvan De Groot dan het niervet afneemt. Vervolgens smelt en reinigt ze dat, doet ze er biologische jojobaolie bij, essentiële olie en andere biologische extracten. Dan klopt ze het op tot de juiste, goed smeerbare substantie — wat volgens haar nog een hele kunst is omdat het een natuurproduct is en afhankelijk van allerlei factoren als temperatuur — en stopt dan het in glazen potjes.

Toen De Groot haar niervetproducten met wetenswaardigheden op social media zette, waren de reacties niet meteen onverdeeld positief. Een doktersassistente in een ziekenhuis vroeg zich af of zij wel echt serieus was. "Eigenlijk is het best handig te weten dat er dus alternatieven zijn voor bijvoorbeeld hormoonzalf, bedacht ik me toen. Een kennis kwam al twaalf jaar bij de dermatoloog met huidproblemen. Elke maandag nam hij zijn medicijnen, elke dinsdag was hij daarvan standaard ziek. Hij zat onder het eczeem, niets werkte. Uiteindelijk gooide hij het over een andere boeg — huidproblemen hebben vaak ook te maken met de hormoonhuishouding of je eetpatroon. Hij stopte met gluten eten en dat hielp, maar zijn huid bleef droog en kapot na twaalf jaar hormoon- en teerzalfen smeren. Toen hij de tallow op de plekken in zijn nek smeerde, waren die de volgende ochtend verdwenen, vertelde hij me. Als je dat weet als doktersassistente, kun je er wellicht veel verschil mee maken in het leven van anderen. Dus ik stuurde haar een pot. Inmiddels heeft ze een bestelling gedaan en is ze ook fan. Omdat het vet zo lichaamseigen is, helpt het

ontstekingen en andere disbalansen in je huid tegen te gaan."

Als je iets niet kunt eten, moet je het ook niet op jezelf smeren, vindt ze. "Ik geloof dat onze wereld is gecreëerd volgens bepaalde wetmatigheden. Als je daarvan te ver afwijkt, bevind je je eigenlijk buiten de blueprint van wat gezond is. Gebruik je medicijnen waarvan je misselijk wordt, neem je daar een pilletje tegen, krijg je vervolgens hoofdpijn en neem je daar nog een pilletje tegen, dan is dat niet goed. Maar zo zit onze medische wereld in elkaar. Terwijl als je gewoon gezond eet en doet, het grootste deel van je problemen verholpen is. In dat licht vind ik tallow een heel leuk product. Omdat het gewoon simpel vet is met een heel krachtige werking." ■

► beastybalms.nl

JAN JONKER

“We moeten ons zelf weer verantwoordelijk maken”

De verkiezingen zijn net achter de rug en het lijkt wel alsof Nederland geen idee meer heeft welke kant het op wil met de maatschappij. Prof. dr. Jan Jonker, emeritus hoogleraar Duurzaam Ondernemen aan de Nijmegen School of Management van de Radboud Universiteit, denkt dat we opnieuw moeten beginnen. In zijn nieuwste boek ‘Transitie van Betekenis’ voert hij ons terug naar de tijd van de Verlichting, dat het startpunt werd van de democratie zoals wij die grofweg 250 jaar lang hebben uitgevoerd. “Dat werkt niet meer”, zegt hij. “We moeten ons echt anders gaan organiseren en weer leren samenwerken.”

Jasmijn Hofman

In zijn zoektocht naar hoe we de samenleving het beste kunnen veranderen, bestudeerde Jonkers het Sociale Contract uit 1762, geschreven door de Franse filosoof Jean-Jacques Rousseau. Burgers stemden toen in met het overdragen van de macht aan een centrale autoriteit, de overheid zorgde in ruil daarvoor voor vrede en veiligheid. Dat systeem was gebaseerd op wederzijds vertrouwen. “Dat heeft lang goed

gefunctioneerd”, beaamt Jonker. “Het ging mis zodra we alles in monetaire waarden, in geld, gingen uitdrukken. Tegenwoordig gaat het altijd om winst of verlies.”

Op geen enkele manier pleit hij voor het kapotmaken van ons democratisch systeem, daarover wil hij duidelijk zijn. “Maar de huidige politiek heeft weinig meer te maken met de ziel van democratie. Er wordt niet meer bestuurd vanuit een langetermijn landsbelang. Het is op z’n best luchtballonnen-politiek in een

“We moeten af van het individualistische consumentisme en naar een nieuwe collectieve waarde-creatie”

elkaar bekibbelend, kostbaar kippenhok. Dat heeft niets te maken met het zorgvuldig afwegen van tegenstrijdige belangen en besturen vanuit gemeenschappelijk belang. Al vijf of zes kabinetten lang raken we steeds verder verwijderd van dat *common good*-denken. De gedachte van het collectieve belang hollen we steeds meer uit.”

Volgens de hoogleraar is het oude Sociale Contract verworpen tot een systeem van individualisme, materialisme, kortetermijndenken en vrijemarkt-

economie, waarbij de norm is geworden: *the winner takes it all*. En dat leidt tot enorme ongelijkheid. “We moeten weer opnieuw onderzoeken welke betekenis wij geven aan waarde, met andere woorden: we moeten af van het individualistische consumentisme en naar een nieuwe collectieve waarde-creatie. We zijn het gewoon gaan vinden dat er altijd water uit de kraan komt en dat het licht aangaat als we het knopje omdraaien. Want ‘We betalen er toch voor?’”

Toch stevenen we af op een onzekere tijd waarin grondstoffen opraken, oorlogen uitbreken en het

op zichzelf is prima, maar niemand knoopt die uitdagingen aan elkaar tot één nieuw, liefst regionaal, goed-werkend organisatieconcept.”

We moeten naar een Nieuw Maatschappelijk Contract, vindt hij, waarbij overheid, bedrijven en burgers met elkaar samenwerken. Zijn idee heeft overigens niets te maken met de politieke partij Nieuw Sociaal Contract (NSC), opgericht door Pieter Omtzigt in 2023. Een partij die tot voor kort met 19 zetels in de Kamer zat, maar die bij de huidige verkiezingen volledig is weggevaagd. Jonker: “Ik werkte al aan mijn boek toen die partij opkwam.

is in handen van logge, grote organisaties die financieel amper het hoofd boven water kunnen houden. Een oplossing is waterzuivering veel meer lokaal aanleggen. Mensen verplichten water op te vangen (zoals in België — red.) en zo bij te dragen aan het watermanagementsysteem. Als iemand veel water gebruikt en de buurman alleen in het weekend, kun je dat per gebruiker verrekenen. Ook moeten we onszelf verantwoordelijk maken voor het water dat uit onze kraan komt. Niet alleen gebruiken, maar ook bijdragen aan een lokaal watersysteem in geld of arbeid. Dát is de transitie.”

zelfvoorzienend door wind, zon en biomassa. De gehele bevolking van dit eiland heeft sinds de jaren '90 geïnvesteerd in gezamenlijke duurzame energiesystemen, die deels ook eigendom zijn van de 3656 bewoners. Inmiddels laten onderzoeken zien dat windmolens en zonnepanelen schadelijk zijn voor milieu en natuur. “Voor het recyclen van zonnepanelen of windmolens bestaan nog geen zorgvuldige antwoorden. We moeten dus kijken naar de levenscyclus van het systeem als geheel: winning, ontwerp, gebruik, verbruik, demontage, terugwinning en hergebruik. Feitelijk doen

De coöperaties zijn verenigd in een algemene federatie, waarvoor elk jaar een nieuw management wordt gekozen. Het succes zit erin dat werknemers zelf hun bedrijf leiden, dat de fabrieken niet in handen zijn van een miljonair of aandeelhouders. Iedereen in de gemeenschap die wil meedoen, legt 15.000 euro in, een bedrag dat ze terugkrijgen als ze weer willen vertrekken. De winst wordt gelijk verdeeld en een deel gaat terug als investering. In een halve eeuw tijd is het welvaartsniveau van de bewoners aanzienlijk hoger komen te liggen dan het landelijke. Tegenwoordig verdienen de deelnemers zelfs gemiddeld 11.000 euro per jaar meer dan hun landgenoten.

Met zijn boek wil Jonker Nederland wakker maken voor een megatransitie, maar een kant-en-klaar ontwerp voor de vormgeving en invoering heeft ook hij niet. Zijn boek mist een pasklaar sjabloon. Terechte kritiek, vindt hij, maar de noodzaak om de boodschap naar buiten te brengen, is volgens hem zo groot dat hij niet langer wilde wachten met publicatie. “Willen we dat fundamentele veranderingen echt werken, dan moeten mensen daarbij betrokken worden in alle fasen. Het opdringen van kant-en-klare oplossingen leidt vaak tot weerstand. We moeten betekenis kunnen geven aan de veranderingen en dat kost tijd. Bovendien zitten we vast in dat bouwwerk van regels en afspraken. Nodig is een overkoepelende maatschappelijke visie die ongeacht politiek klimaat en bestuurders stap voor stap veranderingen initieert en faciliteert.” ■

“Het is op z’n best luchtballonnen-politiek in een elkaar bekibbelend, kostbaar kippenhok”

weer steeds moeilijker te voorspellen wordt. Vreemd genoeg lijken nog weinigen zich daar echt druk om te maken. We wijzen vooral naar elkaar: bedrijven zijn de grote vervuilers en de overheid moet onze problemen oplossen. De hoogleraar vreest dat het nog erger moet worden voordat we onze verantwoordelijkheid gaan nemen. “Pas als een moeder de kraan opendraait om haar baby in bad te doen en er geen water meer uit de kraan komt, zal ze ervaren hoe waardevol dat water is”, voorspelt hij. Maar dan is het eigenlijk al te laat.

Al ruim veertig jaar schrijft Jonker boeken over dit thema, geeft hij lezingen, schrijft artikelen en publiceert hij rapporten. Al tien jaar faciliteert hij overal in Europa het

Met mijn Nieuw Maatschappelijk Contract beoog ik iets anders: het volledig anders organiseren van de Nederlandse maatschappij, waarbij burgers vanuit noodzaak weer zelf het initiatief nemen om zichzelf regionaal te organiseren. De overheid moet zich alleen bezighouden met overkoepelende landelijke thema's als veiligheid en ecologie — zoals het vroeger was. En dan vanuit het vertrouwen van burgers.”

Hoe ziet hij die nieuwe maatschappij dan voor zich? “Stel dat we een groot stuk woestijn kopen en daar vanaf het allereerste begin gaan bouwen. Dat zou ideaal zijn. Maar dan zijn we 20 tot 30 jaar verder voordat er iets tot stand is gekomen. Die tijd hebben we niet. Bovendien zijn we gewend geraakt

Jan Jonker gelooft daarbij in de jongere generatie. Zo'n 25 jaar geleden gaf hij nog college in Duurzaam Ondernemen aan zo'n vijftien leerlingen in kleine zaaltjes. Bij zijn afscheid in 2021 zaten zijn collegelzen vol met wel 600 studenten. Hij ziet dus brood in het onderwijs om jongeren bewust te maken van de transitie-noodzaak. Om zijn studenten inzicht te geven in hun gebruikspatroon, stelde hij ze steevast de vraag hoeveel niet zelfgemaakte producten ze dachten te gebruiken tussen het moment van wakker worden en het moment dat ze in de collegebanken zaten. Volgens Jonker zijn dat er gemiddeld 120. “De kleren die je draagt, het lepel-tje waarmee je in je koffie roert, je tandenborstel, het openbaar vervoer waarmee je reist: we zijn volledig afhankelijk geraakt van wat anderen voor ons organiseren.”

Nog steeds vinden we ons situatie niet urgent genoeg, ziet hij. “Per 1 januari gaan we bij de benzinepomp ruim een kwartje meer betalen. Dat is al 4,5 jaar geleden besloten. Vreemd genoeg zie je weinigen zich er druk over maken.” Als voorstander van ‘de vervuiler betaalt’, noemt hij de maatregel wel een stapje in de goede richting, “maar het is nog geen structurele beweging. Het zou geweldig helpen als grondstoffen en vermogen meer belast zouden worden in plaats van arbeid. Ander probleem is dat we in Nederland en Europa zo veel regels en wetten hebben, dat die elkaar tegenspreken, waardoor ze een mogelijke circulaire economie in de weg staan. Een koffiezetapparaat bijvoorbeeld mag alleen worden geproduceerd met primaire grondstoffen vanwege de wet op voedselveiligheid, maar diezelfde wet geldt ook voor producten als stofzuigers.

Hij ziet dus graag een Delta-plan voor de omwenteling naar die nieuwe maatschappij — een langetermijnvisie voor de komende dertig tot veertig jaar. “De bouwstenen, de technologie zijn er, maar er is nog onvoldoende schaarste — bestuurlijk en materieel. Pas als we echt merken dat we vanuit de overheid of de provincie niets meer hoeven te verwachten, gaan burgers zichzelf organiseren.”

In zijn nieuwe boek *Transitie van Betekenis* komt Jonker met voorbeelden van dergelijke kenteringen. Zo is het Deense eiland Samsø volledig

“We moeten betekenis kunnen geven aan de veranderingen en dat kost tijd. Nodig is een overkoepelende maatschappelijke visie die ongeacht politiek klimaat en bestuurders stap voor stap veranderingen initieert en faciliteert.”

werken aan duurzame businessmodellen. In 2020 schreef hij een alternatieve Duurzame Troonrede om de politiek wakker te schudden. “Het zijn (nood)signalen die wel bij de regering terechtkomen, maar waarop nauwelijks wordt gehandeld”, ziet hij. “Zaken worden doorgeschoven naar een volgend kabinet of er is geen geld voor. Er liggen stapels positieve evaluaties in de kast, maar er gebeurt niets mee. Hoewel”, zegt hij lachend, “heel soms hoor ik een minister wel eens een zinnetje van mij gebruiken.”

Als bedrijfskundige kijkt hij vanuit vier kernwaarden: duurzaamheid, circulariteit, biodiversiteit en leefbaarheid. “Duurzaamheid gaat onder meer over recycling, hergebruik en circulariteit gaat over waardebehoud. Thema's waaraan velen in Nederland al werken. Daarbij moeten we de rijkdom van het ecosysteem op deze planeet beschermen (biodiversiteit), zodat we in welvaart met elkaar kunnen samenleven (leefbaarheid). Maar alles is zo versnipperd dat we nergens komen. Elk verbeterproject en elke lokale pilot

aan comfort, aan die warme douche en dat licht in ons huis. We zitten vast in ons bestaan van organisaties. Dat is een realiteit, maar toch kunnen we werken aan een echte transitie. “Denk aan kleinschalige coöperaties en verenigingen waarin iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid heeft. Waarom hebben we eigenlijk nog geen energie- of waterwijkmanagers? Je krijgt mensen alleen in beweging als het om hun eigen wijk of buurt gaat. Die organisatievormen bestaan. We zijn al gewend aan energie- en voedselcoöperaties. Dat idee moeten we doortrekken op elk gebied, naar gecoördineerde coöperaties rond complexe vraagstukken.”

“Als mens hebben we dezelfde basiswaarden”, illustreert hij zijn toekomstvisie. “Neem water bijvoorbeeld, dat we allemaal nodig hebben. Ons drinkwater raakt steeds meer vervuuld en het reinigingssysteem is kwetsbaar en loopt makkelijk vast. Omdat het van verder weg moet komen en het intensiever moet worden gereinigd, wordt water steeds duurder. Ons waternetwerk

we dat niet. Vooralsnog moeten we met de grootst mogelijke zorg afwegingen maken tussen verschillende kwaden.”

Ander voorbeeld is de burgerorganisatie in Mondragon in Spaans Baskenland. Daar richtten vijf studenten in 1956 een coöperatieve fabriek in technische apparaten op. Wegens succes volgde er drie jaar nog een fabriek. Er kwamen een Volksbank, een universiteit en een systeem voor sociale zekerheid met een eigen pensioenstelsel. Alle initiatieven voor en door de mensen zelf.

Op 13 november wordt Jan Jonkers boek officieel gelanceerd, getiteld **‘Transitie van betekenis’** **‘Werken aan een nieuw maatschappelijk contract’**. Wie daarbij wil zijn, kan zich aanmelden: [▶ dakl.nl/transitie-betekenis](https://dakl.nl/transitie-betekenis)

Foto's Jan Jonker | MKFOTOGRAFIE

Wat is werkelijkheid?

Rolf Nuyts spreekt over de oorsprong van het universum, de gebieden van het totale zelf en de krachten achter de Matrix. Zouden het chakrasysteem en de pijnappelklier kunstmatige grootheden kunnen zijn? Is ascenderen naar de 5e dimensie een afleiding? Nuyts was te gast bij onder andere de Dutch Matrix en de Truemanshow en is internationaal trainer aan het Monroe Instituut. Reserveren is niet nodig. Locatie: Zalen-centrum Hingstman in Zeyen.

► Zeyen | 12 nov | 19:30 – 22:15 | €15
contant | Info: ruth@bugel-art.com

Wie is 'ik'?

Je bent jouw enige autoriteit. Vrije Kees spreekt over de mens in relatie tot vrijheid in relatie tot de 'overheid'. Bewustzijn is een sleutelwoord. Hoe bewuster je je bent van waaruit je de dingen doet, hoe meer vertrouwen je krijgt in wat je doet.

► Epe | 16 nov | 14:00 – 16:30 | €15 | Aanmelden en info: sterrenpoortlezingen@gmail.com

Workshop Trauma transformeren met opstellingen

Bij een opstelling ga je kijken naar wat je niet kunt zien. Vaak is het iets waarvan je last hebt, maar waar het je met denken alleen niet lukt tot de kern te komen en het patroon te doorbreken. In een opstelling krijg je dit inzicht wel. Door het zichtbaar te maken, wordt het mogelijk het trauma te transformeren en je precies dat te geven wat je nodig hebt om verder te komen.

► Leimuiden | 16 nov | 13:30 – 16:30 | €20,80 | Aanmelden: dakl.nl/opstellingen-workshop

De Germaanse geneeskunde met Daniel Derweduwen

Ontdek een revolutionaire benadering en nieuwe visie op gezondheid en ziekte die angst en paniek overstijgt. In deze lezing verkennen we hoe ziekten kunnen worden gezien als onderdeel van onze biologische overlevingsprogramma's.

► Arnhem | 19 nov | 20:00 – 22:00 | €15 | Aanmelden en info: dakl.nl/germaanse-geneeskunde

Agenda 2029 met Katie Jansen

Agenda 2029 is de tegenhanger van agenda 2030: een positief toekomstbeeld als alternatief voor het doemdenken van globalistische schaarste en de angstagenda. Haar verhaal is voor iedereen en inspireert ook jongeren.

► Tilburg | 19 nov | 19:30 – 22:00 | Naar draagkracht | Aanmelden en info: bosvreugdevents.nl

Science Summit uncensored 2025

Verborgene Macht, wie bestuurt Nederland? Wij onderzoeken of Nederland nog een functionerende rechtsstaat is. Zes sprekers gaan op zoek naar waar de werkelijke macht ligt en hoe dit georganiseerd is. Mr. Gideon van Meijeren spreekt over 'het recht van verzet', bekend Woo-onderzoeker Cees van den Bos legt uit hoe Nederland door een stille machtsgreep veranderde naar een totalitair bestuursmodel en drs. Willem Engel illustreert aan de hand van veel eigen ervaring waarin de rechtsspraak faalt.

► Schiphol-Rijk | 22 nov | 10:30 – 18:00 | €75 | Aanmelden: VWSciencesummit@proton.me

Visionaire oplossingen voor een duurzame wereld

Tijdens deze lezing van Hans Kamperman ontdek je hoe kennis over electrocultuur, magnetocultuur, frequenties en de invloed van de heilige geometrie kan bijdragen aan een nieuwe manier

van landbouw en woningbouw.

► Eefde | 23 nov | 14:00 – 17:00 | €15 | Aanmelden: info@landgoeddenieuweaarde.nl

Verbindingsborrel levenementen West-Friesland

Elke laatste vrijdag van de maand vinden we elkaar in filosoferen, inspireren en vooral verbinden. Neem je vriend(in), hap, sap, drum of gitaar mee!

► Grootebroek | 28 nov | 17:00 – 20:30 | Gratis | Aanmelden: bij Wendy op telegram: [@Mynameissuraya](https://t.me/Mynameissuraya)

Energetische en geestelijke zelfheling

Henk Fransen en Lucienne van Ruben geven deze workshop. Henk is opgeleid arts en verdiept zich al zijn hele leven in het zelfgenezende vermogen. Hoe kun je dat het beste activeren?

► Voorst | 29 nov | 13:30 – 16:30 | €55 | Aanmelden en info: dakl.nl/zelfheling-henk

VERDER VOORUIT

Groningen 'Smart City' lezing: Maartje van den Berg

Groningen | 30 nov | [verontrustgroningen.nl](https://www.verontrustgroningen.nl)

Nieuwjaarsfestival

Oval (BE) | 30 dec-2 jan 2026 | [owc.be/nl](https://www.owc.be/nl)

► Meer informatie en een uitgebreide agenda vind je ook op: deandereagenda.nl

► Heb je tips? Mail naar: agenda@deanderekrant.nl

DOE HET ZELF

Uur U

Niet ooit, maar nu. Het uur U is aangebroken. We krijgen een nieuw begin. De formatie begint. Wordt die min of meer groen? Of toch ouderwets paars? Wordt het een verrassing en gaan we met nieuw elan verder, of zijn we al te ver heen? Misschien is het sop de kool niet waard? Het sap wel!

Saskia Frederiks

Kool kennen we als de gezonde groente in stampot. Het bevat allerlei nuttige voedingsstoffen en gezonde eigenschappen. Zoals vitamine C en andere antioxidanten, maar ook bètacaroteen, quercetine en anthocyanen die celschade tegengaan en ontstekingen verminderen.

Vitamine C is ook goed voor het immuunsysteem, het bloeddrukregulerende kalium en foliumzuur is goed is voor celherstel en voorkomt het ontstaan van tumoren. Ook bevat kool de zwavelverbinding sulforafaan, dat bekendstaat om zijn ontstekingsremmende en kankerwerende eigenschappen en vitamine K, dat goed is voor botten en bloedstolling. Minder bekend is dat kool S-methylmethionine bevat. Dat wordt ook wel vitamine U genoemd vanwege de *ulcer healing factor*. Deze 'vitamine' is gezond voor het spijsverteringskanaal en helend bij zweren en ontstekingen aan maag en darm.

Konden we al deze eigenschappen maar in een shotje stoppen, nietwaar? Niet voor de bovenarm, maar voor orale toediening. Met een drinkglas. Je raadt het al... Dat kan! Kool kun je namelijk uitpersen. Dat gaat het handigst met een sapcentrifuge of een slowjuicer, maar hier gaan we uit van de blender-methode. Eerst wil je natuurlijk weten waarom je koolsap zou moeten drinken.

Koolsap is helend voor maag en darmen, het versterkt het immuunsysteem en is goed tegen ontstekingen. Niet alleen die in het spijsverteringskanaal, maar ook bij bijvoorbeeld acné, gordelroos, eczeem, bronchitis, artritis en reuma. Het helpt het risico op kanker verlagen en heeft gunstig effect op het cholesterolgehalte. Met koolsap neem je een geconcentreerde portie voedingsstoffen in gemakkelijk opneembare vorm tot je.

Maak je er nog een extra slag overheen, door de koolsap drie dagen te fermenteren, dan heb je

min of meer dezelfde eigenschappen, maar met extra probiotica. Dat is goed voor je darmflora en immuunsysteem. De fermentatie verhoogt de beschikbaarheid van vitamines als B1, B6, C, E en K, en versterkt de antioxidatieve werking van het sap. Door de fermentatie heb je wel wat minder 'vitamine' U. Ongefermenteerd en gefermenteerd koolsap versterken elkaar, respectievelijk als *snelle genezing en onderhoud*.

Zowel witte, groene als rode kool hebben gunstige effecten, waarbij witte kool gunstiger is voor het maag-darmstelsel en ontstekingen, groene kool extra goed voor lever, huid en ontgiftig en rode kool voor ontstekingen, hersenen, hart en vaten. Drink gerust een glas per dag, zelfs tot een liter als je het goed verdraagt en klachten daarom vragen (behalve bij schildklierproblemen, dan met mate). ■

KOOLSAP

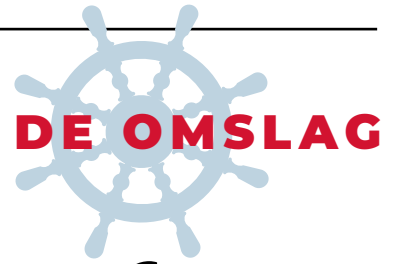
Benodigdheden

- ½ witte (of rode of groene)
- 200 ml zuiver water

Bereidingswijze

1. Spoel de kool, snijd in stukken en doe in de blender.
2. Blend deze met het water tot een glad mengsel.
3. Giet het mengsel door een zeef of kaasdoek en vang het sap op.
4. Drink het zo (of met wat appelsap voor de smaak) direct of binnen een dag op (rode koolsap binnen 3 uur).
5. Fermentatieoptie: doe het koolsap in een Fido Bormioli-weckpot (of andere afsluitbare pot waaruit gassen kunnen ontsnappen) en laat drie dagen staan. Nuttig binnen 7 dagen.

In onze tweewekelijkse serie De Omslag vertellen geïnterviewden over een gebeurtenis, voorval of plotselinge kans die hun leven in een nieuw daglicht heeft gezet. Wat brengt dat hun? Deze week: **Parvaneh**

“In Nederland vond ik geloof, hoop en liefde”

Toen Parvaneh haar geboorteland Iran verliet, liet ze alles achter wat vertrouwd was: haar familie, haar baan en haar taal. Niet omdat ze een beter leven zocht, maar omdat ze eindelijk vrij wilde geloven. “Ik heb alles verkocht om die ene parel te kopen”, zegt ze.

Sjoukje Dijkstra

“Ik werd christen een paar maanden voordat ik Iran verliet. Mijn zus en haar man waren al eerder tot geloof gekomen. Zij woonden hier in Nederland en waren betrokken bij de Iraanse kerk Navide Rahaie in Amsterdam, wat ‘goede boodschap van bevrijding’ betekent. Misschien is het goed als ik vertel hoe het begon. Tien jaar geleden was ik in Georgië. Op de terugweg, op het vliegveld, kwamen twee mensen naar me toe. Ze vroegen of ik Iraans was en gaven me een klein boekje, het Nieuw Testament in het Farsi. Ik wist niet eens dat het verboden was om dat te hebben. Toch wilde ik het aannemen. Ik was nieuwsgierig. Toen ze zagen dat ik ervoor open stond, boden ze me zelfs nog een tweede aan. ‘Misschien kun je er iemand anders blij mee maken’, zeiden ze. En dat deed ik. Ik begon erin te lezen, maar begreep het niet echt. De woorden waren mooi, maar mijn hart was er nog niet klaar voor.

In Iran moet je officieel moslim zijn. Mijn familie was niet streng, maar het geloof zit in de cultuur verweven. Al jaren voelde ik een leegte. Ik probeerde via yoga, de filosoof en dichter Rumi en allerlei spirituele bijeenkomsten dichterbij God te komen. Maar ik vond Hem niet. Ik voelde geen echte verbinding.

“Ik voelde: ik wil eerlijk zijn, ik wil niet doen alsof. Het was zwaar, in die spagaat te leven.”

Een paar jaar later, tijdens een reis naar Italië, ontmoette ik Shima, die afgelopen zomer in De Andere Krant (editie 23 — red.) haar verhaal vertelde over de christelijke woongemeenschap Overhoop in Utrecht, waar ik nu ook werk als vrijwilliger. Mijn zus stelde haar en haar man aan me voor. Ze vertelden over Jezus en hun leven met Hem. Hun woorden raakten iets in mij, maar

het was alsof het in de grond van mijn hart nog winter was. Er viel een zaadje, maar het groeide niet. Twee jaar bleef dat zaadje in mijn hart. Ik bleef contact houden met Shima, stelde haar vragen. Mijn zus stuurde filmpjes en Bijbelteksten om me te helpen begrijpen.

Op een dag, ik woonde nog in Iran, sprak ik online met een voorganger van de kerk in Amsterdam. Na dat gesprek wist ik: ik wil dit. In deze medechristenen zag ik iets wat ik zelf miste, een innerlijke vreugde en kracht die ze ‘levend water’ noemen — geloof dat vernieuwt van binnenuit. Omdat het in Iran gevaarlijk is om openlijk christen te zijn, brachten ze me in contact met een lerares buiten Iran. Zij begeleidde mij en een kleine groep anderen via beveiligde onlinebijeenkomsten. We leerden over Jezus, over geloof en over hoe we voorzichtig konden omgaan met onze nieuwe overtuiging.

Het werd steeds moeilijker in Iran te blijven. Ik werkte voor de overheid, bij de Academie van de Kunsten. Tijdens vergaderingen baden mensen hardop islamitische gebeden. Dan keken ze of ik mijn lippen meebewoog. Als ik dat niet deed, kon dat gevaarlijk zijn. Ik voelde: ik wil eerlijk zijn, ik wil niet doen alsof. Het was zwaar, in die spagaat te leven.

Ik besloot te vertrekken. Omdat ik voor de overheid werkte, kon ik in die tijd nog reizen — iets dat voor veel Iraniërs onmogelijk is. Zo had ik Georgië en Italië kunnen bezoeken. Nu wist ik dat het niet zomaar een reis was, maar een nieuw begin. Mijn zus en haar man waren al eerder tot geloof gekomen en woonden in Nederland om daar hun geloof vrij te kunnen beleven. Ik verlangde er naar dichterbij hen en de kerk te zijn. Mijn visa had ik al, nu voelde ik dat het ook geestelijk nodig was. In Iran kon ik niet openlijk bidden of over Jezus praten. Het was moeilijk alles achter te laten: mijn familie, werk, de taal, de geur van bloemen in onze straat. Toch wist ik dat ik moest gaan.

De eerste weken nadat ik christen was geworden, droomde ik drie keer van Jezus. Ik zag Hem van dichtbij. Hij sprak niet, maar ik voelde: Hij is bij mij. Later kreeg ik meer dromen en visioenen. Vlak voordat ik werd gedoopt, droomde ik dat ik op een bruiloft was. Jezus was de bruidegom. Toen ik wakker werd, dacht

ik: wat betekent dit? Twee uur later kreeg ik een bericht van de voorganger: ‘Ben je klaar om je te laten dopen?’ Toen wist ik het. Het was de betekenis van mijn droom.

De doop voelde als een huwelijk. Ik kies ervoor met Jezus te leven, voor altijd. Sindsdien ervaar ik het geloof als een reis. Elke stap brengt me dichterbij Hem. Soms proef ik meer, soms minder. Maar telkens besef ik: dit is echt.

Ik voel me rijker dan ooit. Jezus vertelt in het evangelie van Matteüs (hoofdstuk 13) een gelijkenis over het Koninkrijk van God: dat het is als een kostbare parel, waarvoor iemand alles verkoopt om die ene te bezitten. Zo voel ik het. Ik heb alles

verkocht om Hem te vinden. Soms is het moeilijk. Als ik mijn familie mis of als er oorlog dreigt, zoals recent nog tussen Iran en Israël. Maar hier voel ik me vrij. Voor het eerst in mijn leven kan ik ’s avonds laat alleen naar huis fietsen zonder angst. In Iran was dat ondenkbaar. Ik heb comfort en luxe ingeleverd voor vrijheid en veiligheid en dat is het waard.

Afgelopen najaar ben ik in het huwelijksbootje gestapt. In Nederland vond ik niet alleen een nieuw thuis en nieuwe familie, maar ook liefde. Mijn man is Nederlander, ik ben Iraans, maar we delen hetzelfde geloof. Dat is onze basis. We brengen elk iets van onze eigen cultuur mee

en vinden elkaar daarin terug. Soms lachen we om de verschillen. In Iran draait koken om geur en kruiden, in Nederland meer om gezelligheid en groenten. ‘Jullie eten te veel kaas’, grap ik dan. ‘En jullie gebruiken te veel olie’, zegt hij. Wat ons echt verbindt, is dat we samen iets willen betekenen voor anderen. God bracht ons niet alleen samen voor elkaar, maar ook om samen te dienen.

Ik weet niet wat de toekomst brengt, maar één ding weet ik zeker: wat ik heb gevonden, was het waard om er alles voor op te geven. Ooit was ik op zoek naar God, nu weet ik dat Hij al die tijd naar mij zocht.” ■

Parvaneh | MKFOTOGRAFIE

GEZOCHT

455. Schrijver/spreker (1968) op zoek naar een rustige woonplek waar hij een huishouden kan draaien, parkeren, buitenstedelijk regio Utrecht/Amersfoort of Leiden, ca. €1000/m max. hendricklostop@proton.me

456. Gezocht een werkende wasmachine. Ik kan hem komen ophalen. Liefst ter hoogte van Amsterdam, Apeldoorn, Achterhoek. Bel naar 06 - 4585 2212

VERBINDERS

► Lezers van De Andere Krant kunnen voor €10 een verbinder plaatsen. Meld je verbinder aan via deanderekrant.nl/verbinders

Het is 5 voor 12

Bestel en deel uit!

Snel bestellen ►

Wil jij meer mensen laten kennismaken met De Andere Krant? Bestel dan nu de Bundel van de week: 5 exemplaren van de nieuwste editie voor slechts € 12

Kijk voor meer info op dakl.nl/bundel-van-de-week

Help mee De Andere Krant nog bekender te maken

Sinds de zomer wordt De Andere Krant op steeds meer plekken uitgedeeld zodat mensen kennis kunnen maken met de andere kant van het nieuws. We merken dat steeds meer mensen ons weten te vinden en ons abonneebestand hierdoor sinds de zomer blijft groeien.

Wil je ook helpen met het verspreiden van de andere kant van het nieuws of namens de krant aanwezig zijn op een evenement, dan horen we dat graag. Er is al een groot aantal groepen actief waarbij je je kunt aansluiten.

We zijn specifiek op zoek naar hulp ten oosten van de lijn Zwolle - Arnhem en in de omgeving Veenendaal en in Noord-Holland.

► Aanmelden kan via acties@deanderekrant.nl

COLOFON

De Andere Krant
deanderekrant.nl/overons

Hoofdredacteur
Karel Beckman

Aan deze editie werkten mee
Ad Nuis
Anja Veerman
Arthur van Amerongen
Belinda van Doorn
Bert Weteringe
Dédée Romswinkel
Elze van Hamelen
Erick Overveen
George Woodham
Hedda Schut
Hendriëlle de Groot
Ido Dijkstra
Jasmijn Hofman
Jeroen Vullingsh
Jesse Braun
Joe Dijkhuis
Lauran Blommers
Leon Baaren
Marion de Backer
Marjan Kemperman
Marjolein Jansen
Markus vdf Kamphuis
Pieter Stuurman
Pim Christiaans
Rypke Zeilmaker
Sander Compagner
Sander Viddeleer

Saskia Frederiks
Sietske Bergsma
Sjoukje Dijkstra
Sonja Wagner
Toine de Graaf
Wilfred Klap
Wouter Meijs

Abonneren
deanderekrant.nl/abonnement

Vragen over bezorging
Bel Aboland:
0251 257 924

Verkooppunten
deanderekrant.nl/verkooppunten

Bestellen
deanderekrant.nl/bestellen

Inhoud van deze krant
© De Andere Krant

Nog steeds te bestellen bij De Andere Krant

Bestel online

► Scan de QR-code of ga naar deanderekrant.nl/bestellen

Muntstickers
Vijf stickervellen (64 stickers per vel)

€5

De Andere Krant tas
De Andere Krant tasje met slogan.

€6

Neem een abonnement

► deanderekrant.nl/abonnement

€12,50
per maand
€140 per jaar
(inclusief digitaal abonnement)